

MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIA

TANÜGYI FOLYÓIRAT. KIADJA A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI TÁRSASÁG. MEGJELNIK ÉVENTE 10 SZÁMBAN. ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 60,000 K, A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI TÁRSASÁG TAGJAINAK 20,000 K.

TARTALOM: A gyógypedagógia helye a tudományok rendszerében. Írta: Dr. Máday István. — Indokolt-e a „gyógypedagógiai“ irányzat? Írta: Schreiner Ferenc. — A gyógypedagógiai vonatkozások a VIII. elméletorvos értekezleten. Közli: Eltes Mátyás. — Gyógypedagógiai gyakorlat. — Szakirodalom. — Vegyes.

Felkérjük társaságunk igen t. Tagjait és lapunk előfizetőit, hogy az előfizető díjakat minél előbb hozzánk juttatni szíveskedjenek. Ha a lapot megtartani nem kívánják, szíveskedjenek az eddig küldött számokat is visszaküldeni. Könnyebbég kedvéért e számhoz póstai befizető lapot csatoltunk.

A kiadóhivatal

Budapest, VIII., Mosonyi-u. 6.

Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy Isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!
Amen.

A gyógypedagógia helye a tudományok rendszerében.

Írta: Dr. MÁDAY ISTVÁN.

Amennyire a gyógypedagógia irodalmát ismerem, ennek a tudományágnak a kialakulása úgy történetileg, mint rendszertanilag öt oldalról indult meg: maga a név mutatja, hogy itt egyrészt pedagógiáról, azaz neveléstanról, másrészt gyógyításról, azaz orvosi tudományról van szó. Ezenkívül a lélektan, a jogtudomány és a társadalomtudomány körébe tartozik a mi szakunk. Vegyük sorra mindnyáját.

1. A *pedagógiának* egyik különleges ága a gyógypedagógia, amely az általános pedagógiától abban különbözik, hogy abnormis gyermekek nevelésével foglalkozik. Az erkölcsi fogyatékosok „javító“ nevelése szerintünk a gyógypedagógiának része, némely pedagógusok azonban ezt még úgy számítják, mint a pedagógia külön ágát.

2. Az *orvosi tudománynak* számos, sőt talán valamennyi ága foglalkozik a fogyatékosokkal; így pl. a sebészet a nyomorékokkal, a szemészet a vakokkal, a fülészet a siketnémákkal, a gégészet a hibásbeszédűekkel, a gyermekgyógyászat valamennyivel. Mindezen szakok nem csupán mint betegekkel foglalkoznak velők, azaz nem csupán a szó szoros értelmében vett gyógyításról van itt szó, hanem *nevelé-gyógyításról* is: a sebész mint „ortopéd“ nemcsak vág, kötöz és gipszel, hanem tornásztat is, megtanítja a gyermeket a helyes testtartásra, járásra, stb.; a gégeorvos mint „logopéd“ szintén neveli, tanítja a hibásbeszédűt a helyes beszédre, és így tovább. A legfontosabb orvosi szak azonban számunkra az *ideg- és elmegyógyászat*, melynek tekintélyes és fontos fejezetei azok, melyek a gyengeelméjüekről, az ideges gyermekekről, a pszihopatókról és az erkölcsi fogyatékosokról szólnak. Az elmegyógyászat egyik legfontosabb gyógyító módszere: a *pszihoterápia*, azaz a lelki gyógyítás, tulajdonképp nevelő módszer.

3. A *lélektan* (pszihológiának) egyik főága a különbözőzeti (differenciális) lélektan, mely a lelki személységek közt fennálló különbségekkel foglalkozik, vagyis az állatfajok lelki sajátságait, továbbá az emberekéit faj, nem, életkor, foglalkozás, társadalmi állás stb. szerint

tárgyalja. Ezen különbözeti lélektannak része a *gyermeklélektan*, s ez foglalkozik a fogyatékos gyermekkel is. Ránk nézve azonban fontosabb a különbözeti lélektannak egy másik ága: a *kóros lélektan* (patopszichologia vagy pszichopatologia). Ez a szak tárgyalja a lelki élet összes beteges jelenségeit s ezek közt a lelki fogyatékoságokat is.

4. A *jogtudomány* kétféleképp foglalkozik a fogyatékosokkal: először mint büntetőjog, másodsor mint magánjog és mint közigazgatási jog. A *büntetőjognak* egyik újabb ága a fiatalkorúak külön büntetőjoga és a *gyermekbírótság* intézménye. Ez intézmény már magában véve is inkább nevelő és megóvó, mintsem büntető szerv. A fiatalkorúak bíróságának segédszervei: a *krimínálpedagógiai* vizsgáló- és megfigyelő-intézetek és a fiatalkorúak felügyelő hatóságai, melyek szintén pedagógiai elvek szerint működnek. A *magánjog és a közigazgatás* is foglalkozik a fogyatékosokkal, amennyiben azok érdekeinek megvédéséről, elhelyezésükről stb. gondoskodik. Természetes, hogy — gyermekekről lévén szó — minden egyes intézkedésnek pedagógiai elveken kell alapulnia.

5. A *társadalomtudománynak* két része foglalkozik a mi tárgyunkkal: a *statisztika* és a *népjóléti politika*. Az utóbbinak egyik legfontosabb ága a *gyermekvédelem*, melynek része a fogyatékos gyermekek védelme. Itt különösen a fogyatékosok intézeteiről és a patronázs-intézményről szóló fejezetek érdekelnek bennünket.

Megemlíthetnők még a művelődéstörténetet, a lelkipásztorkodást, a tehnikát és egyebet is. Látjuk, hogy a gyógypedagógia rendkívül szétágazó tudománysszak, melynek gyökerei úgy a természettudományok, mint a szellemi tudományok közt szétterjednek. Ezért kívánatos, hogy a gyógypedagógiával foglalkozók széleskörű általános műveltséggel rendelkezzenek. Emeljük ki végül még egyszer a leglényegesebbet:

A gyógypedagógia a neveléstudománynak és az orvosi tudománynak a fogyatékosokkal foglalkozó része. Alaptudománya a kóros lélektan; fontosabb alkalmazásai: a kriminálpedagógia és a fogyatékos gyermekek védelme.

Indokolt-e a „gyógypedagógiai“ irányzat?*)

írta: SCHREINER FERENC.

A mi ügyünknek és jellegünknek egyik legrégebb, legkényesebb és ma is még mindig eldöntetlen kérdésével kívánok foglalkozni: indokolt-e a „gyógypedagógiai“ irányzat? E kérdésre adandó felelet nem jelent kevesebbet, mint egyszer mégis csak megállapítani vagy legalább is igyekezni megállapítani, hogy vajjon a siketnémák oktatásügye szenved-e akkor, ha művelője — ki egész valójával, munkakedvével, elhivatottságának érzetével életét kizárólagosan a siketnémák ügyének szenteli —, tehát ha a siketnéma-intézeti tanár a „gyógypedagógus“ minősítése alá kerül? Vajjon az a virágzó ág, melyet a vakok oktatásáért lelkesedők ápoltak és fejlesztettek, jó helyre került-e, amikor a gyógypedagógia fájába oltották? Vajjon a szellemi és erkölcsi fogyatkozások ügyének végtelen türelemmel, sok kutatással és óvatos beavatkozással adózók nyertek-e lelkesítő energiában, reményeiket istápoló erőben, mikor egy közös fa gyökérzete

*) A M. Gy. T. 1924. március 13-iki ülésén tartott előadás.

— úgy szoktuk elgondolni! — csak harmadrészben juttatja számukra a tápláló nedveket?

Oly kérdések ezek, melyeket el kell dönteni, mert ha eldöntetlenek maradnak, akkor a jövőben is táborokra, tehát ellenséges alakulatokra osztottan fogják tartani mindazokat, akik külön-külön egy-egy nemes, nagyszerű ügyért lelkesednek, de akik munkájukkal egy egyetemlegesen közös célt szolgálnak: a fogyatékosok ügyét.

Amikor az összes fogyatékosok tanítási terén a gyógypedagógiai irányzatot megteremtették, sokan közülünk belátták, azaz a körülményeknek megfelelőbb kifejezéssel élve: *megéreztek* annak jelentőségét. *Megéreztek*, megsejtették, hogy az egyes gyógypedagógiai ágazatoknak egyenkénti nagyobbserű fejlődési lehetősége kínálkozik a gyógypedagógia által nyújtott sajátlagos ismereteknek gazdagsága révén; az a meggyőződés érlelődött bennük, hogy a gyógypedagógia tudományának tere alkalmas talaj az eddig elkülönítetten fejlődő egyes ágazatoknak fokozottabb fejlődéséhez. Mások — és pedig nagyon sokan — ép az ellenkező véleményen voltak és vannak. Meggyőződésük, hogy a gyógypedagógia által kínált sok — kevesebb az eddigi kevésnél.

Mi sem természetesebb, hogy a meggyőzések ilyen merev ellentéte diszharmoniót teremtett épen azokban, kik élethivatásuknak tüzték ki a harmónia megalapozását ott, hol a természetet romboló és fosztó ereje kétségbeesést, meghasonlást, életképtelenséget idéz elő segítő beavatkozásunk hiányában.

Meg kell találnunk tehát a kellő feleletet. Mert vagy helyes irányt képvisel a gyógypedagógia és akkor oly meggyőzően kell érvelni mellette, hogy mindenki hívének vallhassa magát benső meggyőződéssel, még az is, ki eddig ellenvéleménnyel bírt; vagy nem helytálló s akkor igazolni kell e voltát annyira, hogy kik eddig hittek benne, tévedésükről nyíltan vallomást tegyenek.

Magam a gyógypedagógiai irányzatnak vagyok híve. S bár e kijelentés a kérdésnek e szempont szerinti egyoldalú megvilágítását engedné feltételezni, előre kell bocsájtanom, hogy tőlem telhetőleg a tárgyilagosság mesgyéjén maradok. Hiszen működési éveimben végig mentem azon a három ágazaton, melyet a gyógypedagógia főágazatai gyanánt összefoglal. Mind a háromnak pedagógiailag értékes sajátlagos-ságaival ismerkedtem meg; pedagógiai lelkületemmel egyiket sem tudom a másik alá rendelni; kedveltem és kedvelem ma is mind a háromat. Tehát ha ítélekzem a kérdés fölött, nem lehetek, mert nem is lehetnék részrehajló. S míg ez a határozottság egyrészt tárgyilagosan ítélő lélekkel fogja a kérdés lényegével kapcsolatos körülményeket, jelenségeket megvilágítani, addig másrészt talán elvezet ahhoz a kettős célhoz is, melyet fejtegetéseim legnagyobb eredménye gyanánt üdvöznék. Egy az: ha sikerül felfogásommal azonos vélekedést teremteni, akkor az *elvi egység* fokozottabb hatalmat, tekintélyt fog biztosítani ügyünknek, önmagunknak, mert nagyobb látókörrel, tárgyilagossabb ítélőképességgel rendelkezvén, a tartalmi kvalitást növelhetjük minden vonatkozásban. A másik: hogy ügyünk érdemleges fejlődésével a magyar szellem győző fegyverét mutathatjuk ott, hol erő és ellenszenv mindent tagad, mi a lánglelkű kis magyar nép tehetségéről, kezdeményező képességéről szól.

Ha a gyogyepedagógiai irányzat helyes vagy helytelen voltát meg akarom állapítani, akkor tulajdonképpen nem kell egyebet tennem, mint vizsgálnom azoknak az érveknek helytállóságát, melyek három évtized óta idomítólag hatottak a meggyőződések kialakulására, melyek ok és okozati egymásbaszövődöttségük által azonban gyakran tévesen alakult ideológiaiáknak voltak megteremtői.

A világos látás megkívánja, hogy a kiindulás fonalát ügyünk történeti fejlődésének két-három momentumához kössem.

A mult század legelején létesül a fogyatékosok első számbaveendő intézete hazánkban. A siketnémák nevelésügyének szentelik, tehát a siketnémák oktatásával indul meg a fogyatékosokról való nevelő-oktató gondoskodás. *Cházár András* meglátogatja a siketnémáknak már jelentős intézetét Bécsben s amit ott látott, hallott, az bámulattal, rendkívüli csodálkozással tölti el, lebilincseli emberszeretben lángoló magyar lelkét s mire ismét magyar földre ér, apostolkodó munkával híveket szerez „a világ nyolcadik csodájá”nak a szántó-vető néptől a rendi nemesség legmagasabb osztályáig. Szerte az országban csodálkozó, misztikus elképzeléstől tüzelt lelkesedés támad a szinte hihetetlennek tartott munka iránt s mikor az első munkások az első rejtelmes lényű, a szent örültektől való félelést sugárzó növendékekkel megkezdik az embermentést, akkor kettős vonal indul el a hazai fogyatékosok neveléstörténeti útján. Az egyik vonal magasan fent kezdődik az entuziazmusz fokán és jelzi az ügygel foglalkozó személyek megbecsülésének haladását. A másik vonal lent kezdődik a fogyatékosok ügyének szolgálatáért létesített első intézmény fokán és jelzi a fogyatékosokért való gondoskodás terjedelmességének fejlődését. A két vonal: a *személyi* és *ügyi* vonal kölcsönhatásában érdekes képét tükrözteti a fejlődésnek. Amely mértékben emelkedik az *ügyi-vonal*, olyan mértékben süllyed, egyre hanyatlak a *személyi-vonal*. Érdekes, fontos és bizony átgondolást igénylő tünét ez, mert világosságot vet speciális vonatkozásokra, melyek más egyebütt nem tapasztalhatók. Hiszen akármerre tekintünk, mindenütt az ügyi fejlődés arányosan magával vonta az ügyet szolgáló személyek tekintélyi fejlődését is. Nálunk a kettő a legújabb időkig fordított arányosságúnak mutatkozott.

Jeleztem, hogy a személyi-vonal kiinduló pontját az elragadtatás, a módfeletti csodálkozás emelte a legmagasabb fokra. Az embert a maga páratlan vállalkozásában emberfelettinek, hőrosznak; a pályát önfeláldozó, mártirinak minősítették, hol a félistenek megérdemlik az áhitatos bámulatot, hol a királyi kegy pazar példáját adta annak, miként kell megbecsülni a csodáknak munkáját végző embereket. De mert csodát cselekedtek, miveltek elődeink, megbámulásuk is csak három napig tartott. Természetszerűleg elérkezett rövidesen olyan idő, melyben az „emberbámulat” áttevődött az ember által kifejtett munka bámulatára. Művészetet, csodálni való művészetet láttak a kevés kiválasztott szokatlan foglalatosságában, mely kezd szélesebb rétegekben ismertté lenni, mert itt is, ott is újabb-újabb hajlékot emel az emberszeretet a siketnémáknak. Sőt a szánakozó részvét a vakban is nevelhető fogyatékosot vesz észre. Az ő számukra is megnyílik az első intézet, semmivel sem kisebb személyi és ügyi tekintéllyel, mint a siketnémák ágazatánál. De már hőroszoknak nem tekintik őket sem, csupán a munka művészetének elismerését vívják ki ők is. A fogyatékosok ügye halad, az intézetek szaporodnak, kezdik általánosságban megismerni a fogyatékosok pedagógiáját s az élő humanitás már a szellemi fogyatékosokat is védelme alá veszi. Az

általánosodás egyúttal realizálódáshoz vezet: mintha már nem is a művészetet csodálnák speciális munkánkban, hanem inkább azt a rendkívüli türelmi energiát, mely a normálisok iskolájában teljesen megoldhatatlan, nehéz feladatokat dűlőre viszi. Általános vélekedés, hogy az aprólékossághoz, lassú meneteléshez kívánt *türelm*, a fogyatkozásnak, mint a pedagógia útjába folytonosan gördülő akadálynak egészen rendkívüli *türelmikészséggel* való leküzdése vezethet csak oly eredményekhez, amelyek a lehanyatlott, embertelenné vált embert visszavezethetik a homo sapiens-ig vagy a homo psychicus-ig. E vélekedés közepette a fogyatékosok intézetei számban annyira szaporodtak, fennállásuk évtizedei alatt pedig a munkaképesé vált, az életben helytállani tudó nagy növendéklétszámmal kézzel foghatóan mutatták, hogy a befektetés jól kamatozik. Az intézetek tanárai munkájukat jól végzik. Igaz: sokat is áldoznak az ügyért. Először tudást; másodsor türelmet. Ámbár hiszen minden munka és foglalkozás megköveteli azt, mert hiszen csak a kötelességteljesítés biztosíthatja a munkára vállalkozó és munkaadó érdekeit; kötelességteljesítés pedig csak ott található, hol *tudás* és *türelm* fedi a kötelességteljesítés fogalmát.

Ime eddig három becsülési periodus állapítható meg személyi vonalunk haladásában: az elragadtató csodálat szaka, a művészi munka elismerésének szaka és a türelmi pályává zsugorodott felfogás szaka. E periodusokat jelző vonal egy határozott *becsülési devalvációról* tanuszkodik, mely roppant súlyedést jelent akkor, amikor vele szemben az ügyi vonal egy gyorsmenetű emelkedést mutat, melynek szintén megvannak a periódusai. Ezeket a periódusokat egyrészt a különféle fogyatékosokról való gondoskodás, másrészt a különböző fogyatékosok számára létesített intézetek szaporodása jelzik.

Az ügyi vonal a maga említett periódusain át oly magaslatra emelkedett, ahol — bár az eddigi extenzív fejlődés helyett most már intenzív fejlődési elvek kezdenek uralkodni — a mai napig megállapodott. Nem úgy a személyi vonal. Ez a hanyatlás tendenciáját továbbra is megtartotta, sőt szinte zuhanásszerűségben érvényesítette.

Mert elkövetkezett a személyi-vonal hanyatlásának negyedik periódusa. Ezt az időszakot jellemzi a fogyatékosok ügyének közgazdasági szempontból való elbírálása. Vagyis felismerése annak, hogy a fogyatékosokról való gondoskodásra fordított dologi és személyi kiadás tulajdonképpen egy preventív intézkedés ahhoz, hogy a társadalom és maga az állam tehermentesíttessék oly időkre, mikor a tanulás hiányával felnőtt fogyatékos eltartása tetemesen nagyobb anyagi áldozatot igényelne. Tehát voltaképpen a „tartozik“ és „követel“ rovatból származó kalkuláció dönti el az istápolás mértékét, mint amely elvnek uralmára jellegzetes példa a közeli multból az ideges gyermekek intézetének megszüntetése. A közgazdasági elv, — mely a fejlődés természetes menetéből és a gazdasági viszonyokból érthetően be kellett, hogy következzen — leredukál mindent a maga rideg számbeli értékére. Nevezetesen: megállapítja a munkát, mely elvégzendő, mert szükség mutatkozik reá és jár érte x mennyiségű dotáció. A megszabott munkát ilyen és ilyen igényelhető képzettséggel el lehet, sőt el kell végezni: tehát A vagy B — ki ezzel a képzettséggel rendelkezel — vállalkozol-e reá? Ha vállalkozol, akkor ez a jogod, ez meg a kötelességed.

Természetes, hogy e rideg kalkulációs irány nem jutalmazza a munka pszihikai mozzanatait. Az ő számára a pályáért való rajongás, a lelki lendület, a munka szubtilitása csak annyiban érték, amennyiben

kézzelfoghatóan növeli a munkaenergiát, tehát inkább és hatásosabban elvezet a megalkudott munkaeredményhez. Tradíciók, erkölcsi és anyagi javak a multból meg nem bonthatják számvetéseit, mert tisztán a jelenen át dolgozik a jövőnek.

Nagy hanyatlás ez az értékelési irányzat személyi megbecsültetésünkben, mert a hivatásból hivatal lett, a munka rajongójából kenyérkereső.

E fokon állunk ma valamennyien. De jól értsük meg: minden eddigi kifejtett megállapítás *a kívülről reánk ható* ítéletnek, vélekedésnek tükrözője. Hogy sokan közülünk ez elbírálás dacára ma is még lelkük egész tiszta melegét szentelik az ügynek: más lapra, más nézőpontból való értékelés alá tartozik.

Meg kell állapítanom azonban azt is, hogy a gazdasági irányelveinek mind jobban való érvényesülése — úgy látom — a hanyatlás vonalában egyúttal fordulópont. Jelek mutatkoznak, melyek e mellett bizonyítanak: a kötelező heti 24 órának 22-re való leszállítása, a tanári cím visszanyerése, a tanárképző-főiskola megszervezése. A személyi értékelés tendenciája tehát emelkedést mutat. Igen: mert a gazdasági elv kiépültével oda vezetett a tapasztalat, hogy mentől felkészültebben indul a tevékenykedő szorgalom a maga útjára, annál nagyobb eredmény érhető el a végcél szempontjából. Egy bizonyos befektetési többlet a maga idején aránytalanul nagyobb haszonélvezethez juttat a várt eredmény idején. És ez a nagyobb eredmény — a pedagógiának másodlagos célja: a gazdasági érdek szempontjából — a mi javunkat is előmozdítja.

A jövőbe vetett e reménykedésnek futólagos kinyilatkoztatása után azonban témánk érdekében vissza kell térnünk a mai, illetőleg a közeli mult helyzetéhez, ahol a gazdasági elv kiépülése még csak folyamatban van és ahol a személyi vonal hanyatlása a legmélyebb.

A hanyatlás e pontján mély szomorúsággal tekint vissza ügyünk munkása a megfutott pályára. Magasból indult, mélyre esett, útközben el-elhagyogatva egy-egy jót, egy-egy megkülönböztető elbírálást, egy-egy olyan előnyt, melyre büszke volt. Az ügy munkása sokat veszített! Elveszítette az őt körülvevő nimbuszát, el a középiskolai tanárokéval azonos elbírálását, el a képezdei tanárokkal való egyenjoguságát, majd a polgáriskolai tanárokhoz kötött azonosságát, 30 esztendei szolgálati idejét, a munkakötelezettség kevesebb óraszámát és egyúttal tanári címét.

A fényes magasságból kiinduló hanyatlás elkészeríti. Nem mindnyáját: mert nem mindnyája veszített egyformán. A szellemi fogyatékosokkal foglalkozó kartársak a legkevesebbet, szinte semmit, mert amikor az ő terük megnyílt, a személyi vonal már alant járt. Nem is panaszkodnak! (? Szerk.) Többet veszítettek a vakok ügyét munkáló kartársak, mert ők még ott kezdtek, hol jólét és tekintély adatott. Nekik már többször hallatszik panaszló szavuk. A kitüntetett kezdő magasságon egyedül a siketnéma-intézeti kartársak állottak, ők veszítettek leg-többet, természetes: hogy az ő panaszlószavuk hangzott legerősebben, leggyakrabban.

Nem lehet tehát azon csodálkozni, ha a siketnéma-intézeti tanár az, ki a jelen viszonyaival a legkevésbé megelégedett; ha ő az, ki egyre fürkészhányatlásának oka iránt; ha ő jut el a multat visszavívó nagy küzdelmei alatt lehető és lehetetlen okozati megállapításokhoz.

Ha most már figyelembe vesszük egyrészt azt, hogy a jelen viszonyaival a siketnéma-intézeti tanár a legkevésbé megelégedett; másrészt, hogy a jelen viszonyait a gyógypedagógiai irányzat dominálja: akkor

kézenfekvő a kapcsolat a siketnéma-intézeti tanár és a gyógypedagógiai irányzattal szemben mutatkozó ellenszenv között. Hogy helyes, logikus folyományon alapul-e, nem téves megismerésekből származik-e az ellenszenv: más kérdés. Tény az, hogy van, számolni kell vele, sőt annyira, hogy okainak kiderítése egyúttal világosságot fog vetni a mi tárgyunk anyagára. A gyógypedagógiai irányzat nem tudott mindenfelé hódítani. Különösen nem a siketnéma-intézeti tanárok köreiben. Ha tehát az ő kifogásait, az ő ellenszenvüknek ható okait vizsgáljuk, meg fogjuk kapni a kérdésre a feleletet: indokolt-e a gyógypedagógiai irányzat?

* * *

A személyi hanyatlás okainak vizsgálása alkalmával érdekes jelenség öltik szemébe a figyelmesen nézőnek. Nevezetesen: minél jobban terjed a siketnémákon kívül más ágazatokra is a fogyatékosokról való gondoskodás, annál inkább esik a személyi magaslat erkölcsi és anyagi vonatkozásokban. 1802. után, a siketnémák első intézetének fennállása idején, áll a személyi vonal a legmagasabban. 1897-től pedig, — mikor már a három ágazatból egyesített „gyógypedagógia“ jellege kezdett kidomborodni — a legmélyebben. Tehát világos, hogy a gyógypedagógia felé való fejlődés okozta a hanyatlást s mire a gyógypedagógia, mint ilyen, teljesen kialakult, a szemek elé tárult a baj gyökere. A gyógypedagógia ellen kell tehát védekezni.

Egy kis megfontolás a bevezetésben adott történelmi fejlődés kettős vonala kapcsán arról győz meg, hogy az iménti következtetés helytelen okadatulás eredménye. Mert nem a fogyatékosokról való gondoskodás kiterjesztése okozta a hanyatlást, hanem egyrészt a társadalmi psziché, melyben a csodálat extázisát a *megszokottság* a legkövetkezetesebben visszafejleszti a leglányhábب közönyösségig; másrészt a gazdasági érdek, melynek bizonyos sarkalatos pontja: mentől kevesebb befektetéssel mentől nagyobb munkateljesítmény.

Ez a megfontolás nem fogant meg a gyógypedagógia elleneiben. Azért felvették a küzdelmet annak az elgondolásnak hangoztatásával, hogy a siketnémák, a vakok, a hülyék, a gyengeelméjűek, a hibás beszédűek, stb-eknek együttes oktatása, mint gyógypedagógia nem természetes kapcsolat. Az egyes ágazatok növendékei között a nevelhetőség kritériumait tekintve, nincs semmi közösség. Pedagógiajuk oly távol esik egymástól, hogy külön-külön való nevelésük is egy végtelen nagy, nehéz probléma; az együttes, közös mederbe való terelésük pedig épenséggel a lehetetlenséggel határos.

Ime: a pedagógus *pedagógiai szemmel* vizsgált, *pedagógiai lelkiülettel* pedagógiát keresett a gyp.-ban. Azt nem találta, de épen ezzel megtalálta a megsebezhető sarkot, hol a gyógypedagógiát alapjaiban megtámadhassa. És a körülmények is neki látszottak kedvezni, azért tartott ki megállapodásai mellett a gyógypedagógiának ellenzője gyanánt. Mert amikor mindazok, kik mint a gyógypedagógia megteremtői vagy pártolói a gyógypedagógiát megtámadottnak látták s szóval és írásban védelmére keltek, minden — a közösség szempontjából helytálló mozzanatot értéke szerint méltattak, de pedagógiai vonatkozást, — olyat, amely a pedagógust az oktatás és nevelés szempontjából érdekelhetne volna, mely döntő hatással lett volna a pedagógiai lelkiülettel ítélezhető előtt, mely p.-i szempontból lett volna meggyőző erővel rendelkező — olyat nem tudtak leszegezni. Mégpedig azért nem, mert a gyógypedagógiai irányzat megteremtői és azután való hívei egyrészt hivatásuknál fogva, másrészt a jelenségeknek téves beállításánál fogva csak orvosi, vagy pszihikai közös vonást kerestek, találtak és méltattak. Tehát másodlagos pedagógiai faktorokat. Pedagógiai közösségi szempontokra sohasem tudtak rámutatni, holott a pedagógust csak a nevelési, a tanítási metodikus tényezők vagy jelenségek tudják meggyőzni. Bizonyos azonban, hogy ilyeneknek jelenlétét a védők is sejtették, vagy érezték, csupán kialakítani, felfedezni nem tudták, mert különben honnan merítették volna az inspirációt a pusztán fiziológiai vagy pszihikai tünet révén bizonyos azonosságot feltüntető, de azért egyenként speciális nevelési elbánást igénylő fogyatékosoknak épen a pedagógia terén való egyesítéséhez?!

Pszichológia és pedagógia! Szinte hallom az ellenvetést: hiszen e kettő már csak valóban teljesen egymásra utalt két tényező; a pszichológia már csak igazán hathatott volna a pedagógusra! És nem, — nem hatott. Mert a pedagógus előtt a pszihikai momentum is csak tünet. Ep úgy tünet, mint pl. ez az élettani jelenség, hogy valakinek elromlott a halló- vagy látószerve, tehát siket vagy vak. A tünet pedig, mint tünet, a pedagógus előtt másodlagos jelentőségű. Ő arra helyezi az elbírálás súlyát, hogy a tünet által sújtott alanynak milyen a pedagógiai egyedi minősége, vagyis: hogy milyen pedagógiai beavatkozást igénylő az alany, aki a tünetet mutatja.

Más ped.-i eljárást kíván egy debilis, mint egy moralinszaniás, ismét mást egy vizuálisan abnormális. Tehát pszichológiai szempontjaik a nevelés és oktatás látószögéből egy kalap alá nem vonhatók. A pedagógus alkotó művész. Munkatere nem a tudós bűvárkodása, nem a hivatalnok munkasablonja, nem a mesterséget űző egyoldalúsága. Alkotóművész a szó legszorosabb értelmében. Ő az előtte levő általán márványlélekből a teremtés remekét formálja: az embert. S miként a művész isten-áldotta alkotó tevékenysége közben csepp figyelemben sem részesíti a közet szemcséinek vegyi összetételeit, molekuláris tömegvonzódásaik eredetét, de alkot az anyagból, mert azt tartja illetett lelke tartalmának kifejezésére legalkalmasabbnak és alkot az anyagból, mert ezzel vagy azzal a sajátosságával szeret csak foglalkozni: ép úgy a pedagógus sem vizsgálja a tünet lényegét és csak olyan lelkianyag kialakítására vállalkozik, melyet saját én-jének tükröztetésére legalkalmasabbnak, kedve szerint valónak tart. Azéit van az, hogy *művészpédagógus*, ha válogat a lelkianyagban, akkor egyike csak a normálisképességű kis gyermekek tanítására vállalkozik, másik pedig — lelkéből fakadó kedvéből folyólag csak a kedve szerint való siketnéma-oktatással, vagy nyomorékok, vagy hipernormálisok nevelésével foglalkozik. Más anyagot idegenkedik. Pedagógus *mesterembernek* az anyag, a tér mindegy. Nem is válogat benne. Ha most már a gyógypedagógia hívei és védői csak az anyag sajátlagosságában, tehát a tünetekben találtak némi azonosságot, ne csodálkozzanak, ha meggyőző erőt ezen azonosságból nem sugározthattak, mert ha „pszihikai“ is volt a nevük, mégsem voltak a pedagógiai közösség mellett bizonyítók. Sőt bizonyító *igyekvésükben, erőködésükben* is csak a gyógypedagógia elleneinek malmára hajtották a vizet, mert felbátorodtak annak határozott tagadására, hogy a gyógypedagógia nevezete alá vont ázatok között egyáltalán volna nevelési együttíthatóságok feltüntető motívum.

Pedig van! Hogy felfedezhessük: méltassuk figyelemre a következő meg gondolást.

A gyógypedagógia egyes ágazatait specifikumok jellemzik. Úgy tudjuk, hogy speciális nálunk a tudás átadásának eszköze és útja. A mi növendékeinket kapuk zárják el előlünk, melyek normálisoknál nyitva találhatók. Nekünk a zárt kapukat meg kell kerülnünk és ú. n. mellékajtkökon igyekszünk beléjük kerülni. Ezekhez más utakon érünk, útjaink eltérőknek mutatkoznak a normálisokétól s mi *e feltűnő eltérésben láttuk, találtuk a jellegzetességet*. Pedig nálunk nem is az eszköz, nem is az út a fontos, azaz nem azok a legfontosabbak, hanem *az a mód, ahogy ezen eszközöket felhasználjuk, ahogy ezen utakat járjuk*. Fontosabb az eszköznél, az útnál a tanításunk menetelése, tempója, sajátága, szóval: *egész módja*. Az útra, az eszközre sokan tudnának rövidesen rátalálni, de a módját a járásnak, hogy biztosan, botlás nélkül, kimerültség elkerülésével, töretlen testtel juthassunk el célunkig: ez a mi speciális művészetünk. Tehát — hogy példával is éljünk — a siketnémák oktatásának karakterisztikuma nem a beszédre való tanítás, ahogy általában vélik, mert hiszen beszédre az állatot is meg lehet tanítani. Hanem karakterisztikuma az a mód, amellyel a tökéletlen beszéd kiépítésével arányosan el akarok és el kell jutnom a siketnéma értelmi és érzelmi világának, lelkiületének tökéletes, arányos kifejezéséhez.

A módról eddig azt hitték, hogy ez egyéni jelenség. Abban a vélekedésben voltak, hogy amit az egyén művészi megérzéssel, intuícióval valóra váltott munkájában, az — egyéni képességéből folyó valami. Pedig ez a mi munkánk karakterisztikumának igaz megérzése volt. Aki e karakterisztikumba beletalálta magát, nagyot és szepet tudott alkotni, épen mert a karakterisztikumot felfedezve a legmegfelelőbb tanítási módot tudta alkalmazni. Aki ezt nem tudta megsejteni, megérezni: az tanította a siketnémát beszédre és verejtékező munka után a siketnéma mégsem beszélt; az megtanította a vakot a külvilág jelenségeinek észrevételére, megismerésére, de nem tanította meg látó lélekkel látni; az megtanította a szellemi abnormálist szavakra, mondatokra, de nem tanította meg primitív logikus lelkifolyamatok kiválasztására sem.

És ez a mód, mely a gyógypedagógia ágazatainak közös jellemzője, igényeket követel. Megkívánja a minuciózus megfontolást; megköveteli a fogyatékos lelkivilágába való teljes beleélmi akarást; megköveteli a tiszta nevelői munka kizárólagosságát; és követel olyan szellemet, mely eddig csak öntudatlanul uralta a művészi ihlettel dolgozó gyógypedagógust. Különösen utóbbit kell hangsúlyoznom, utóbbit kell kiemelnem. Szellem az, mely az elhivatottság tüztől lángol; szellem, mely az egyéni lelkiület legfinomabb boncolásával és az ahhoz mért legalkalmasabb módoknak egyre tartó kutatásával a legteljesebb pedagógiai tökéletességre törekszik; szellem, mely egész lelki mivoltunkat eltölti, úgy, hogy még pihenő, vagy ünnepi szórakoztató alkalmakkor is mindig csak ügyünkkel foglalkozunk; szellem, mely mindenféle, bár tornyosuló akadállyal is küzd; szellem, mely minél nehezebbnek látatja a munkát, annál jobban, annál inkább inspirál, tüzel ellenállhatatlanul tevékenységre; szellem, mely előtt nincs lehetetlenség, mely elvezetett az érzékzerveitől megfosztott vaksiketnémák tanításáig, mely az emberben élő lehetetlenségeket is lehetségesekké akarja, sőt tudja alakítani, mely az emberi tökéletlenséggel küzd addig, míg az emberileg töké-

letest el nem érte. Ez pedig: az emberben élő lehetetlenségeket az emberi tökéletesség érdekében lehetségesekké nevelni a legtisztább, a legeszményibb pedagógia.

Ez az eszményi pedagógia közös valamennyiünkben, közös minden ágazatunkban, ez tehát a gyógypedagógiának nevelésközösségi momentuma.

Olyan magasságban állott eddig, e megállapítás hogy csak sejtítették létezését. És ha felismerése után még mindig akadna, ki annak pedagógiai közösségi hatalmában kételkedne, akkor — ha él benne a felmagasztosult lélkület — kérдем: hogy ugyanazzal a vággyal, ugyanazzal a rajongó szeretettel, mellyel pl. a siketnémák oktatásának pályájára lépett — ha siketnémák nem lennének a világon — nem fordult volna-e a hülyék oktatásának kísérletéhez, mivel emberszeretettől áthatott pedagógiai ösztöne oda parancsolta volna, hol a nyomorúságon segíteni kell, hol elhivatottságának ösztönénél fogva ott kell áldoznia munkakészségével, hol a szerencsétlenekről senkisé, vagy csak igen kevesen gondoskodnak?! *Ez emberi és pedagógusi mivoltunknak olyan ékessége és erőssége, hogy a legtisztább, legeszményibb együttáthatás. E szellemtől felékesülve a siketnémák rajongó mestere — adott véletlenségek mellett ép úgy lehetne a vakok oktatásának is művésze, mert e szellem közös birtok, e szellem közös célnak vezet. Ott is lebeg minden gyógypedagógiai intézményünk körül és mielőtt szabott, mely eddig olyanra emelte a mi magyar gyógypedagógiánkat, hogy a külföld elbámul munkánkon, ha véletlenül megismeri, mert egyiküknél sem tudnak olyat produkálni, mert egyiküknél sincs meg ez a szellem, egyiküknél sem a „gyógypedagógia“.* — Bizvást mondhatjuk, hogy a magyar szellem, a magyar termelői lélkület megalkotta e téren a maga nagyszerűségét. Ha ennek dacára a külföld némely kivételes helyén mégis többet, intenzívebbet találunk, nem azért van, mert talán külön-külön való kiképeztetésük folytán felkészültebbek a pedagógiai lélkület szempontjából, vagy mert gyógyp.-val nem rendelkezvén, minden ágazatuk külön csapáson halad függetlenül a másiktól, hanem mert több anyagiakban részesülnek, nagyobb az áldozatkészség úgy ügyi, mint személyi elbírálásuk alkalmával.

Ez a szellem annyira jellegzetes, annyira fontos a nevelés-oktatási eredmény szempontjából, hogy ott, ahol ellanyhul, ahol a művészi lélkület ambícióját a mesterember kötelességszerű munkateljesítménye váltja fel, ott folyhat az érzékeltető oktatás, ott folyhat az érzékszervek fejlesztő munkája, ott hangos lehet az épület az ordító akarástól, de ott beáll a pedagógiai stagnáció, sőt visszafejlődés. Ott megüresedik valósággal az intézmény Mintha a tanulók is elveszítették volna mankójukat, nincs kedvük a haladni akaráshoz. És állhat akkor a fényes palota: benne csak a hasznotalan, télenkedő. sivár, eredménytelen tengődés fog lakozni.

Az ímént leszűrt pedagógiai közösségi motívumon kívül azonban figyelemre méltatandó a következő megfontolás is.

A gyógypedagógia egyes ágazatai oly pedagógiai sajátlagosságokkal rendelkeznek, melyek az egyes ágazatokban valósággal egy-egy pedagógiai irányt jelentenek s melyek feltétlenül egymásra kell, hogy hassanak, mert összességükben alapvető a művészi pedagógiai munkának. Ismernünk kell őket, élnünk kell velük mindegyikünknek tekintet nélkül arra, hogy mely ágazatban dolgozunk. Egy-egy ágazata a gyógypedagógiának ezen irányok tökéletes mibenlétét adja. Így a siketnémaoktatás a majdnem üres lélekbe juttatandó ismeretek felépítésének a munkájában és a cselekvő szemléletek nyújtásában tökéletes; a vakok oktatása az ismeretnyújtás folyamatában igényelt gyengédség, érdekkeltés, rendszeresítés és a beszédnek érzelmi hatásokat ébresztő mivoltában tökéletes; a szellemi abnormálisok oktatása a türelmesen óvatos haladásban, a nyújtott ismeret sokoldalú beállításában, az érzékszervek szisztematikus gyakorlásában és a gondolkodási folyamatok figyelmes kialakításában tökéletes. — Hát nem ismer-e az egyes ágazatokat külön-külön jellemző ezen irányokban bárki, bármely ágazatban dolgozzék is, a maga által is végzett munkájára?! Nem mondhatjuk-e, hogy ez irányok, melyeket sajátlagosságuk révén eddig az egy.s ágazatok jellemzői gyanánt értékeltünk, mindenütt, minden ágazatban kell, hogy érvényesüljenek?! Hát nemde a legpregnansabb pedagógiai közösségi motívumot képviselik ezek is?!

Természetesen nem vettük észre eddig, mert hamis, vagy téves értelmezést nyert nagyon sokszor a „gyógypedagógia“ fogalma. Az egy-egy ágazat növendékeiért lelkesedők abban a meggyőződésben éltek, — sőt élnek ma is, jóllehet a gyógypedagógia meg sem kísérelte soha feltevésüket még csak meg sem közelíteni — hogy a gyógypedagógiai egység a gyógypedagógiai alanyok egységét is jelenti. Így dr. Bihari kijelenti, hogy a siketnémák a hülyékkel, a gyengefetéhségűekkel, vagy vakokkal sohasem fognak egyesülni. Sőt ők, a siketnémák, tiltakoznak még a „fogyatékos“ elnevezése ellen is, mert legtöbbjüknek nemcsak fogyatékos, hanem semmilyen hallásuk sincsen. És azt mondja továbbá, hogy a siketnéma nem „abnormális“, nem „fogyatékos“ lény, hanem siketnéma. (M. S. O. 1917.) Szinte döbbenetes, hogy ily meghatározások meggyőződéssel hangzottak el olyan munkában, mely ma is még

érveinél fogva bizonyító és védő eszköz a gyógypedagógiai irányzattal szemben.

De nem vettük észre a pedagógiai közösségi motívumokat azért sem, mert igen-igen gyakran az érvelés és ellenérvelés a „gyógypedagógia“-nak etimológiai magyarázatában merült ki, mely a lényegtől a mellékesre terelte a figyelmet s mely nem azt kutatta, hogy mily szándékot, mily irányzatot rejt a szó maga mögött, hanem mi a lényegtelen fogalmi jelentése. — A gyógypedagógia elleni a külföldön is keresetek tekintélyeket, kik vélekedésükkel nekik kedvezhettek. Bizonyító érvek mellé sorakoztatták különösen *Heller, Dannemann, Schober* és *Schulze* vélekedéseit, kik jórészt mint orvosok, vagy pedig mint neuro- és pszihopatiás gyermekek gyógyításával, illetőleg nevelésével foglalkozók, nem is ismerték finomabb, titkosabb részleteiben a többi, általunk a gyógypedagógia keretébe sorolt ágazatokat, és amiért ők a „Heilpaedagogie“-nek egyoldalú, a követett eljárásaikat csak részben igazoló értelmét magyarázták. Nevelési együttíthatásokat ők a különböző fogyatékosok között nemcsak hogy fel nem fedeztek, de az ilyeneknek jelenlétét még csak nem is sejtették.

Összegezve most már az összegezendőket, megállapíthatjuk, hogy: igenis, indokolt a gyógypedagógiai irányzat,

a) mert nem a különböző alanyok egyesítését, hanem a gyógypedagógiai ágazatoknak pedagógiai egységét jelenti;

b) mert feltalálható benne ezen egységhez alapul szolgáló pedagógiai motívum: a fogyatkozásokkal terhelt tökéletlen embert tökéletessé való fejlesztésének pedagógiai ösztöne;

c) mert ez általános nagy és nehéz feladat teljesítésének részletmunkájához oly készségek kellenek, melyeket együttesen tökéletes voltukban a gyógypedagógiát tevő egyes ágazatok pedagógiai irányai képviselnek.

E megállapításokat egészen röviden úgy is jelezhetném, hogy a *gyógypedagógia lelkületet jelent, — az egyes ágazatok pedig e lelkületnek érvényesülési terei.*

Ime tehát: a „gyógypedagógia“ magyar szellem szerinti értelmezése az, hogy az nem intézmény, nem nevelési mód, nem valami, ami kézzel fogható, hanem elvi irány az oktatás és nevelés tökéletessége érdekében.

Ha így fogjuk fel, akkor tisztán láthatjuk, miért voltak ennek az iránynak hívei kezdettől fogva a mi tereinket művelő igen komoly munkásaink között. És ha így fogjuk fel, akkor hiszem, hogy napról-napra kevesbedni fognak, kik ellene szólnak majd.

A kérdés tisztázásának teljessége megkívánja, hogy kiterjeszkedjem még egy-két olyan jelenségre, mely a gyógypedagógiaellenes tábor ellen-szenvében megerősítette, megtartotta, illetőleg melyeknek téves értelmezése magyarázza az állandó elkülönülési szándékot.

E jelenségek egyike a tradícióhoz való ragaszkodás, mely legfőképen a siket-néma-intézeti kartársainkat egyesítette a multban élvezett, s valóban csakis az ő részükre biztosított kiváltságok visszavívására. A történeti fejlődés vázolásával kapcsolatosan kitűnt, hogy a gyógypedagógiai irány felé való haladással arányosan fogyatkozott az általuk élvezett, a számukra biztosított több kiváltság. Semmi sem volt természetesebb előttük, mint hinni azt, hogy a fogyatékosok ügyének általánosítása okozza az ő anyagi és erkölcsi romlásukat, mert akkor igyekeztek e térre nagyobb számmal olyanok, kika multelőnyeinek élvezetére nem voltak jogosultak. Nem gondoltak arra, hogy e hanyatlásnak természetes fejlődési okai voltak, melyek pszichológiai és gazdasági viszonylatokból magyarázatot nyerhettek. A hallott okfejtések alapján tán a tradíciókhoz ragaszkodók álláspontjukról le fognak mondani, ami által egy nagy lépéssel jutnánk közelebb egymáshoz. Lemondhatnak annyival is inkább, mert az anyagi és hatalmi kiváltságok tradícióját elsepri a kor gazdasági és szociális áramlata. A kiváltsági tradíciót a jövőnd nemcsak, hogy biztató reménnyel nem kecsgeti, de egyenesen még csak tudomást sem vesz róla. A tradícióban csak az etikai vonatkozásának van létjogosultsága. Ezt pedig kötelességszerűleg ápolni kell. Helyesen teszik tehát kartársaink, ha az etikus tradíciót továbbra is életben tartják. De ez viszont válaszfalat a siketnémák oktatástügye és a gyógypedagógia között nem emelhet.

A szeparatistikus igyekvésnek egy másik jelensége abban a meggyőződésben gyökerezett, hogy sem a hülyék, sem a vakok oktatása nem kíván a tanerők részéről annyi különleges ismeretet, mint a siketnémák oktatása. (L. *Borbély*: Emlékkönyv. — *Ktis*: p. 313.) E meggyőződés is magában hordja a gyógypedagógia iránti ellenszenv csíráját, mert hiszen nagyobb képzettség számára megkülönböztetett elbírálás járna, holott ha a siketn.-int.-i tanár a nagyobb igényeket követelő pályájáról a kisebb kvalitásúakat honoráló gyógypedagógiai minősítés alá jut, sokat veszít eddigi előnyeiből. Okfejtéseink e képzettségi különbséget helytállóságára is vetnek világosságot. Rámutattam arra fejtegetéseink során, hogy a speciális jelenségeknek speciálisoknak való minősítésében, akkor — amikor őket általában karakterisztikumoknak véltük — akaratlanul is tévedtünk. Igen, vannak speciális ténykedéseink! Távól áll tőlem annak vitatása, hogy a Brail-írás, az érzékeltetés, a beszédnek a látás útján való megtanítása ne lenne speciálisunk. De ezek nem karakterisztikumai az oktatási ágazatoknak. Ezek csak segédeszközök, — hangsúlyozom ismételtelen: csak segédeszközök ahhoz a munkához, mely milyenségében, egyszersmind nevelési és tudásátadási metodikájában mutatja karakterisztikumát ágazatainknak. Egy precíziós mechanikai telepet nem a reszelő- és fűrőgépek alkati különbözősége különbözteti meg a lakatosműhelytől, hanem megkülönbözteti az ezen gépekkel végzett *munkamílyenség*, mely egészen más produktumokhoz vezet. A precíziós mechanikai telep sajátlagos szerszámokat használ, de senkinek sem jut eszébe a *szerszámok révén* azt különlegesen precíziós mechanikának elnevezni, minősíteni. Nálunk az, ami speciális: eszköz; ami karakterisztikus: tanítási eljárás. És bizony nagy hiba volt, hogy e kettőt sokan és gyakran felcserélték, sőt vannak, akik ma is még a szembeötlő speciális eszközben és annak igénybevételeiben látják a karakterisztikumot, nem pedig abban a módban, melyhez e speciálisításokat eszközként felhasználjuk. A fogalmi értékelés eme tévedése eredményezte azután a tartózkodást mindattól, ami nem siketnéma-oktatás, mert ennél alantabb valónak, művészietlenebbnek vélték a többi ágazatot, hol kevesebb képességű, kisebb minősítésű emberek is jól beválnak. A kisebb képesítésekhez való kénszerű kapcsolódás pedig lefokozná eddigi magasan értékelt nővőjukat, amiért küzdeni kell a kapcsolódás ellen, küzdeni kell a gyógypedagógusi minősítéssel párhuzamosan a gyógypedagógiai irányzat ellen. Ma már tudjuk, hogy habár speciális eszközök itt-ott talán nagyobb számmal, gyakoribb alkalmazással szerepelnek is, nem a velük való élés ismerete dönti el a gyógypedagógus életrealitását, bármely ágazat által megkívánt művészi felkészültségét. Hiszen lehet valaki kitünő artikulátor és kitünő mimikus, mégis — ha különben a megkívánt pedagógiai, tehát az ú. n. gyógypedagógiai lelkiállattal nem rendelkezik — semmi, de semmi eredményt sem fog elérni. Azért a gyógypedagógus életrealitását, bármely ágazat által megkívánt művészi felkészültségét az a mód, az a szellem szabja meg, mely a legtökéletesebb pedagógiai javító munkára készíti az ágazat művelőjét, s mely minden ágazatnak egyformán karakterisztikus, nagy horderejű igénye, vonása. Ebben pedig egyik vagyunk, egyik ágazat művelője sem vethet e tekintetben követ a másik-éra. Ha ezekkel így a „különleges ismeretek több igénye“ ellen sikerült bizonyítanom, akkor talán újból kiküszöböltem egyik akadályát annak, hogy a gyógypedagógia egyesíthesse mindazokat, kik a fogyatékosokért lelkiüket, szívüket áldozzák.

A „több különleges ismeret igénye“-nek gondolatával szorosan összefügg egy másik — gyógypedagógiai lelkiülethez egyáltalán nem illő, de azért bizony sokszor elhangzott vélekedés, mely a hülyék, gyengeelméjűek és gyengehetőségűek oktatásügyének sokak részéről való teljes lekicsinylésének, az ezen oktatási ág iránt érzett antipátiának tanúsítója. Nem egyszer hangzott el ugyanis olyan nyilatkozat, hogy az előbbi ágazatok nem is említhetők egy sorban a siketnémák ügyével, mert egyáltalán nincs bennük semmi jellegzetes, semmi különös. (Ismét csak a speciális eszközökre, és nem a karakterisztikus módra terelődött figyelmük!) De nemcsak, hogy *különleges* pedagógiai különlegesség nincs bennük, hanem egyáltalán még pedagógia sem. Ezen intézményeket tulajdonképpen nem is szabadna a pedagógia terére osztani, hanem egyszerűen az ápoló-intézmények közé. És ime: akik ezzel a meggyőződéssel beszéltek, éppen azokat akarják a lekicsinyletekkel összekapcsolni, a lekicsinyletekkel való együttműködésre bírni. Velük együtt ők alkották volna a gyógypedagógiát! Nos: amely pedagógia ilyet akar, annak nincs létjogosultsága, annak halál a neve s ezt a halált siettetni kell, ha ellenállással, ha érvek tényével, ha gúnnyal: mindegy, de élni nem élhet. A gyógypedagógia ellenzöi a nagy ellenállást biztosító küzdelmükben elvesztették higgadt éleslátásukat s a jelenségeket félreismerték, vagy oly hatásokat tulajdonítottak nekik, melyek e jelenségekben soha nem is rejtőztek. Így eljutottak pl. e tév gondolathoz is, hogy a budai gyógypedagógiai nevelő-intézet tulajdonképpen maga a gyógypedagógia. Figyeljük ezen alábbi szövszerinti idézetet s jellemző példáját fogjuk találni annak, hogy egy-két siketnéma-intézeti tanár elfogult buzgóságában mily primitíven érvel s mint jut el a budai intézettől a gyógypedagógiáig egy és

Ez az
gyógy
jelleg,
általán
Amint
jelleg.

ugyanazon fogalomkörben. „Amint a (a) *gyógypedagógiai intézet* nem tartozhatik a siketnéma-intézetek közé, úgy a siketnéma-intézet sem tartozhatik a gyógypedagógiai intézetek közé. (Érv?!). A két intézmény fogalmi egymás mellé rendeltségénél fogva amint helytelen volna (b) a *gyógypedagógusra* azt mondani, hogy az siketnéma-intézeti tanár: épügy helytelen a siketnéma-intézeti tanárra azt mondani, hogy az gyógypedagógus. (Második érv?!). (c) A *gyógypedagógia* a hatalom erejével olvasztotta magába a magyar siketnéma-nevelésügyet stb.“ — Itt nem szükséges a magyarázat! Itt legfeljebb egy momentumot kívánok még kiemelni, mely az idézet utolsó kitételéből folyólag nem jelent kevesebbet, mint hinni azt, hogy a gyógypedagógia a budai nevelő-intézet jelképében és általában a szellemi fogyatékosok érdekképviseletében, a hatalom erejével akar uralkodni a többi ágazaton. E kitételrel szemben ellenérveket nem sorakoztatok fel, mert hisz akkor kicsinyhitű lennék magammal szemben és a gyógypedagógiai egységért eddig egész láncolatban felhozott érveim bizonyító erejével szemben. Azonban kifejezést akarok adni azon való csodálkozásomnak, hogy a szellemi fogyatékosok ügyét szolgáló kartársak között sohasem akadt egy is, ki e feltevéseket pedagógiai és gyógypedagógiai lehetetlenségükben megcáfolni akarta, vagy megkísérelte volna. Ezzel a hallgatásukkal pedig magas lóra segítettek véleményükben a gyógypedagógia ellenzőit, kik — ha bizonyító hatásokkal meggyőzettek volna, talán ma közelebb állnának a gyógypedagógiához, mint különben.

A gyógypedagógia terétől való tartózkodásnak egy jelentős erejű tényezője abban az időszéri áramlatban is található, mely a polihisztor helyett a szaktudósnak, az általános vagy átlag munkás helyett a szakmunkásnak ad elsőbbséget. A speciálódásnak ezen időszéri áramlata sehol nem található voltna időszériű fogadtatásra, mint épen azoknál, kik a gyógypedagógia ellenzőinek, s kizárólagosan csakis a siketnéma-oktatás ügyéért rajongóknak vallották magukat. E tekintetben rendkívül nemes cél, eszményien magas feladat lelkesítette őket. Nevezetesen: minden munka-erejüket, minden képességüket arra a *bizonyos* munkaterület fejlesztésére fordítani, melynek egész művoltjukat szentelik, s növelni, tökéletesíteni munkakészségüket *kizárólagosan* azokkal az ismeretekkel, tanulmányokkal, azzal a tudással, melyet e térnek évszázados tapasztalata nyújt. A cél és az akarat hozzá — bármely szempontból is — felségesen szép. Példaként kínálkozik minden ágazat számára. De bár mentes is legyen minden önző szándéktól, azért egy mellékcél gondolata mégis rejtőzik mögötte, nevezetesen: hogy a kizárólagosság egyúttal a *függetlenítést*, tehát a gyógypedagógiai irányzattól való *elkülönítést* is jelenti. És ha csak azt jelentené, akkor talán sajnálkoznám afölött, hogy ime, a szép, a magaslatos célzatosság, — miután fenségében meg sem szabad ingatnunk azt — távol tart tőlünk erőket, kik a mi számunkra is értéket jelentenének. De nem jelenti csupán ezt! Jelent még nagy csalódást is. Mert ezzel a kizárólagossági elvvel még az a magaslat sem közelíthető meg az eredménynek, mint amelynek ma örvendőző tanúi vagyunk. Mégpedig azért nem, mert az eredményt a *speciálódás és a munka természetének a viszonya* szabja meg. Nevezetesen: a speciálódás két munkaterületen érvényesülhet, vagy az intellektuális, vagy az ipari munka területén. Az előbbin, tehát az intellektuális területen relative érvényesül, az utóbbin abszolút. Relative annyiban, hogy a kizárólagosság mellett nem is speciálódik az intellektuális területen dolgozó, hanem egyszóval, tökéletlenné, elfogulttá, szűkkörűvé, rövidlátóvá, értéktele né degenerálódik. Még pedig azért, mert a szellemi tevékenység sohasem koncentrálnálható elszigeteltségre; az produktivitásához igénybe kell, hogy vegye a területét érintő összes határos tudományokat is; annak a távolba is kell látnia, hogy a közelit annál jobban figyelhesse. Aki ezt nem teszi: mesteremberré válik. Ha tehát a siketnéma-intézeti tanár abban a szellemben akarja szolgálni ügyét, mint amellyel célját szabta, amikor a speciálódás útjára tért, féltő: hogy a mai művészek helyett mesteremberek kezényomától kell majd egykor megtisztítani a siketnémák oktatás-ügyét.

Legyen a siketnémák tanára magasba törő, legyen nemesen önző, de ne legyen elfogult. Lásna meg, hogy értékek nyílnak szomszédságában is; figyelje őket, mert fog közöttük találni általa felhasználható is; érezze meg, hogy más ágazatok is nehéz, és érdemleges munkával járnak; s érezze e felismerésben, hogy közel hozzá értékes forrás fakad a „gyógypedagógia“ nevezetében, mely mindenkinek üdítő erőt, lendületet ad kedvenc szakköréhez. Ha ilyen felfogást ismert volna J. *Bergqvist* lundni igazgató, akkor ittjártában bizonyára nem kockáztatta volna azt a sajnálkozó kérdését: Hát önöknél még mindig kísért a „gyógypedagógia“?

A szeparatiztikus törekvések okainak felderítő láncolatába még csak két szemet óhajtok kapcsolni.

Az egyik, hogy hivatalos felsőbbségünk némely intézkedésében, tettében az láttatta, mintha a gyógypedagógiai felfogástól, iránytól nem lenne egészen áthatva. Mintha maga is bizonyítani akarta volna, hogy a gyógypedagógia által képviselt irány nem oly merev, hogy engedményeket ne lehetne tenni; hogy a szelleméből

folyó következetes ragaszkodást nem szükséges mindig úgy demonstrálni, hogy abból a gyógypedagógiai irányzatnak teljes mértéke domborodjék ki. Vonatkozik ez arra a tapasztalatra, hogy kartársak, — kik éveken át egy bizonyos ágazatban dolgoztak — ha ágazatot cseréltek: lett légyen tevékenységük bármilyen sikeres, hozzáértésük bármilyen becses: az új ágazatba való behelyezkedésükkel le kellett mondaniuk minden tudáskincsükről, mert soha senkit ez többé nem érdekelt. A szaktanácsi tagok kivételével még nem volt eset arra, hogy egy ágazatot cserélt pedagógust az elhagyott ágazat valamely intézetének igazgatójává neveztek volna ki, jölehet annak idején annak az ágazatnak legteljesebb érdemességével minősítették. Nem volt eset még arra, hogy egy ágazatot cserélt tanárt, ha bármilyen magasfokú szakképzettséget is mutatott, az ágazatot illetőleg megbízatással ruháztak volna fel. De még arra sem akadt példa, hogy a pályát cseréltnek tanácsa, véleménye kérésre volt volna ki, ha bármily értékes munkásságnak volt is megszemélyesítője. E mozzanatokra csak egy a felelet: vagy-vagy! Mert a két „vagy“ közötti bizonytalankodást észreveszik azonnal mindazok, kik általa tökélet tudnak kovácsolni jövőbeni magatartásukhoz a gyógypedagógiával szemben.

A másik szem, melyet a láncolatba még fűzni kívánok, a kisegítő-iskolai kartársak munkavállalásával áll kapcsolatban. Itt az általuk is használt „gyógypedagógus“ cím fokozta az ellenállás szándékát, a gyógypedagógia iránt érzett ellenszenv nagyságát. De csak a multban, amikor a több képzettségű egyenlő névvel jelöltetett a kevesebb képzettségűvel. Ma az ebben rejülő hatóók már eliminálódtak, miután a gyógyp. tanár és a gyógyp. tanító közötti különbség hivatalosan is elismertetett.

* * *

Amit eddig bizonyító okadatok és ellenérvként sorakoztattam a gyógypedagógiai irányzattal szemben mutatkozó ellenszenv kiküszöbölése érdekében és a gyógypedagógiai irányzat indokoltságának, helyénvalóságának, sőt mi több: szükségességének érdekében, az eddig csak egy szempont szerinti ítékezés alapján nyert értékelést. Nevezetesen, itt a *tanár érdeke* és a tanárral elválaszthatatlan munkakör, a *pedagógia* nyert gyógypedagógiai lelkület szerinti megvilágítást.

Most át kell térnem egy másik viszonylatnak gyógypedagógiai értékelésére, mely épen azért, mert bennünket közelről érdeklő terület, igen sokban volt kiváltója annak a tartózkodásnak, melyet gyógypedagógiai ellenszenv gyanánt a magam részéről nem tudok eléggé elítélni.

Ez a viszonylat a mi ágazatainknak és az egyesített gyógypedagógiai tanárképzőnek egymáshoz való viszonya.

A gyógypedagógiai tanárképző ellen nap-nap után igen súlyos vád hangzik. Nem tud megfelelni hivatásának. Lépten-nyomon lehetünk fültanúi annak a kijelentésnek, mely csak néhány héttel azelőtt itt e helyen is elhangzott: amióta gyógypedagógiai képzőnk van, azóta silányabb a taneredmény.

És ez a súlyos vád nem mai keletű. Együtt született az egyesített gyógypedagógiai képzés gondolatával. S amily súlyos mint vád, olyan súlyos hatású volt abban a felismerésben is, hogy: ime a gyógypedagógiai irányzat csak ront; ahelyett, hogy előbbre lendítene, visszafejleszt; viszi a jót, hozza a rosszat! Ennyi elítélni valónak okozója nem számíthat követésre. Ellenkezőleg: félni, óvakodni kell tőle. S támadt a váddal együtt az ellenszenv, mely a **valóban** silányabb eredményekből olyan közvetlen és megcáfolhatatlan bizonyítékokat meríthetett a gyp-i irányzat ellen, hogy már-már a legigazabban hívő állhatatosságát is kikezdte.

Ezeknek a bizonyítékoknak a megcáfolhatatlanságában — engedjék meg, hogy kételkedjem. Elgondolásomban talán sikerül rámutatnom olyan körülményekre, melyek a gyógypedagógiai tanárképzőt és annak hivatását másnak mutatják és amelyek a tanárképző ellen emelt bizonyítékokat is erősen halványítani, vagy érvelő erejüktől épenséggel teljesen megfosztani fogják.

A tanárképzőnek egyetlenegy nagy célja a tanárjelölteket leendő

hivatásukra: a tanítás munkájára előkészíteni. Csak előkészíteni és nem kiképezni.

Mi a tanítás? Talán metodika? Vagy didaktika? Vagy e kettőnek együttthatója? Nem! Aki az „i” betűn át, az „Alpesek vonulati elhelyezése”-n vagy „Nagy Sándor hadjáratai”-n át tudja csak meglátni a tanítást — pedig de sokunkon ez a szemüveg! — annak metodika és didaktika, vagy mind a kettő együttesen. Aki azonban a nevelés, a „növelés,” céljától áthatottan tekinti a tanítást, annak alakító művészet a tanítás, sőt még több: a művészetek művészete: **költészet** a tanítás! Meg-gondoltam jól, hogy mit állítok e szokatlan meghatározásban és azért újból hangsúlyozom: *költészet a tanítás.*

Minden művésznek egy a célja, vágya. Ki akarja fejezni a tökéletes szépet azzal az elképzeléssel, azzal a gondolattal, melyet a cél érdekében kitalált, tehát *költött*, hogy általa akár tudatosan, célzatosan, akár akaratlanul is a „tökéletesedés” nevelője legyen. Költő ennél fogva nemcsak az írás művésze, hanem a zene, a márvány, a szín művésze is. Mindnyája csupán a gondolat plaszticitásának anyagában tér el. S nincs-e nekünk is sajátlagos anyagunk — értékesebb szónál, hangnál, márványnál, színnél — melyen a növelés gondolatát akarjuk kifejezésre juttatni? Hát mi nem dolgozunk talán a tökéletesért, a szépért? Nem alakítunk folytonosan a pszichikai, etikai és fizikai legmagasabb célért? Hát amikor növendékeink elé lépünk, nem zsong-e lelkünk sok-sok gondolattól, melyek megszülettek, hogy a tökéletesítés alakítását szolgálják? Nem rajzik-e bennünk ezer érzés, melyeket az előrelendülés vágya szült, hogy élet mutakozzék az élettelenben? Szuggesztív erők ébrednek bennünk, melyek megragadják a kicsiny, idétlen lelket s az száll velünk a tevékenység, a haladás vágyán szomjasan, éhesen a gyarapodásért, hogy megítatva, megéltetve őt hozzásimuló lelkünk szavával, megépítsük benne az értelmesen tökéletest, a jellemesen szépet. Sír és kacag velünk egyetemben, ha lelkünkben a fájdalom rezdül, ha szívünkéből a jókedv csendül, s nem azért, mert a tárgy indította erre őt, hanem mert tudtunk olyast számára költeni, mely az érzés tökéletességéhez elvezette. Költészet ez a maga legszebb nemében, de csak az ismerheti el, az érezheti, akit a pedagógusi költészet szelleme megihletett, aki költő a szó legszorosabb értelmében.

Ime: ez a tanítás! És ha ez az, akkor kérдем: lehet-e valakit erre megtanítani, hol az az intézmény, mely költő művészt nevel?! A mi tanárképzőnk sem vállalkozhatik a lehetetlenre. Amit megtehet, nem egyéb, mint hogy ennek a művészetnek csupán tehnikáját adja meg, nem pedig a születéstől való ihletettségét. És ha csak azt adhatja, akkor tulajdonképpen nem adott egyebet, mint diszpozíciót arra, hogy mint autodidakta lásson, figyeljen a fiatal kartárs, s mint autodidakta fejlődjék ama fok felé, melyen túl a tanítás munkája művészet, költészet. A tanárképző tehát csak a mesterembert képi; a műhely, a munka fejleszti a művészt. Mert aminő munkamegismeréshez a műhely juttat, olyat semmiféle elméleti képzés nem is nyújthat. Csak itt mutatkozik meg, hogy miként ismerem fel, miként érzem meg a haladásra hajlamos gyermeki lelkület vágyait, igényeit; csak itt tudom meg, hogy lehet a céltudatos ismertetnivalóimat e lelkületnek megfelelően úgy nyújtani, hogy kiérezvén belőle lelkemnek az ő lelkével való együttzárnyalása, együttérzése: eltöltse, megragadjja, leláncolja őt az együttérzés szuggesztív ereje; dolgozzék velem együtt; éljen bennem, általam; foglalja le, kösse le őt egész én-em annyira, hogy a tanítás végén a leláncoló, lebilincselő erő megszűntével a felszabadult lélek önkénytelen felsóhajtása, csodálkozása, megnyugvása hallassék.

Ilyenkor ismerhetjük meg csupán, hogy az ösztökélő lendület és a gyermekért és gyermeknek való gondolat művészi megértéssel alkalmazkodó kifejezési eszköze: a mi oktató, nevelő szavunk, a mi költészetünk mily csodásan alakítja a gyermeket. Csupa fül, csupa szem, csupa agy; szinte látni a gondolattermelést; forr, dolgozik belseje; egy látó, halló lélekké változik a test, mely előtt megszűnik a külső világ; s munkaösztön, ellenállhatatlan munkakényszer éled benne, mely a fel- és kitalálások kirobbanásszerű produktívásában mutatkozik, miközben nevelődik a fejletlen lélek a becsületes, szorgos munka egyedévé.

Ilyen a művészember munkája! Ez teszi magasfokúvá a pedagógiát, ez a mérték az, mely a más csapáson haladó munkafolyamatot a maga eredményében silányabbnak mutatja. És ha ezt a felkészültséget és ihletet a képző nem adhatja meg, másrészt pedig a munkaeredmény aláhanyatlása egy bizonyos multhoz viszonyítottan mégis figyelembe veendő, akkor ennek oka nem az egyesített gyógypedagógiai képző, nem a gyógypedagógiai irányzat, hanem valami más. Valami olyas, amely nem is a képző területén található, amely talán a képzéssel összefüggésben sincsen.

A figyelmes vizsgálódás ezt a feltevést igazolja is.

A gyógypedagógiai tanárképzőt ugyanaz a cél tette gyógypedagógiaivá, amely a fogyatékosokról való gondoskodásnak általánosodása alkalmával a gyógypedagógiai irányzatot érezte helyesnek. Az irányzat megteremtése összeesik azzal az idővel, melyben a nagyobb tanárszükséglet tömegesebben tereli pályánkra a jövő generációt. S bizony a sok között akadt több olyan, ki reális lelkiülettal a pályázati hirdetmény előnyösebb feltételeit, anyagi javait nézte. Tehát a kecsgetetőbb jövőt. Hivatalt kerestek területeinken, és nem hivatást. Jövedelmi pályát és nem missziót. Annak előtte épen ennek fordítottjáról szerünk bizonyágtételt. Akkor az ügy, mint ilyen, humanisztikus mivoltában maga vonzotta ellenállhatatlan varázslattal a segítségre kész lelkeket, az elhivatottakat. És kik akkor kerültek a pályára, azok a magasztos, a szinte szent ügy fejlesztése érdekében bizony nemcsak heti kötelező 24 órájukat áldozták fel, hanem minden szabad idejüket, minden készségüket, minden lehetőségüket. Mert a szerencsétlenek ügyétől ihletett lelkükkel az emberi javítás, emberi fejlesztés csodás munkájában találták meg minden vágyukat, örömeiket, szórakozásukat. Ezek azután dolgoztak. Ezek olyat műveltek, hogy a mai „pályát kereső“ nyomdokába sem léphet az akkori „elhivatottságot kereső“-nek. Itt és ebben a munkakészségi különbözetben kell tehát az okozati alapot keresnünk a mai és a régebbi tanítási eredmény között. S ezt annyival is inkább, mert bár a nagyszámú keresők közül kezdetben a minőségileg legjobb választattak ki, később azonban mégis sok olyan is került munkánk terére, kit nem a minősítés, hanem a pártfogolás alapján kellett elfogadni.

A mai silányabbnak minősített munkának van azonban még egy más oka is, mely szintén nem a gyógypedagógiai irányzathoz ered. A gyógypedagógiai intézetek szaporodása alkalmával ugyanis a megvult, fennállott régi 1—2 intézet tanári testülete megbontatott. Épen annak az egy-két intézetnek tanári testülete, melynek munkájához fűződik a hangoztatott szebb eredmény. Megbontatott azáltal, hogy 1—2 tagja a testületnek — épen a legkiválóbbja — az új intézetekhez, kezdő munkatársak közé igazgatóvá neveztetett ki, mely ténykedés egyúttal a tanításból való kikapcsolódásukat is jelentette. Épen azok emeltettek ki a tanításból, azok vonattak el munkakörüktől, kik mint legértékesebb elemek, leginkább hivatottak lettek volna azt emelni, fejleszteni és példájukkal, mintaadó

művészetükkel a jövő generációjának utat, irányt jelölni. Természetes, hogy e kitűnő elemeknek a tanítás munkájából való kiemelése által maga a tanítási nivó sülyedt. Az igazgatók elhelyezése után azonban még mindig maradtak tanárok, kik műhelyükben csodás munkát végeztek. De csak tanárok voltak és nem igazgatók. S bizony — mint műhelybe zárkozó embereket — nem látta meg őket senki. Tanácsukat meg nem hallgatták, véleményüket meg nem kérték, megbízásokkal hozzájuk nem közeledtek, ellenőrző, felügyeleti kitüntető hatalommal soha fel nem ruházták. Ilyen ténykedés — egyoldalú, egészségtelen ítélkezés alapján — csak az igazgatókat illethette. Különösen nálunk. Más pályán a tanár munkája ugyanolyan fontos, ugyanolyan elismerést érdemlő, mint az igazgatóé. Más pályán az érdemes tanár akkor is lehet és lesz igazgató, hogyha nem a halál kegyéből kell e kitüntetést elfogadnia, míg ezen etikus felfogás nálunkteljesen ismeretlen. Ezeknek és ilyeneknek érzékeny, finom pedagógiai lelkülettel való átgondolása bizony a tanárt önérzetébentámadta meg. Elveszítette örömét, elveszítette hovatovább munkakedvét, s végre elveszítette lelkesítő művészi ihletettségét s a tanítás szépsége, értéke silányodott, egyre silányodott mindaddig, míg a mai idők panaszaig jutott.

Tehát ismét nem a gyógypedagógiai irányzatnak és a gyógypedagógiai képzőnek tulajdonítható a kedvezőtlenebb ítélkezés megnyilatkozása, hanem olyan valamihiánynak, minek talán kartársi megbecsülés, önzetlenség, méltatni tudás, féltékenységtől való mentesség, vagy talán egyszerűen: az ügy *nemes szeretete* lehetne a neve.

Az egyesített gyógypedagógiai tanárképző tehát helytállott magáért. A vád, mely ellene elhangzott, nem érintheti. Nem is fogja érinthetni még a jövőben sem, mert helyes nyomokon halad, olyan irányban, hol a többoldalú képzettség igaz, nem váltja, mert nem válthatja ki belőle mindjárt egy csapással a magasra emelkedő kész gyógypedagógust, hanem ad olyan lelkületet, mely rátermettséggel és születéstől való tehetséggel karöltve a legszebb, a legművészebb munkaeredményeket engedi reményleni. Mindenkinéi tapasztalnia kellett, hogy a *tanítást* nem lehet megtanulni, megtanítani. Azért, ha bárki bármiként sajnálkozik ú. n. szakképzettség nyújtásának hiánya miatt, panasza felesleges és alaptalan, mert a szakképzettség még nem biztosíték a tanítási képességhez, aminthogy a költészet elméletének legteljesebb tudása sem ajándékozott még egyetlen egy költővel sem.

Aki ezt nem tudja, aki a pedagógiát nem ismeri a maga művészi mivoltjában az az irodalomtörténetben keresi az irodalmat, az a stílusztikában keresi a költőt, az ismeretátadásban a pedagógiát, a szakképzettségben a pedagógust. Az *Biharival* egyetemben — a pedagógiai lelkület megalapozásának munkáját látva és meg nem értve — azt fogja mondani; a gyógypedagógiai képző kitűnő gyógypedagógiai világpolgárokat nevel, akiknek mint szellemi proletároknak nincs pedagógiai hazájuk, legfeljebb a gyógypedagógia s akiket bizonyára egészen közömbösen érint, ha az egyik évben siketnémák, a másokban pl. vakok vagy gyengétehetségűek tanításával bízza meg a kormány. (M. S. O. 1917.) De ugyancsak *Bihari* egy évre rá példás bizonyosságát adja véleménye őszinteségének, meggyőződészerűségének, amikor ő, mint kizárólagosan csak a siketnémákért lelkesedő pedagógus, a legelső kínálkozó alkalommal épen annak a gyógypedagógiai képzőnek vállalkozik igazgatójává, melyet oly veszedelmesnek, fogyatékosnak és mindenekfelett hivatástalannak minősített.

Még csak egy utolsó vonatkozást óhajtok a gyógypedagógiai irányzat és a vele szemben mutatkozó ellenszenv oka gyanánt felemlíteni, hogy egy-két vonással annak helytállóságát is értékelhessük.

A fogyatékosokról való gondoskodás legutoljára vette észre a szellemileg fogyatékosokat. Bizonyára azért, mert a szellemi fogyatékos nem a szánalom, hanem a gúny tárgya. Gúnnyal illetjük a szellemet, ha a normálistól eltér. Nincs különbség nagy és kis szellem között, mert bizonyos körülmények között a nagynak a gúny ép úgy csípője, ostorozója, mint a kicsinynek. Ahol pedig a gúny valamit v. valakit kikezd, ott távo! áll a pártfogolás. Ott még a legtisztább emberszeretetnek is előbb nagy harcot kell vívnia az előítélettel, a lepezett önzés, a titkolt hiúság embe-rével. És ha nagy küzdelméi sikerrel meg is vívta, akkor is a kicsinyes emberi tulajdonok emlékeként ott reng lelkében a régi önzés és kénhség nyoma. Kevés ember tud e gyengeségektől szabadulni, még sokszor az sem, ki életét a humanizmus szolgálatába állította. Azért fordul elő, hogy aki a szeretet nevében pl. a siketnémákért minden áldozatra képes, ugyanaz az emberszerető elfordul a szellemileg gyengétől, a szellemileg fogyatékostól. Nálunk is akárhány példa kínálkozik erre.

Az elfordulás egy ideig nem jelentett egyebet, mint érdeklődés-hiányt, vagy szóvalán és sértő szándék nélkül való kicsinylést. Amikor azonban hosszas vajudás után a szellemi fogyatékosok egyetlen intézete a sokféle elnevezési lehetőség dacára a „Gyógypedagógiai intézet“ nevét vette fel, akkor ez szerencsétlen lépésével oly nagy ellenszenvet váltott ki nemcsak azon ügy iránt, melynek érdekeit még az intézeti elnevezés-sel kapcsolatosan is a legnagyobb óvatossággal és megfontoltsággal kellett volna védenie, hanem egyúttal a gyógypedagógiai irányzat ellen is. Sőt talán ez elnevezés volt a leghathatósabb oka az ellenszenvnek minden eddigi oknál, mely azáltal, hogy egy nagy horderejű irányzatnak a nevét a gúny alanyai számára foglalta le: az ellenszenvet valóságos gyűlöletté fokozta. A „Gyógypedagógiai“ nevelő-intézetet ennél fogva igen súlyos rész terheli a gyógypedagógiai irányzat elleni hangulat okai-ból. És e súlyos hatású érdekelttség a jövőben is érzékenyen fog sújtani, hacsak nem történik olyan intézkedés, mely ezen ok teljes hatás-talanítását, a nevelő-intézet nevének megváltoztatását eredményezi. Gondolják ezt meg a Gy.-i nevelő-intézet kartársai, hiszen könnyen megtehetik: joguk is, okuk is van hozzá. És ha megtennék, kettős előnyhöz jutnának. Egyrészt kiküszöböltetnék a gyógypedagógia iránti rokonszenv egyik legfőbb akadálya; másrészt talán sikerülne ezáltal nagyobb, szélesebbkörű érdeklődést ébreszteni saját ügyük iránt. Olyan ügy iránt, mely minden pedagógus, de első sorban is a gyógypedagógus részéről a legnagyobb, legintenzívebb figyelemre tarthatna számot. Hiszen a szellemi abnormisok ágazata a maga növendékanyagának gazdag változatosságával valóságos kincsházát jelenthetné és jelenti is a kutató, fejlődni akaró gyógypedagógiai lelkület számára. Nincs a gyógypeda-gógiónak olyan ágazata, mely e térről pompás tapasztalatokat, értékes felhasználhatóságokat ne gyűjthetne. Gondoljuk meg, hogy nemcsak az süket és néma, kinek hallóberendezése romlott; nemcsak az vak, ki látószerveivel nem lát. Hány pszichikai okokból süket és vak van a világon, kikről ott gondoskodnak, hol a lelki szegények, a szellemi fogyatékosok ügyét szolgálják. És akiknek beszédet kell adni úgy, hogy még szellemük sem fogadja be a hangot; akiket látásra kell bírni akként, hogy figyelmüknek terhes a legkisebb értelmi fénysugár is: azok egyúttal próbakövei az igazi művészi pedagógiai elhivatottságnak. Aki ott, azok-

*Ebben van írva
Lenni igaz.*

nál hatolt bele a tanítás misztériumaiba, aki ott tudott eredményt, pedagógiailag értékes eredményt elérni, az előtt nem zárt többé egyetlen pedagógiai ágazat sem; az mindenütt fényesebb eredményt fog elérni az eddig elérténél. Ha rajtam múlna, megtenném: hogy minden fiatal kartárs, mielőtt az állandó letelepülés szándékával belépne az általa választott és kedveszerinti ágazat műhelyébe, menjen és ismerje meg előbb 1—2 éven át a szellemi fogyatékosok tanításának érdekes és gazdag munkáját, mert csak ezen a munkán át edződhetik céltudatosságban, megfontoltságban, változatosságban értékes pedagógiai művészetté a pedagógiai arravalóság.

* * *

Ha eddigi fejtegetéseimmel csak annyit bizonyítottam be, hogy ime még a pedagógiai okok érdemnek is van két oldala, s érdemes az érem másik oldalát is megtekinteni: már sokat értem el. De ha fejtegetéseim a meggyőzés erejével csak egyet is hoznának át kartársaim közül az ellentáborból az én táboromba, akkor már boldog is lennék, mert boldogítana az a tudat, hogy mint pedagógus itt is, most is jól végeztem munkámat.

Gyógypedagógiai vonatkozások a VIII. elmeorvosi értekezleten.

Közli: (ém.)

Október 5-én, vasárnap délelőtt tartotta első ülését a Magyar Elmeorvosok VIII. Értekezlete az Orvos-Egyesület Szentkirályi utcai helyiségében. Az értekezleten gyógypedagógiai kartársaink is nagy számban vettek részt. **Oláh Gusztáv dr.** miniszteri tanácsos, a lipótmezei elmegyógyintézet igazgatója volt az első előadó. Bővebben beszélt a freudizmusról. A pszichiátriai buvárkodás évszázadok óta a lélektan és természettudomány között ingadozott, hol az egyik, hol a másik helyen vélt nagyobb eredményt elérni. Jelenleg egymás mellett, mindkét irányban folynak a buvárlatok. Kérdés: melyik halad az igazi cél felé? A pszichoanalitikai buvárkodásnak nem tulajdonít oly fontosságot, mint a természettudományinak, melynek eredményei kétségtelenül előnyben vannak. **Ranschburg dr.** professzor helyesli előadó azon felfogását, hogy a pszichoanalízis is helyet találjon a pszichiátriában mint a patológiai kutatás egyik módja. A feladat most annak megállapítása volna: igaz-e az a feltevés, hogy a pszichózisok tünetei szimbolizálások és hogy mik azok a biológiai feltételek, amelyek folytán valamely szervezet ilyen reakcióra alkalmassá válik.

Benedek László dr. debreceni egyet. tanár a paralízisről és a paralízisnek maláriával való gyógyításáról beszélt. Számos tünet mutat arra, hogyha a paralitikus egyén lázas betegséget kap, akkor paralízise javul. Utóbbi időben maláriás betegek vérét fecskendezik a paralitikus egyénekbe. Előadó szerint a jelenlegi gyógyítási módok között, a maláriával való oltás az, amely — bár teljes gyógyításról ezidő szerint nem lehet szó — a legtartósabb javulást eredményezi. **Strobl Willibald dr.**, a nagykállói elmegyógyintézet igazgatója számolt be a Benedek professzor által beoltott paralitikus betegek eddigi állapotáról. A nemrég végzett oltások eredményeként a betegeknek körülbelül 12 százalékán javulás jelei mutatkoznak. — **Sarbó dr.** professzor szerint maláriás kezeléssel kapcsolatban nem lehet beszélni a paralitikus betegek gyógyulásáról. A malária-kezelés hívei jelenleg azt követelik, hogy ezt a módszert csak a paralízis legkezdetibb stádiumában alkalmazzák, csakhogy a paralízist egészen kezdeti stádiumban az orvosok ma meg sem tudják állapítani. Kijelenti, hogy több maláriával kezelt paralitikus beteg került már hozzá és ő mindegyikről megállapította, hogy gyógyulásról szó sincs. — **Pándy Kálmán dr.** a megelőzést tartja szükségesnek. Minthogy a paralízis a vérbaj utóbetegségeként lép fel: a vérbaj ellen kell harcolni, még pedig úgy, hogy a fiúgyermeküket ugyanúgy neveljék, mint a leányokat, hogy tudniillik tartózkodjanak a házasetel előtt való nemi élettől. **Benedek László dr.** **Sarbó dr.** dral szemben fentartja tapasztalatainak azt a tényét, hogy a malária-gyógykezeléssel eredmény érhető el.

— Az egész délutánt ennek a kérdésnek a vitája töltötte ki.

Október 6-ikán (hétfőn) a délelőtti ülésben **Nádas Bertalan dr.** ügyvéd és **Szladits Károly dr.** egyetemi tanár referált az elmebetegek magánjogi védelmének újabb irányelveiről. Előbbi azt követelte, hogy az elmebetegek magánjogi védelméről orvosok és jogi hatóság gondoskodik. **Szladits Károly dr.** ezzel szemben azt tartaná helyesnek, ha a magánjogi védelemről individuális vizsgálat után történnék döntés.

Tóth Zoltán győpgy. igazgató, Tarsaságunk főtitkára a felnőttek gyógypedagógiájáról tartott előadást. Előadása keretében a felnőtt koruak fogyatékoságainak területén kijelölte a gyógypedagógia feladatait és felhívta az értekezlet orvos tagjait a felnőttek elméleti gyógypedagógiájának kiépítésére. Előadásához az orvosok és pedagógusok részéről többen hozzászóltak és javaslatait referátumként való kitűzésre céljából a M. Elmeorvosok orsz. Egyesületéhez (Szándékunk az előadást egész terjedelmében közzé tenni.) A kérdés felett megindult vitában elsőnek **Ranschburg dr.** professor szólt fel s az előadott javaslatokat részben elfogadásra, részben további mérlegelésre ajánlotta. **Éltes Mátyás** rámutatott arra, hogy a kisegítő-iskolából a gyengétehetségük 60—70 %-a teljesen keresetképesen kerül ki, de minden eredmény hiábavaló, mert az elbocsájtottak családát alapítanak és gyermekeik a fogyatékosok számát gyarapítják. A gyengeelműség szaporodása ellen egyik erős fegyver a betegek törvényesen megengedett terméketlenítése volna. **Goldberger Márk dr.** a felvetett javaslatokat az igazgatótanács elé szeretné utaltatni. **Csörsz Károly dr.** rámutat a kötelező sterilizáció nehézségeire, melyek ma még nem engednek radikális állásfoglalást. **Kluge Endre dr.** szerint az orvosok és a gyógypedagógia feladatkörét pontosan el kell határolni. Nem tartja kívánatosnak, ha a pszihoterápia a felnőttek gyógypedagógiája címén kisajátíttatnék. **Szondi Lipót** elveti a kasztrációt, amivel még esetleg többet ártunk mint használunk. Egyelőre a fogyatékosokat nyilvántartó iroda felállítását tartja szükségesnek. (Angliában már megvan, ismertette a Magyar Gyógypedagógia 1922. évfolyama 40. oldal. Szerk.) **Focher László dr.** is azt az eljárást tartja célravezetőnek, ha az értéktelen utódokat nemző egyének megfelelő gondozó intézményekben gyűjtenének össze, ahol egyéni módon történnék gondoskodás a nemi érintkezéstől való visszatartásukra. (Lásd alább **Naményi Lajos dr.** előadását is e tárgyról.)

Ezután **Csörsz Károly dr.** és **Széky Antal dr.** egyetemi tanársegédek előadása következett a tisztántúli vármegyék elmeegészségügyi viszonyairól.

Délután **Thurzó Jenő dr.** debreceni egyetemi tanársegéd: A bicolorált kolloid reakciók diagnosztikai fontossága címen értekezett. Elmondotta, hogy ma már valóságos csodának lehet mondani, ha a Wasserman-reakció nem mutatja ki teljes bizonyossággal a paralizist. Ha a Wassermann reakció pozitív, a szervezetben kétségen kívül spirohéták vannak.

Hrabovszkyné Révész Margit dr. gyógypedagógiai szanatóriumi igazgató tartott ezután magas nőjű előadást „A nő lélektana Kretschmer tanának szempontjából” címmel. — Lélektanilag két csoportba lehet a nőket osztani, a ciklotimiások és schizotimiások csoportjába. *Kretschmer* szerint az igazi női típus a ciklotimiás. Az ebbe a csoportba tartozó nők, ha derűsek: közvetlenek, gondolkodásuk tipikusan nőies, tárgyiaságuk plasztikus és általában kellemesek, általában mozgékonyak, kisebb energiájuk folytán azonban az apróbb mozgásokat szeretik, mozdulataik apróbbak. Szeretik a kézimunkát, a könnyű sportot és a táncot. Ha lassú a természetük: úgy nehézkesek és darabosak. Természetük alkalmazkodó és visszahúzódó. Az ezen csoportba tartozó kisebb értékű egyéneknél az újnak tülerős varázsa állhatatlanná teszi őket. A létért való küzdelemben könnyen megfutamodnak a harc elől, míg a férfi ezt többnyire felveszi. Síró és nevető ingerekre könnyebben reagálnak és sokkal vulnerabilisabbak, mint a férfi. Intellektusuk csökkent értékű. — A másik csoport a schizotimiás: szenzitív és apatikus, gondolkodásában apperceptikus, tudatmezeje nagyobb, hajlik a szimbolizmus felé. A szimpátia és antipátia egyazon egyénben, egyazon időben vannak jelen és innen van gyakarta teljesen érthetetlen, hirtelen hangulatváltozásuk. Mozgásukban ugrándozóak, belső okokból szeszélyesek. Megjelenésükben gátoltak, feszesek, ügyetlenek, igen gyakran esetlenek. Túlérzékenyek, az újtól való félelmükben hamar visszavonulnak, pszihopátiás félelemkényszer uralkodik rajtuk. Csodálatosképen némely dologban azonban — épen túlérzékenységük folytán — hirtelen haragkitörésre képesek és ilyenkor a legerősebb és legáljasabb eszközök használatától sem riadnak vissza. Gyakoriak közöttük például a gyujtogatók és más ilyen oktanal bosszút állók. Érdekes, hogy a cinizmus és a moral insaniti a nőknek még ezen csoportjánál is igen ritka. A nagyrértékű előadást a közönség tapssal köszönte meg.

Utánna **Csörsz Károly dr.** a debreceni egyetem tanársegéde tartotta meg előadását a rajz tehetség örökléséről. Elmondotta, hogy Tizián családjában tudvalevőleg kilenc tehetséges rajzoló volt, így kétségbevonhatatlan, hogy a rajz tehetség átörökölhethő sajátosság. Ő egy debreceni családot hoz fel példának, ahol nem kevesebb, mint

hét rajztehetség található. Érdekes, hogy csak a család férfitagjai örökölték ezt a tehetséget, míg a nőtagokban ez egyáltalában nem lelhető fel. Ugy látszik tehát, hogy a rajztehetség, mint sok más tulajdonság is, csak a férfiágon öröklődik.

Fabinyi Rudolf dr. főorvos, az értekezlet főtítkára beszélt ezután. „Az intézeti elmeorvos a polgári és orvostársadalomban” címen. Szükségesnek tartaná, hogy az elmeorvosok továbbra is érdeklődjenek az általános orvosi dolgok iránt is és hogy az évente megtartani szokott orvosi továbbképző tanfolyamokra járnának. *Tassy* főorvos hozzászólása után

Deutsch Ernő dr. tartotta meg előadását „Ideg- és elmeegógyászati problémák a gyermekvédelemben” címmel. — Ugy a rendes testi és lelki fejlettségű gyermeket, — mondotta — mint az abnormis kisdedet egyaránt meg kell védeni a szülők, nevelők és pedagógusok túlhajtott nevelő és oktató törekvéseivel szemben. A modern orvos és lélekbúvár szemüvegén át nézve a gyermek lelkivilágát, ha a vizsgáló tárgyilagossá, el kell ismernie, hogy a család és iskola keretében észlelt úgynevezett neveletlenségek, hanyagságok és mulasztások az esetek javarészában helytelenül ítéltetnek meg, mert kevés kivétellel a gyermek önhibáján kívül, öntudat küszöbe alatt lévő rúgók által ösztökélve jönnek létre. *Freud* hirdeti a bölcs felfogást: „aki pszichoanalízist másokon akar végezni, az kezdje meg a műveletet önmagával!” Ez a felfogás vezet az előadót fejtegetéseiben. A szülő, a gyermekorvos és a szociális munkás tapasztalatainak egybefoglalása, amit előadásában hallgatóival közöl: a gyermekek úgynevezett neveletlensége, hanyagsága és lustasága, ha az egyeseket szakszerű vizsgálatnak vetjük alá, az esetek javarészában mint kóros állapotok tünetei fog mutatkozni s a kellő pszichoterápiás elbánás mellett aránylag könnyű szerrel kiküszöbölhetők. A háború és utókövetkezéseivel kapcsolatos megrázkódtatások katasztrófális lelki elváltozásoknak kútforrásai lehetnek; erre vonatkozó tapasztalatokat gyűjtött előadó az olasz megszállott területek gyermekeinél és menekült családok kisdedeinél. Az észleletek arra a végeredményre vezetnek, hogy az esetek javarészában a katasztrófa rögtöni behatása csekély, de annál kiadósabbak az utókilengések. Meg kell jönnie az időnek, midőn nemzetközi megállapodás alapján egyöntetű elvek szerint fogják nevelni és oktatni a gyermekeket, midőn a tankönyvek az igaz emberi érzést fogják hirdetni s nem lesznek a könyvek, mint azt a „Carnegie-alapítvány” a háború utáni tankönyv-irodalomra vonatkozó ankétja bizonyítja, a háborús konkolyhíntés kiinduló pontjai.

Sombor József dr. egyetemi tanársegéd szólott az alkoholkérdésről és a mai korban szinte meglepetésszámba menő érveléssel szállt síkra az alkohol mellett. Az alkohol problémája már évszázadok óta foglalkoztatja az emberiséget és elsősorban a pszichiátereket. Manapság két ellentétes felfogás nyilvánul meg ezirányban. Az antialkoholisták szerint a prohibíció megszüntet minden nyomort, degenerálódást és bűnt, azonban ezeknek állításait a statisztikák nem erősítik meg. Egyesek túlnagy jelentőséget tulajdonítanak az alkohol élvezetének, így például még az 1907-ben, Velencében megtartott orvosi kongresszuson is azt állították, hogy a paralizis az alkoholnak tulajdonítható. Kétségtelen, hogy nem egy esetben az elmezavar közvetlen oka valóban az alkohol, de alaposabb vizsgálat után mindig kiderül, hogy ez csak a betegség kitörését idézte legfeljebb elő és az alap-ok egészen más volt. Nehéz volna kétségbevonni, hogy sokkal nagyobb számmal vannak azok az alkoholfogyasztók, akiknek ettől semmi bajuk nem származik, mint azok, akik ebbe belebetegsznek. A statisztikákra nem lehet pontosan számítani, mert az alkoholfogyasztóknak túlnyomó nagy többsége nem is kerül bele azokba a statisztikákba, amelyek az alkohol mérgező hatását bizonyítanák. Előadó szerint nem szabadna az alkohol fogyasztásától mindenkit eltiltani, mert annyi bizonyos, hogy az emberiség többségének nem okoz végzetes károkat és a megmaradó kevés élvezetet nem volna szabad igazságtalanul elvenni az emberektől. Aki szenvedélyes rabja az alkoholnak, úgyis hozzájut, aminthogy azt például Amerikában látjuk, így tehát a tiltó törvény legfeljebb azoknak okoz kellemetlenségeket, akik azt igazán ártatlanul használják. A legújabb kísérletek kétségbevonhatatlanul beigazolták, hogy az alkoholfogyasztás nem öröklődik át a gyerekekre, szóval az alkoholnak az a rendkívül káros hatása a jövőendő generációra, amelyről a prohibíció hívei oly sűrűn szólnak, egyáltalában be nem bizonyítható. A teljes absztinencia viszont ezzel szemben csak igen nehezen volna megvalósítható, sőt, miként azt az Egyesült Államok példája mutatja, az egyenesen lehetetlen és káros is, mert azok, akikről megvonták az alkoholt, a kokainban, vagy a morfiumban és más ehhez hasonló mérgekben találnak vigasztalást. **Focher László** dr. **Földes Lajos** dr. ellentétes irányú, **Büchler Pál** dr. pártoló felszólalása s az előadó zárószava után

Naményi Lajos dr. tartotta meg ezután előadását „Pszichiátria és fajegészségtan” címmel. Biológiai tény, — mondotta — hogy ma minden kultúrnép életében elfajulás mutatkozik, ami a kultúrát magát is veszélyezteti. Ezt a degenerá-

lódási folyamatot, amely nem tudjuk, hova visz, az eugenetikának kell megakadályoznia. Kétségtől mindenkinek joga van élni, de életet adni csak egészséges és felsőbbrendű embereknek szabad. Ennek elérésére többféle módszer is áll rendelkezésünkre és ezek között elsősorban az fontos, hogy az átlagon aluli értelműek teljesen kizárassanak a szaporodásból. Indiána államban 1907-ben törvényt hoztak, amely a csökkent elműjeiket eltiltotta a szaporodástól és Indiána példáját rövidesen tizenöt állam követte Amerikában. Kilenc államban még mindig fennállanak ezek a törvények és ezekben egyetlen év alatt nem kevesebb, mint négyezer embert kasztráltak, illetve sterilizáltak. Svájcban is hoztak erre törvényt és itt is számos műtétet hajtottak végre. A legutóbbi időkben Németországban sterilizálást kértek az idült alkoholistákra is, de ebből természetesen nem lett semmi. Mi ne menjünk ennyire és csak a szellemi rokkantakat zárják ki a szaporodásból, továbbá az erkölcsi elmezavarban szenvedőket, azokat a gonosztevőket, akik minden gátlás nélkül adják át magukat a bűnnek. Szükséges volna az epileptikus és súlyosan hisztériás csoportok kizárása is. Az alkoholisták kizárását nem helyesli, mert egyáltalában nincsen biztos tudásunk arról, hogy az alkoholizmus átöröklődne. Indítványozza, hogy írjunk föl a népjóléti miniszterhez az irányban, hogy haladéktalanul készítse el törvényjavaslatát, amely az örökletes elmebajosok, illetve gyengeelműjeik megterméketlenítését mondja ki.

Ok. 7-én (kedden) délelőtt féltíz órakor **Szondi Lipót** dr. a vérmirigy-rendszernek az idegrendszerrel kapcsolatos működését ismertette. Az idegrendszer szerinte hamar tönkremenne, ha egyedül kellene cselekednie és így segítségül szolgál a vérmirigyek vele kapcsolatos működése. — **Büchler Pál** dr. a hermonok és triptefán anyagok működéséről beszél. Említett tesz a Steinach-féle kísérletekről, amelyeknek semmiféle értéke és eredménye nem maradt. — **Pándy Kálmán** dr. nem látja azt, hogy csupán a vérmirigy-rendszer termel cselekvőképes anyagokat.

Bakody Aurél dr., egyetemi magántanár több elmezavar-típus egymáshoz való viszonyáról, **Hegyi Mózes** dr. a dementia praecox diagnosztikájáról beszélt, amelyet ő a nyakmirigyekben vél feltalálhatónak. **Décsi Károly** dr. állást foglal ez utóbbi nézettel szemben.

Délután öt órakor **Nyirő Gyula** dr. szegedi egyetemi tanársegéd terjesztette elő „A prémorbid személyiség patoplasztikus hatása az organikus pszichozisokra“ című dolgozatát.

Utána **Máday István** dr. (Debrecen) a debreceni kisegítő iskolában szerzett tapasztalatait ismertette ideg- és elmekórtani szempontból. A vizsgálatok, amelyeket ezen a téren végzett, még nem vezetnek pozitív megállapításokhoz, azonban reméli, hogy a rendszeres munka, amely most van folyamatban, nagyon értékes eredményekhez fog vezetni. Megállapítja, hogy a luesznek a gyengeelműség szempontjából való jelentőségét illetően a vélemények eltérők. Véleménye szerint a gyengeelműség sok esetben családi jellegű. Az intelligencia megállapítására vonatkozó különféle módszereket ismerteti és különösen azt, amelyet a debreceni kisegítő iskolában alkalmaznak. Sajnos, az elemi iskolai tanítók egy része úgy oldja meg a kérdést, hogy a rosszul tanuló gyermeket egyszerűen a kisegítő iskolába utalja. A kisegítő iskola jelentőségét ma már tagadni nem lehet, azonban nagyon fontos, hogy ezek az intézmények a beszédhibások, nagyothallók és egyéb fogyatékosban szenvedők részére megfelelő osztályokkal bővíttessenek ki. Rámutat annak az iparosnak esetére, akinél a számoláshoz való tehetség teljesen hiányzik, azonban ennek dacára szakmájában egészen kiváló. — A tanulmányát nagy figyelemmel hallgatták az értekezlet tagjai. **Szondi Lipót** dr. a kérdéshez hozzászólván, kiemeli, 1. hogy a gyengeelműség kóroktanával **Ranschburg** professzor úr laboratóriuma immár csaknem 25 éve foglalkozik. Ezen idő alatt egyrészt tisztázódtak az értelmileg fogyatékosok értelmi, ösztön, akarati és érzelembeli elmaradottságának minőségi és mennyiségi változatai, másrészt kiderült a különböző kórokozók pl. a luesz, a tbc. a vérmirigyrendszeri megbetegedések stb. szerepe az értelmi fogyatékosok kóroktanában. E nézőszögből tehát felette öröndetes az a körülmény, hogy előadó e vizsgálatokat megismétli a debreceni anyagon. 2. Arra a kérdésre, vajon érdemes-e az értelmi fogyatékosok nevelésével és orvosi gyógyításával foglalkozni, hozzászóló úgy véli, hogy az eddig elért sikerek e téren szükségessé teszik a hasonló intézetek fővárosi és vidéki szaporítását, nem pedig azok megszorítását. A kisegítő-iskola a rábizott növendékeinek igen nagy %-ban meg tudja adni a keresetképeség elemi szükségleteit. Társadalmi érdek tehát ezen intézmények szaporítása. 3. A vidék ily irányú felvilágosításának nehéz munkáját vállalta magára és részben el is végezte már a *Magyar Gyógypedagógiai Társaság*. Az a tény, hogy még nincs eléggé bent a vidéki tanszemélyzet és hivatalos körök mentalitásában a fogyatékosok nevelhetésének és orvosi gyógyíthatásának a gondolata, arra fogja serkenteni a *M. Gy. T.-ot*, hogy a jövőben vidéki tanító-előadásait szaporítsa.

Kollarits Jenő dr. egyetemi magántanár előadását a jellemről, ösztönletről és vitalitásról **Décsi Károly** dr. olvasta fel.

Ugyancsak **Décsi Károly** dr. terjesztett elő határozati javaslatot arról, hogy a szanálással kapcsolatos létszámredukció végrehajtásánál a népjóléti miniszter legyen tekintettel a magyar elmebeteg gondozás nagy érdekeire. Ahol száz betegre jut egy orvos, ott megfelelő ápolásról nem lehet szó, még kevésbé tudományos munkáról. Az indítványhoz többen hozzászóltak **Fischer Imre** dr. felszólalásában azt hangoztatta, hogy az a takarékoság, amelyet a szanálásnál célul kitűztek, ne csak látszólagos legyen, hanem valóságos. Az orvosok és ápolók létszámának csökkentése nem jelent valódi takarékoságot. Különben az a hír járja, hogy az orvosokat anyagilag is meg akarják rövidíteni. A létszámapasztást az adminisztrációban hajtják végre, az orvosok bizonyosan szívesen vállalkoznak bizonyos adminisztrációs munkák elvégzésére, annál is inkább, mert ezen a téren a forgalmi adóval kapcsolatosan már ügyis bőséges tapasztalatokat szereztek. A felszólalók közül többen azt hangoztatták, hogy a magyar elmebetegügy eddig is az elmaradottság képét mutatta a nyugati államok intézményeivel szemben, most pedig az a veszély fenyeget, hogy ezen a téren teljesen balkánizálódunk. Az ország legerősebb kultúrájú városai elvesztek számunkra s nálunk már korábban is az a tendencia nyilvánult meg, hogy az elmeegógyászati osztályoknak a vidéki kórházakhoz való csatolása által az államot lehetőleg tehermentesítsék az elmebeteg gondozás terheitől **Décsi Károly** dr. határozati javaslatát nagy helyesléssel egyhangúlag elfogadták. **Máday István** dr. nyújtotta be ezután a kisegítő-iskolákra vonatkozó indítványát, mely így hangzik: „*Forduljon az értekezlet a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz azzal a kéréssel, hogy a szanálással kapcsolatos létszámcökkentéstől a kisegítő-iskolák lehetőleg megkíméltessenek és a lehetőség szerint minél több vidéki városban állítsassék fel kisegítő-iskola*“. Az értekezlet ezt az indítványt is egyhangúlag elfogadta. Erre az elnök a háromnapos értekezletet berekesztette.

Indokolt-e a kisegítő-iskolák megszüntetése a fővárosban?

Irta: ÉLTES MÁTYÁS.

Hogy a kérdésre felelhessünk, előbb tisztáznunk kell, kik valók kisegítő-iskolába? A kisegítő-iskolák tanulójának legnagyobb része az ú. n. gyenge- (debilis) gyermekek sorából kerül ki, de vannak köztük jelentékeny számban gyengeelméjű (imbecill), sőt újabban hülye (idióta) gyermekek is. Az imbecilliseket és idiótákat azelőtt intézetekben helyezték el, oda is valók ők, de az ily intézetek számának csökkenése s a nehéz gazdasági viszonyok arra kényszerítik a szülőket, hogy ezeket is a kisegítő-iskolákba írassák be, ami jelentékenyen olcsóbb is az intézeti elhelyezésnél.

Azonfelül megfelelőbb intézetek hiányában kisegítő-iskolába kerülnek az erkölcsi fogyatkozásokban szenvedő, a nagyothalló,* rövidlátó, a pszihopatiás stb. gyermekek.

Sajátos, a normális gyermekek lelkiületétől lényegesen eltérő, hibákkal, fogyatkozásokkal terhelt iskolakötelesekről van itt szó, akik a normális elemi iskolába nem valók, akiknek tanításáról és neveléséről az egész művelt világon külön iskolákban (osztályokban) gondoskodnak,

a) mert értelmük korlátoltsága miatt a normális képességű gyermekekkel együtt nem haladhatnak;

b) mert ideges bántalmaik és gyakori testi hibák miatt állandóan zavarják a tanítást;

c) mert megnehezítik a normális gyermekek nevelését s azok erkölcsi érzését tompítják;

d) mert annak a veszélynek is ki vannak téve, hogy a nekik meg nem felelő környezetben ászociális és antiszociális hajlamok fejlődnek ki náluk;

e) végül, mert tulságosan lekötik az elemi iskolai tanítót, elvonják tulajdonképeni feladatától s idegeit mértéken felül próbára teszik.

A statisztika szerint a tanköteles korban levő gyermekek 1·5—3%^o-a szellemileg elmaradt, hibás, tehát minden városban, ahol az iskolakötelesek száma az 1000-et eléri, kisegítő-iskolát kellene felállítani, tényleg azonban vidéki városaink közül csak 9-ben van kisegítő-iskola, holott 25—30-ban kellene ilyent szervezni. Budapesten 80,000 tanköteles korú gyermeket véve alapul, a nem normális tanulók számát legalább

* Ezek részére újabban külön iskolákat állítottak a fővárosban.

1,200-ra kell tennünk s 20-as növendéklétszám mellett 60 kisegítő-iskolai osztályra van szükség, hogy ezeket oktathassuk. Tudunkkal a multban 120 osztály volt már beállítva, de a f. tanévben 50-re szállították le az osztályok számát, ami 1,000 gyenge-tehetségű gyermek oktatására alkalmas.

Nem lehetetlen, hogy a székesfőváros alapos tanulmányok után és statisztikai adatok számbavételével jött arra a meggyőződésre, hogy a gyengetehetségű tanulók száma Budapesten időközben lepadt és így kisebb, mint a többi városokban. Ez esetben természetes, hogy a kisegítő-iskolák számának redukálása indokolt lehet, de erre nézve biztosan csak akkor nyilatkozhatnánk, ha ezeket az adatokat ismernők. Ilyen adatok hiányában azt kell hinnünk, hogy a kisegítő-iskolák megszüntetése nem volt indokolt, mert a főváros egészségi viszonyai, a lakosság életmódja, különösen a háborus évek alatt nem volt oly kedvező, hogy abból a hibás gyermekek számának csökkenésére lehetne következtetni.

A másik érv szerint, amivel a kisegítő-iskolák beszüntetését megokolják, a kisegítő-iskola megbélyegezi a növendékeit s ezáltal megnehezíti boldogulásukat, mert a mesterek nem akarják az olyan gyermekeket, aki a „buták” iskolájából került ki, inasnak felfogadni. Ezzel szemben ki kell emelnünk, hogy a gyermeke is, a mester is jobb, ha tiszta vizet öntünk a pohárba és mindjárt a munkába állskor megmondjuk, hogy bizony korlátozott elméjű a gyermek, akivel több elnézést kell gyakorolnia a mester úrnak. Ez így sokkal jobb, mintha a normális iskola bizonyítványával küldjük ki az életbe a gyermeket s a mester csak később, sok kínlódás s a gyermek oktalan büntetése után jön rá, hogy nincs felfogása neki s elkergeti. A gyengeelméjűséget a baj eltakarásával meggyógyítani nem lehet, a szülőt is, a munkaadót is fel kell világosítani, miről van itt szó s olyan mestereket kell keresni, akik hajlandók a gyengeelméjűt tanítani. Ha pedig másképp nem megy a dolog, prémiumokat, kitüntetésekkel kell kilátásba helyezni az arra vállalkozó iparosmestereknek az ilyen fogyatékos gyermekek kitanításáért.

Az pedig, hogy „kisebb létszámú” osztálynak nevezik el a „kisegítő-osztályt”, meg ne tévesszen senkit, mert idővel azokat is ép úgy megbélyegzőknek fogják tekinteni, mint a kisegítő-iskolákat. Nem a néven, hanem a szociális érveken fordul meg a gyengetehetségűek iskoláinak sorsa.

Azt is mondják, hogy a székesfőváros nevelő-intézetet alapít az alacsony-fokon álló, hülye- és gyengeelméjű gyermekeknek; a kevésbé gyengék pedig boldoguljanak az elemi osztályokban, ahol esetleg egy kis korrepetálás segíthet rajtuk, kisegítő-iskolára pedig nincs szükség.

Az internátus alapítás helyes, bár korábban gondoltak volna rá. Hasonlóan gondolkodott Berlin város vezetősége is a 80—90-es években. Ez időtájt a kisegítő-iskolai intézmény óriási lendületet vett, a német városok tömegesen alapítottak ilyeneket, csak Berliuben nem volt még egy osztály sem. A városnak volt Wittenauban (akkor: Dalldorfban) az elmeegyházintézettel kapcsolatosan ilyen nevelő-intézete 150—200 gyermek számára, itt helyezte el a gyengeelméjűeket. Az iskolaköteles kor után a munkára alkalmasakat, az intézet felügyelete alatt kihelyezték mezőgazdaságokba vagy ipari üzemekbe, az alkalmazásokat beutalták az elmeegyházintézetbe, ahol mint ápoltak vagy mint segítő személyzet nyertek elhelyezést Rendszeresítették a munkaadók megjutalmazását, kitüntetését is. Berlin város tanácsa azt hitte, hogy neki kisegítő-iskolára nem lesz szüksége. Csakhamar belátták azonban, hogy a kisegítő-iskolákat nem nélkülözhetik, 1898-ban megnyitották az elsőt, azóta sok önálló kisegítő-iskolát alapítottak. Vannak óvodáik, külön osztályaik (Spezialklassen), kisegítő iskoláik, továbbképzők (műhelyekkel) gyengetehetségűeknek; külön iskolákban tanítják a rövidlátó, nagyothalló, beszédhibás gyermekeket; vannak erdei- vagy kerti-iskoláik testileg gyenge, tuberkulotikus és ideges gyermekeknek; külön tanfolyamokat tartanak fen a hosszabb ideig betegeskedő gyermekeknek. Berlinben ma közel 10,000 gyermekről gondoskodnak külön iskolákban s a nyáron tartott II. gyógypedagógiai kongresszuson (Münchenben) Fuchs Arno berlini iskolatanácsos kifejtette, hogy a különiskolák szervezetében folyton fokozódó specializálás szükségessége mutatkozik, ami ugyan sokba kerül, de igen szép eredményeket ad.

De tegyük fel, hogy Budapest székesfővárosnak sikerül valamennyi súlyosan gyengeelméjűt elhelyezni a most épülő intézetben: a kisegítő-iskolákat akkor sem szüntetheti meg, mert még akkor is visszamarad az elemi iskolás gyermekeknek kb. 1:5—20/0-a, akiket nem számíthatunk a tökéletes képességük közé, de akiket azért hülyéknek sem lehet deklarálni. Arra kell törekedni, hogy ezek erőit is beillesztjük népünk gazdasági életébe s ott felhasználjuk. Ennek a feladatnak az elvégzésére az elemi iskola nem alkalmas, erre a célra szolgál a kisegítő-iskola, mely a gyenge-tehetségű gyermekekből is hasznavehető, munkás polgárokat akar nevelni és nevel is, ha azt neki lehetővé teszi.

A kisegítő-iskolát kezdettől fogva sokan félreértették. Elég, ha rámutatok azokra a támadásokra, amelyek az eszme felvetésekor, ezelőtt 25—26 esztendővel elhangzottak. Nemcsak laikus újságírók, de „hozzáértő” pedagógusok is igyekeztek befeketíteni az intézményt. Ezekre a kifakadásokra azok a sorssújtotta szülők adták meg a választ, akik a csendben megnyílt kisegítő-osztályba elhozták szerencsétlen gyermeküket, megtöltötték velük az iskolát és hálával eltelve köszönték meg a minisztérium gondoskodását és kartársaink fáradozását.

Ha azoknak a szülőknek a szemüvegén át igyekeznénk az intézményt nézni, akiknek arra rászoruló gyermekük van, talán más színben tűnne az fel nekünk is.

Még csak idézni akarom egyik jeles szakemberünknek, a magyar gyógypedagógiát nagyra tartó A. Descoedres-nek véleményét, aki „L'éducation des enfants anormaux” c. munkájában azt mondja „L'éducation des anormaux est une question sur laquelle les avis sont partagées. Sans dout, c'est generalment dans les pays, ou l'instruction est avancée”...

Gyógypedagógiai gyakorlat.

(A számolás elemei. Alice Descoedres kitűnő könyve nyomán).

A) Pszihológia.

Ha a különböző lelki folyamatok, melyek az olvasásnál közreműködnek, nehézségeket támasztanak a gyengétehetségűeknek, mert egyik vagy másik képesség nincs meg náluk, melyre ezen folyamatok kifejlődésénél szükség van: a számolásnál még sokkal nagyobb nehézségekkel állunk szemben. Míg ugyanis az olvasásnál mindenekelőtt a hallási, látási, mozgási és grafikai elemek társításáról, lényegében véve tehát emlékezeti munkáról van szó, amit több-kevesebb fáradsággal véghezvitt gyakori ismétléssel elérhetünk, a számolásnál mindezen társításokon felül az elvonás (abstrakció), az általánosítás, az ítéletek és következtetések területére hatolunk be, — és ha csak az el nem lankadó kitarásnak sikerül legyőznie a nehézkes emlékezést, mennyivel nehezebb ezeket a magasabb szellemi működéseket felkelteni és kifejleszteni.

1. A számképzetek megszerzése.

A számképzetek csak úgy, mint az értelmi élet többi megnyilvánulásai, érteken alapszanak, amelyeket kívülről jövő ingerek hoznak létre, aztán képzeteken, amik az érzetkből keletkeznek. Ez a két tényező: érzet és képzet szoros kapcsolatban van egymással; az érzékszervek utján jutnak a külvilág ingerei az agyba. Ami a fényképezésnél történik, ugyanaz megy végbe képzeteinknél is: mindenekelőtt a valódi kép hat az érzékeny lemezen visszatükröződő képre; de ha a fénysugarak hatása az utóbbira meg is szűnt, a tárgy képe továbbra megmarad, ha maga a tárgy nincs is ott többé. Az eltűnt tárgyak ingerei, melyeket az úgy megtartott magának, a képzetek révén tulajdonunkká lettek; szabadon rendelkezhetünk azok felett; de csak ezek a valódi tárgyak utján szerzett képzetek szolgálnak az ítélet és megfontolás munkájának alapjául.

Vizsgáljuk mindenekelőtt a számok felfogását függetlenül a számszóktól és azok képletes kifejezőitől, a számjegyeiktől. Ha normális gyermekkel van dolgunk, elegendő a két tárgyat megmutatnunk, a számot megneveznünk s a számjegyet leírunk, hogy ezeket a különböző képeket megtartsák és kapcsolják; a gyengeelméjűeknél ellenben ugyanennyi különböző fogalmat kell egymásután bevésni az emlékezetbe. Haszontalan, sőt káros lenne nekik a számot megmondani, velük kimondatni s a számjegyet nekik megtanítani, mielőtt még nem vagyunk biztosak benne, hogy a szám fogalmát elsajátították-e, mert így annak tennők ki magunkat, hogy hamis kapcsolatokot váltunk ki a gyermek elméjében, amiket később nehéz lesz eloszlatni.

Melyik érzékekre támaszkodjunk, hogy lehetőleg tiszta, erős és sok érzetet kapjunk? Leghelyesebben akkor járunk el, ha *Rousseau* tanácsát követjük: „Használjátok mindegyik érzékszerveteket s ellenőrizzétek egyiknek a benyomásait a másikkal”.

a) A látóérzék a számfogalmak megszerzésénél fontos, mostanáig talán tulságosan nagy szerepet játszott. A gyermek, ha üres asztal előtt áll, számfogalmat nem szerezhet; de mihelyt gyümölcsöket, bélyegeket teszünk rá, szeme azonnal megkülönbözteti az eltérő tárgyakat mineműségük, nagyságuk, színük szerint; csak ez követi a szám benyomása: ami, mint a semmi ellentéte, támad az elmében.

Az egymástól kellő távolságban elhelyezett tárgyak tisztább számfogalmat adnak, mint a sorban egymás mellé rakottak, vagy az egymást részben eltakarók. Elrendezett csoportok alkalmasabbak a helyes számfogalom keletkezésére, mint az egysorban

levők; azt is megállapították (*Schneider*), hogy a szem ezen csoportok felállításában közben megfelelő mozgásokat ír le, amelyek nem ritkán megismétlődtek akkor is, ha a csoportokat lerajzolják. Ha a számoknak a látás útján való felfogásáról van szó, *Decroly* játékaival segítségével már akkor kideríthetjük és gyakorolhatjuk a szám-érzéket, amikor egyéb eszközök magasak a gyermek felfogóképességének. Ezek a játékok normálisaknál már két-három éves korban — gyengeelméjűeknél ennek megfelelően később — a számfogalmak keletkezését illetően pszichológiai és pedagógiai szempontból rendkívül érdekes megállapításokat tesznek lehetővé azokról az időbeli s egyéb körülményekről, amelyek a számfogalom keletkezését kedvezően mozdítják elő (a tárgyak alakja, elrendezése, száma.) Meg tudjuk állapítani az időt is, amely eltelik, míg a kettőt a háromtól s a hármat a négytől meg tudják különböztetni.

A gyakorlatban gyakran láthatjuk, hogy a gyermek az első számok fogalmát megszerezte, bár azokat megnevezni nem tudja; mihelyt a gyermek észreveszi pl. hogy egyik harisnyája hiányzik vagy hogy az egyik cukorkát elvették tőle (egyiket a kettő közül, ami előbb még a kezében volt), akkor már megszerezte a kettő fogalmát. Egyik gyengeelméjű gyermek az iskolaszobában levő két székhez még egyet hozott, mikor két beszélgető tanítónőhöz egy harmadik jött a terembe. Hogy a gyermek számfogalmainak keletkezéséről helyes fogalmat alkothassunk, a tanítási órákon kívül is, tevékenységének minden megnyilvánulásában meg kell őt figyelniük.

b) A számbenyomások keletkeztetése céljából bizonyos mértékben a hallást is igénybevehetjük. Említettük a látás érzékénél, hogy számfogalom csak akkor keletkezik, ha a tárgyak kellő távolságra vannak egymástól, így így van a hallásnál is: a szám fogalma csak akkor áll elő, ha a hangok közt szünetek vannak. A mozdonyfűtő, ha mindjárt egy percig tart is, csak hang, míg az óraütések a szám benyomását keltik.

A zenetörténet tanúsága szerint, minden népnél megtaláljuk a ritmusra való törekvést. Némelyik gyengeelméjűnél a számképzetek ritmus alakjában jelentkeznek. (*Descouedres* említ egy 8 $\frac{1}{2}$ éves gyee-üt, aki 1, 2, 3 ütést hiba nélkül ismételt [3 nem mindig sikerül neki, a kifáradás és figyelmetlenség miatt]; de csak 10 hónap múlva tudott 3 tárgyat feliozni a szemével és csak 12 hónap múlva tudja ezt lerajzolni. o o o Számok ismétlésekor 7, 3, 8 helyett 7, 3, 3-at mond: a ritmusérzék pótolja részben az emlékezés hiányát. Másik 8 $\frac{1}{2}$ éves gyee. gyermek, akinél a ritmusérzék szintén jól ki van fejlődve, képes öt ütést ismételni, bár számlálni csak 3-ig tud.)

Mind ezek azt bizonyítják, hogy jó lenne hallótípusú egyéneknek ezt a ritmikus képességet az első számfogalmak keletkeztetésénél felhasználni. Ilyen gyakorlatok lehetnek a következők: rajzoltassunk kopogással 2—3 vonalat a táblán; dobjunk el két tárgyat, hogy koppanjon (hallási és mozgási gyak.); rakjunk 3 tárgyat az asztalra úgy, hogy mindannyiszor koppanást is halljunk s ugyanezt ismételtessük a gyermekkel; ütessünk a falra erősített 3 korongra (látási, hallási és mozgási gyak.).

c) Izom- és tapintóérzék. A tapintás az az érzékünk, amely a legerősebben és legkézzelfoghatóbban bebizonyítja nekünk a tárgyak jelenlétét, amely azok hármaskiterjedését és egyéb tulajdonságait megismerteti velünk: u. m. alak, felszín, súly, hőmérséklet, halmazállapot stb. A látás fölött való fölényének bizonyosságául szolgálhat az a tény, hogy ez a kifejezés „felfogott valamit“, többet mond, mint ez a kifejezés „látott valamit“. Hirtelen látókká lett vakok példája igazolja, hogy tapintás nélkül nem látnók a tárgyakat úgy, ahogy vannak, hanem csak mint két kiterjedésű lapokat: a szem téved a tapintóérzék korrigálása nélkül. A fejlődés története azt tanítja, hogy a növényekről az állatokra való átmenetnél legelőször a tapintóérzék tűnik fel s hogy a többi érzékek ebből válnak ki megszólás és alkalmazkodás segítségével. Áll ez a számolásra is. Tudjuk, hogy a vakok a tapintás útján ép oly jól megtanulnak számolni, mint az érzékekiek. Az oroszok és a japánok, akik szemléltető számológépeken tanultak számolni, ebben oly eredményeket érnek el, amelyek bámulatba ejtenek bennünket. Amilyen eltérés mutatkozik, ha valakit személyében vagy csak fénykép után ismerünk, ép oly eltérést találunk, ha valaki tárgyakon vagy csak számjegyeken tanult meg számolni. Ha a tapintást vesszük igénybe, ezáltal a szemet is kényserítjük, hogy résztvegyen a szemlésben, ellenben ez megfordítva már nem áll: a megnézésben nem kell okvetlenül a tapintásnak is résztvennie. Csak az előbbinél van meg a több érzék által egyidejűleg előidézett benyomások közti kapcsolat, mely a leggyorsabb és legtökéletesebb képzeteket teszi könnyen lehetővé.

A normális gyermek megfogja a tárgyakat, így szerzi meg az első számfogalmakat, több kész számfogalommal jön az iskolába: hasonlóképp kellene a tanításnál is, — természetes és gyakorlati úton eljárni s a gyakorlati élet útmutatásait jobban figyelembe venni.

Ezen elméleti és pedagógiai okokon kívül vannak mások, még nyomósabbak, melyek a tapintóérzék nagy jelentősége mellett szólnak: az ú. n. pszichofiziológiai okok

Nöll*) említi, hogy a gyengeelméjűeknél sokfélekép lefokozott tapintó és izomérzés található, így első sorban merev, tagolatlan, bizonytalan járásuknál, 2. kézügyességük-nél, 3. az önkénytelen mozgások gátlása tekintetében: parancsokra végzett mozgások teljesítése közben a gyengeelméjűek sok felesleges, célszerűtlen mozdulatot végeznek, amelyeknek a száma a kifáradással párhuzamosan nő; 4. a beszélmozgásoknál; 5. az írásnál és rajzoláskor, a mozgások nem alkalmazkodnak kellőképpen, hogy a gyermek a legrövidebb úton céljra érjen.

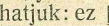

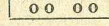
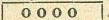
A gyengeelméjűeknél tehát, akiknek fogvatkozásai az izom- és tapintóérzék hiányosságaiból erednek, minden tantárgynál, mielőtt arra alkalom kínálkozik, ezeket a nem eléggé kifejlett középpontokat behatóan kell gyakorolni. Keller Helénél és más hasonló példákban láthatjuk, hogyha a tapintóérzék hibátlan, a többi érzék hiányozhatik, a szellemi fejlődés még sincs korlátozva; de a tapintóérzék gyengesége az értelem mély sülyedését idézi elő. Demoor**) kifejti, hogy az izmok gyakorlása az idegek és az agy fejlődését elősegíti; fiatalember esetét is említi, akinél az újjak gyakorlása nemcsak a tapintóérzék, hanem a látás és a hallás erősségét, általában a társító középpontok fejlődését jelentősen előmozdította. Ebből láthatjuk, mily nagy haszna és fontossága van annak, ha a gyermekeket újjaikon számláltatjuk.

Tapasztalatból állíthatom, hogy ilyen mozgási társítások gyengeelméjűeknél és 3 éves normális gyermekekénél hasonló módon fejlődnek ki, még mielőtt a számot ismernék, vagy még mielőtt a számszót ismernék, vagy még mielőtt a szám fogalmát teljesen elsajátították volna. A gyengeelméjű gyermekek közül többen tudnak két újjat mutatni arra rá, hogy két tárgyat vagy két képet mutattunk nekik — s ezt nem csak a számolási, hanem a beszédértelme gyakorlati órán, sétaközben stb. is megteszik, még mielőtt a szám fogalmát tökéletesen elsajátították volna. Többen megszokták azt is, hogy 2 vagy 3, 4, 7 újjat mutassanak, valahányszor ezeket a számszokat mondottam nekik. Úgy látszik, így járnak el némely vadak is s ez kitűnő szokásnak látszik a gyengeelméjűeknél, hogy a látás és a hallás útján szerzett fogalmakat az izomérzés segítségével megrögzítsék.

Ismerjük az izomérzésre irányuló számolási gyakorlatokat ilyen a gyöngyfűzés: 1, 2, 3, szemet fűzetünk minden színből. E gyakorlatoknál, mint sajátos tünetet felemlítem, hogy sok gyermek 2, 3 sőt 4 tárgyat már meg tud számlálni, még mielőtt a színeket, vagy akár csak két szint is, váltakozva el tudna rendezni. Majdnem valamennyi gyengeelméjűnél megfigyeltem, — akikkel ezeket a gyakorlatokat végeztettem, — hogy a figyelem tekintetében is nagy zavarok jelentkeztek náluk, sőt itt még nagyobb zavarok voltak, mint más területeken.

Három tárgynak kartonokra való kirakása könnyebb, ép azért meg is előzi az alak vagy szín szerint különböző tárgyaknak egy vonalra rakását. Ennél a gyakorlatnál arra kell ügyelni, hogy ez az elrendezés előbb, kerüljön sorra, mint ez:

Gyöngyök felfűzése könnyebb, mint gombokat, lencsákat stb. valamely tárgy vagy betű körvonalaira kirakni. Mert ha az ügyetlen kéznek kellő gyakorlás után sikerül is a tűt a gyöngyön átfűzni, még mindig nem biztos, hogy sikerül-e neki könnyen mozgatható tárgyakat egy vonalra rárakni; megesik, hogy egyet elhelyez, hármát-négyet pedig lelök. Két gyerekénél ez utóbbit abban kellett hagyni, mert ellen-szenvet váltott ki náluk s képességüket meghaladta; de egy év múlva elővettem velük ismét, amikor kezük más gyakorlatok segítségével ügyesebbé lett.

Lehet kis rekeszekre osztott dobozokat beszerezni s az ügyetlen gyerekeket ezeken foglalkoztatni; előbb egy, aztán 2, 3, 4 stb. tárgyat rakatunk minden rekeszbe, ez az első gyakorlat, amit önnállóan elvégezhetnek, mert a színek változatossága itt már nem tartja fel őket. Ezeket a dobozokat később igen jól felhasználhatjuk, ha a tízesek begyakorlására és 100-ig való számolásra térünk át. A gyakorlatok nehézségét is fokozhatjuk: ez pl. könnyebb, mint ez: . Ez könnyebb , mint ez .

Schneider az első számlástanításról azt mondja, hogy a rajzban való ábrázolás a tárgyak megfogását, megtapintását nem pótolja. Ezt tapasztalataim nem erősítik meg, mert három vonal, vagy három karika megrajzolásával kapcsolatosan végzett mozgások jellegzetesebbek a hármasszám fogalmának kialakulására, mint a három tárgynak kirakásával összefüggő, bonyolult mozgások. A rajznál a ritmus is segítségünkre jön, a kirakásnál sokkal kevésbé.

Ezt különben sok gyengeelméjűnél tett tapasztalataim is megerősítik. Egyik 8 éves fiú ezt a sort: 0 0 0 0 0 hónapokkal előbb le tudta rajzolni, mint három tárgyat az előbb említett dobozokba berakni. Ugyanennél a tanuló nál tapasztaltam azt

*) Das Fingerrechnen bei den Schwachsinnigen. „Kinderforschung und Heilerziehung 1908. c. munkájában“.

**) Die Abnormalen Kinder c. munkájában.

is, hogy nehezebb feladat volt rá nézve három tárgyat függőlegesen, mint vízszintes sorban kirakni. A számfogalmak a tárgyak ismeretétől is függenek. Pl. az egyik 7 éves gyermek meg tudta rajzolni az ember két lábát, de csak sokkal később sikerült ez neki a tyuknál. Bizonyosan azért, mert városi gyermek nem igen látott még tyukot.

Pedagógiai szempontból fontos a következő megfigyelés is. Feladom pl., hogy rajzolják le ezt [|||| o o o o |||| o o o o]; több gyermek 5 vonalat és 3 karikát rajzol; másik akinek 6 vonala és 6 karikát kell lerajzolni, 7 vonalat és 5 karikát rajzol. Ez a tévedés onnan ered, hogy a gyermek gyorsan végez a vonalakkal s így ráér 5 vonalat húzni, míg négyet számlál, ellenben a karikákat csak lassan tudja lerajzolni s csak hárommal készül el addig, amíg négyet számlál.

Mindebből következik, hogy sok ügyetlenséget, sok bizonytalanságot kell legyűrni, míg ezek a gyakorlatok sikerülnek, akár rajzolásról, akár tárgyak kirakásáról van szó.

II. Számjegyek és számszók.

Ha a gyermek felismeri és reprodukálja az első számokat (mennyiségeket), elérkezett a pillanat, hogy neki hallási és szóképzeteket, másrészt látási és írás képzeteket, illetőleg számszókát és számjegyeket közvetítsünk. Azt tapasztaltam, hogy a gyermekek nagyrésze előbb megjegyzi a számjegyeket, mint a számszókat. Ennek az az oka, hogy a gyengeelméjűek között több a nehezen halló, mint a rosszul látó gyermek. (Pl. egyik $8\frac{1}{2}$ éves gyengeelméjű gyermek, két évi, majdnem mindennapos hallási gyakorlat után sem tud egy vagy két tárgyat megnevezni; a számjegyekkel végzett néhány kísérlet elég volt, hogy az 1-et a 2-től megkülönböztesse, képes arra is, hogy az 1, 2, 1, 2, 1 alá a megfelelő számú tárgyat kirakja; de különös, hogy a 2-öt egynek mondja, bár két újat mutat. Itt a látási, mozgási, sőt a grafikai képzetek társulnak a számhoz, csak a szóhangképzetek nem.

Különös hallási hibákat jegyeztem fel egyik különben jól halló gyermeknél. Ez a 7 éves gyermek, mikor csoportomba került, még nem tudta a 3-at a 4-től megkülönböztetni. Az első két hónap alatt 1—6-ig tanultuk a számokat, miközben egyidejűleg újjakat, számképeket és más hasonló szemléltetési eszközöket alkalmaztam. Egyik nap számjegyeket kellett számképekre raknia s a 4-et hiba nélkül ráteszi a 4 képére, de mikor megkérdem: mennyi ez? azt mondja: három. Másnap kirakja ezt a sort $\bullet\bullet\bullet$ és melléje a 7-et. Mikor kérdem, mennyi ez? azt feleli: 5. Januárban már számlál; összead, kivon, hiba nélkül. Mikor ki kell számítani $9-1$, hiba nélkül leírja fűzetébe $9-1=8$, de mikor el kell olvasnia, így mondja: $5-1=5$, sem a 8-at, sem a 9-et nem tudja megnevezni. A 9-ik hónapban sem tudja még a 7-nek, 8-nak a nevét, de szinte gondolkodás nélkül $4+3$ vagy $4+4$ újat mutat, mikor 7 vagy 8 tárgyat tesz az eléje. És bár a műveletekben előrehalad, a 11-ik hónapban sem tudja a 6-ot, a 7-et, a 9-et megnevezni.

Azok a gyermekek, akiknek nincs szóhang-émlékepe, úgy látszik, abban a pillanatban elfelejtik a számszókat. Azok a gyengeelméjűek pl., akiktől az imént említést tettem, képesek voltak egy számot, melynek nevét nem ismerték, a falon függő számképeken kétszer-háromszor megszámlálni; de amint visszaültek helyükre, már elfelejtették és ez így ment többszöri ismétlés után is. Másik kis lány számlálás közben elfeledte a számot, amelynél meg kellett volna állnia. Ezeknél igen nagy nehézségekkel állunk szemben, de ezeket okvetlenül fel kell tárni, nehogy a lustaság rovására írjuk, ami rossz emlékezőképességből fakad, továbbá azért is, nehogy elkedvetlenedjünk, ha ezek a gyermekek nem haladnak előre. Ezen a hiányon, csak úgy, mint a többi emlékezetbeli fogyatkozáson, gyakori ismétléssel segíthetünk.

Volt alkalmam megfigyelni, hogy azok közül a gyermekek közül, akiknél látásbeli fogyatkozásokat állapítottak meg, az egyik a számjegyek megtartásánál nagy nehézségeket tanúsított, minden egyéb rendes lefolyású volt: tisztán felfogta az első számokat, könnyen számlált, összeadott, kivont, könnyen ment át az elvont számlálásra is. A nagy nehézség, mely közel egy évig tartott, abban állott nála, hogy mikor az eredményt szóbelileg kiszámította, a számjegyeket, amelyekkel azt le kellett írnia, elfelejtette. De mivel ez — nem úgy, mint az előbbi — szorgalmas, értelmes és jó hallási emlékezetű tanuló volt, kikereste a számképeken a számjegyeket s így segített maga-magán.

Még néhány feltűnő eset.

Egyik alacsony fokon álló gyengeelméjű két újat mutat, mikor a 8-nak a jegyét teszem eléje, mert a 8-nak két karikáját látja. Másik a rajz ritmusába elmerülve, három vonal mellé három görbe vonallal írja a hármaszt, így ||| } ||| }

Számok tükörfírásával sokkal gyakrabban találkozunk gyengeelméjűeknél, mint a betűkével, kétségkívül azért, mert a számjegyek nem kapcsolódnak egybe úgy, mint a betűk.

Az esetek csekély számából általános szabályt levonni ma még nem lehet, de ezekből is kitűnik az, hogy a számjegyeket gyorsabban fogják fel a gyermekek, mint a számszókat.

III. Számlálás.

A számlálásnál a nagyothalló, vagy a hallási hibában szenvedő gyermekek ütköznek nehézségekre.

Vegyük elsősorban a számok elsorolásának egyszerű folyamatát. Mily nehézkes emlékezetre mutat az a körülmény, hogy az egyik tanuló 15 hónapi iskolabajlás után még így számlál 1, 2, 4 és három év után így: 1, 2, 3, 5! Annak dacára, hogy mindennap hallotta és gyakorolta ezeknek tárgyakon való elsorolását 1, 2, 3 és 1, 2, 3, 4.

Az ilyen gyermektípusoknál végtelen sok gyakorlásra van szükség, hogy hiba nélkül tudják elmondani a sort 1—10-ig; aztán újabb türelmi próba következik a 10—20-ig, majd a 20—100-ig terjedő számkörben. Ugyanazok a hibák jelentkeznek mindig, ha hibás a társítás. Csak gyakori és sok ismétlés által lehet ezeket a nehézségeket legyűrni; könnyítésre szolgálhat az a körülmény, ha minden új számot, mozgási (újjak), látási (számképek, orosz számológép stb.) grafikai (számjegyek) képekkel kötünk össze, miáltal a hiányos hallási képzeteket más, természetes társításokkal erősítjük meg; ha pedig látótipusú gyermekről van szó, a leírt számjegyek sora segíti őt a számszók betanulásánál.

A gyermekek előtt a padokra erősített centiméteres beosztású mérőszalagok, — szintén jól segíthetik emlékezetüket azonkívül, hogy előkészítik a métermérték gyakorlását. Ezekkel ellentétben vannak gyermekek, akiknél a fül kifogástalanul működik s így lehetővé válik talán a számsor elmondása, de a számok jelentéséről, tartalmáról, a mennyiségekről halvány sejtelmük sincs.

Egyik 8½ éves fiú néhány hónapi iskolába járás után hibátlanul elmondja a számsort 1—20-ig, de közben gondolkodás nélkül kijelenti, hogy nekem 3 orrom van; nem tud két gyöngyöt kiválasztani vagy két tárgyat lerajzolni. Azt is mondja, hogy 0 kilenc éves, de ez csak pusztá szóismétlés nála.

Sokkal bonyolultabb feladat, ha a gyermekeknek tárgyakat kell megszámlálnia úgy, hogy ugyanakkor mutassa is azokat: ilyenkor a mozgási nehézségek a hallási területen levőkkel kapcsolódnak össze. Vizsgáljuk meg az utóbbiakat. Némelyik gyermeknél a nehézség abban rejlik, hogy figyelmüket nem tudják a számsortól elvonni. (Egyik 9 éves, a gyengeelméjűség határán álló kis leány, 3 hónapi iskolabajlás után hiba nélkül el tudta sorolni a számokat 10-ig, de arra már nem volt képes, hogy 10 tárgyat megszámláljon, mert az a körülmény, hogy a tárgyakat a kezébe kellett vennie, lassúbb előrehaladásra kényszeríté őt s közben a megelőző szám kiesett az emlékezetéből.)

Említettem már, hogy némelyik gyermek számlálás közben elfelejti azt a számot, ameddig számlálnia kellett volna. Ezek aztán tovább számlálnak, vagy pedig hamarabb abban hagyják a számlálást. Gyakori eset, hogy ha a nehézségeket az első tizennél le is győzik, azok később megint jelentkeznek. Ilyen gyermekeknél előbb a mennyiségek felfogását kell biztossá tenni s csak ezután lehet a számsort begyakorolni.

Ha ezt a számképet $\bullet\bullet$ egyik 7 éves gyengeelméjű tanuló (Alf.) elé teszem, rögtön mutat 4 újjat; azt is tudja, hogy a tehénnek 4 lába van, de ha megszámlál-tatom vele a pontokat, azt mondja: 1, 2, 3, 6, máskor meg 1, 2, 3, 9. Valamivel később megfigyeltem, hogy amikor ezt a nyolc pontot $\bullet\bullet\bullet$ kellett megszámlálnia, a baloldali függőleges sor második pontjánál kezdte el, utána a 3-ikat és 4-iket számlálta lefelé, majd a jobbról levő négyen folytatta a számlálást felülről lefelé s természetesen, hogy a végén a felső bal pontról megfeledezett; itt tehát nem csupán hallási nehézségekkel állunk szemben.

Volt alkalmam egy siketnéma gyermeket is megfigyelni, akinél a számok ismerete a számjegyek ismeretével egyidejűleg haladt előre anélkül, hogy a számszókat tudta volna. Ez a gyermek, miután a 11, 12, 13 és 14 számokat begyakorolta, utána egyedül kitalálta 15—19-ig a számokat, de a nevüket még nem tudta. Egyszer tévedett s (10—5 helyett) 10+5-t írt s mindjárt oda írta az eredményt is = 15, amit még nem is tanultunk. Mikor aztán próbaképpen egyik könyvből eléje tettem a 18-at, rögtön jelezte, hogy azt is tudja s újjain mutatta: 10+8

Gyengeelméjűeknél gyakran megfigyeltem, hogy gyönyörűséget lelnek a számlálásban, némelyek szenvedéllyel számlálnak meg mindent. (Két vagy három tanítványom is volt ebből a típusból; akármiféle dologról volt szó, legelőször azok száma érdekelte őket és dacára, hogy gyorsan számoltak, mégis alig tévedtek; ha többen bejöttek a tanterembe, rögtön készen voltak azok megszámlálásával anélkül,

hogy valaki mondta volna nekik. Egyszer csodálkozva kellett megállapítanom azt a gyorsaságot, amellyel egyikük F., épen figyelési gyakorlatok alatt 14 ablakot megszámlált egyik házon. Ugyanezt a gyermeket egyik tanárjelölt megvizsgálta s feleleteit feljegyezte: a gyermek feleletett s közben spontán számlálgatta a jegyzőkönyvbe irt sorokat is; már a második lapnál tartottak, mikor így szólt: tudom, hogy 28 sort irtál a füzetbe. És tényleg annyi is volt!

Most áttérek a mozgási nehézségekre a számlálásnál. Némely gyermeknél hónapokig tartó gyakorlatra van szükség, hogy kezüket, amellyel számlálnak vagy rajzolnak, oly gyorsan tudják mozgatni, amily gyorsan szájjukkal a számszókat (hangosan vagy halkán) ki tudják mondani. (Ide sorolható az a nyolc éves kislány, S., akivel hónapokon át kellett gyakorolni a 3, 4, 5, 6 számot, míg a mozgás és a szó egyforma gyorsaságot ért el; egyik nap úgy látszik tudja már, másik nap nem képes rá. Ha 6 tárgyat kell lerajzolni, oly gyorsan mondja 1—6-ig a számokat, hogy ez alatt az idő alatt csak három v. 4 tárgyat tud lerajzolni, illetve kirakni. Mászor gyorsabban mennek újjai számlálás közben, mint a szája. Némelykor sajtáságos oka van nála a hibáknak: ugyanannak a leánynak, mikor a számjegyeket már meg is tudta nevezni, sőt a megfelelő számú ujjakat is ki tudta rakni 4, 5, 6 tárgyat kellett a 4-es 5-ös, 6-os szám mellé rakni, mégis hibásan végezte el a dolgot; láttam hogy a számjegyeket is hozzá számlálta a tárgyakhoz. Egyet mondott s a 6-osra mutatott: kettőnél az első tárgyra, háromnál két tárgyra mutatott stb. úgy hogy rendszeren öt tárgyat tett a 6 mellé, 4-et az 5 mellé és így tovább.

Gyakran nem hónapokig, hanem évekig tartó gyakorlatra van szükség, míg a gyermeknél a kézmozgás és a szó egyidejűleg megy végbe. Egyik 8 éves gyengeelméjű gyermek, Km., mikor három tárgyat akar megszámlálni, így jár el $\begin{matrix} 0 & 0 & 0 \\ 1 & 3 & 2 \end{matrix}$; ötre azt mondja $\begin{matrix} 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 4 & 3 & 2 & 1 & 5 \end{matrix}$; 4-et így számlál meg $\begin{matrix} 0 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & 2 & 3 & 4 \end{matrix}$. Nem is kell mondani, hogy az ilyen számlálás legtöbbször hibássá lesz. (Ez a gyermek oly szenvedéllyel ügyelt a rendre, hogy ez a képessége segítette őt ki a bajból és nem engedte, hogy egy tárgyat is kihagyjon.)

IV. A számolás elemeinek tanítása.

Az eddigi elmondottakból minden kétséget kizáróan megállapíthatjuk azt a tényt, a gyengeelméjűeknél a pusztá szóbeli, elvont módszer sokkal inkább mellőzendő, mint a jóképességű gyermekeknél: némelyek közülük félrevezethetnek bennünket, ha számolási folyamatokat mondanak el, csak azért, mert jó hallásuk ennek megtanulását lehetővé teszi. Nyilvánvaló, hogy a gyermeknek ezekből a formulákból semmiféle gyakorlati haszna nincs.

A verbalizmus távoltartásával a módszereket a gyengeelméjűeknél úgy kell alkalmazni, hogy lehetőleg minden érzékszervet — a látást, a hallást, a tapintást, a mozgást — foglalkoztassák, mert náluk vagy az egyik vagy a másik hibás; élénk képzeteket kell előidézni s mindannyit egymással össze kell kapcsolni; csak így tudunk biztos alapot teremteni, amelyre aztán a további munkát felépíthetjük.

Nagyobb világosság okából a következő didaktikai gyakorlatokat két részre osztjuk, az egyik rész a gyengeelméjűeknek, a másik a gyengetehetségűeknek szól. Ez a megkülönböztetés egyébként csak felszínes s ha a nehezebb gyengetehetségűekkel a gyengeelméjűek számára előírt gyakorlatokat is elővesszük, ez azoknak csak hasznára lesz, az egyes gyakorlatokkal nem kell annyi időt eltöltenünk és korábban áttérhetünk nehezebb feladatok elvégzésére. A részletek gyakorlására csak annyi időt fordítunk, amennyi az egyének szellemi fejlődése szempontjából kívánatos. Másrésztől némelyik módszer, amelyet mi a gyengetehetségűeknek szántunk, (az újjakon való számolás, a számképek) kezdettől fogva jó lesz a gyengeelméjűeknek is, feltéve, hogy csak a legegyszerűbb gyakorlatokra szorítkozunk: mihelyt ennél tovább akarnánk menni, törekvésünk a növendékek képtelenségén hajótörést szenved.

Gyengeelméjűek.

a) *Decroly-Degand* próbái a mennyiség fogalmának megállapítására a gyermeknél.

Nézetünk szerint előnyös lenne, ha mindjárt kezdetben, a gyengeelméjű gyermek számolási oktatásának elején, aztán pedig évről-évre megállapítanak számolási képességének színvonalát azáltal, hogy azoknak a próbáknak vetjük őt alá, amelyeket *Decroly-Degand* ajánl igen fiatal normális gyermekek számfogalmának megállapítására. Ez a vizsgálat szolgálatára lenne egyszerűsít a tudományak, mert anyagot gyűjtene a számfogalom fellépéséről és fejlődéséről a gyengeelméjűeknél; másrészt hasznára lenne a gyakorlati tanításnak, mert ezek segítségével lehetővé válik

a gyengeelméjű gyermek lassú és nehezen meglátható számolási előrehaladásának ellenőrzése. Végül rá kell mutatnom arra, hogy ezen próbák mindegyike kiváló pedagógiai gyakorlat is egyszersmind és alkalmas arra, hogy a számfogalmat minden alakban: a látás, a hallás, a mozgás, a ritmus segítségével megállapítsa, ami a gyengeelméjűek oktatásának mint fentebb láttuk — mindenkor követendő eszményképe.

Csak az ilyen természetű adatok türelmes, kitartó összegyűjtése teszi lehetővé a különböző típusu gyengeelméjűeknél annak megállapítását: mit várhatunk az egyesektől s minő előrehaladásra képesek azok; némely esetben a gyenge eredmények jelezni fogják, hogy a különböző kategóriákba tartozó individuumok közül egyesek minden számolási oktatással szemben érzéketlenek (részvétlenek); s hogy előnyösebb, rájuk nézve, ha a sok hiábavaló fáradozást félretesszük s a lehetetlent meg sem kíséreljük.

Decroly-Degant próbái a következők:)*

- I. 1—2—3—4 tárgyat teszünk a gyermek elé és ugyanannyit rakatunk ki vele. „Nézd a papírosra tettem ezt, te is tedd úgy a papírra. Ugy csináltad te is, mint én?”
- II. Annyi újat mutat a gyermek, ahány tárgyat teszünk eléje. „Mutass ennyi újat.”
- III. Annyi tárgyat kell mutatnia a gyermeknek, ahány újat mutatunk neki. „Mutass, vagy adj ennyi követ.”
- IV. Ütések utánzása. Háttal áll. „Hallgass ide, én ütni fogok s ha ütöttem, te is úgy fogsz ütni, mint én. Ha én sokat ütöttem, te is sokat üss, ha nem ütök sokat, te se üss sokat. Te is üss úgy, mint én.”
- V. A gyermeknek meg kell mondania, hány ütést hallott. Háttal áll. „Hányat ütöttem?”
- VI. A gyermeknek különböző mennyiségű tárgyak számát kell megmondania (megszámlálás nélkül). Pár másodpercig nézheti (5—6).
- VII. Bizonyos számú tárgyat adjon a gyermek egy, két, három személynek. „Látod ezeket a kavicsokat? Vegy belőlük egyet nekem, egyet magadnak, egyet éle. Most a 2—3-at stb.”
- VIII. Számlálni egytől fölfelé. „Hallgass ide, számolni fogunk és ha én számoltam, utánam te is számolj 1—2, 1—2—3, 1—2—3—4, 1—2—3—4—5 stb.”
- IX. 13 fillért lerakunk egymás mellé s a gyermek mindegyikre ráteszi az újját s megszámlálja. (Binet próbája).

Ezen a sorozaton kívül van még egy érdekes próba, amit éveken át alkalmazhatunk s amely abból áll, hogy több egyszerű, a gyermekek értelmi színvonalához mért számolási feladatot adunk fel a gyermeknek s ugyanezt a próbát évről-évre megismételjük vele. Feljegyezzük a helyes feleleteket, a tévedéseket és a ráfordított időt. Az első kísérlettől az utolsóig majdnem mindig, de sok esetben már egyik kísérlettől a másikig találunk javulást.

b) Számológjátékok.

1. **játék.** Ennek a megfejtése még az alacsony fokon álló gyengeelméjűeknél is sikerülni szokott: Kis kártyákat teszünk a gyermek elé, melyekre 1, 2, 3 korongocska van felragasztva. (A korongocskák 2 cm átmérőjűek és sötétszínűek, úgy, hogy erősen elűssenek a másszínű alaptól.) Az eljárás a következő: az első kártyán egy karikát mutatunk a gyermeknek, hangosan meg is mondjuk hogy az „egy” s egy újat mutatunk neki. A többit is kiválasztatjuk vele, miközben ugyanezt a mozgást el kell végeznie (a legkönnyebben felfogható kifejezés ez lesz: „Keress olyant, mint ez”, „ilyent ni!”). Kezdetben ajánlatos, hogy minden karika egyszínű legyen; később, ha a gyermek már ügyesebb, az eltérő színű egyeseket is ki tudja válogatni. Úgy látszik, hogy ezt a számolási módot, mely egész egyszerűen az egyesek (aztán a 2-esek, majd a 3-asok) kiválasztásában áll, a gyermek előbb el tudja végezni, mint az osztályozást, melynél az 1-eseket és a 2-eseket meg kell vizsgálnia és két csoportba elkülönítenie; ez utóbbi munkánál az fejlettebb ítélőképességre van szükség.

2. **játék.** Abból áll, hogy 10 darab 8×20 cm nagyságú szövetdarabot teszünk a gyermek elé, amelyeken 1—5 gomb és ugyanannyi: 1—5 gomblyuk van felvarrva. Ennek az az előnye, hogy egyidejűleg a látó- és a motorikus érzéket is foglalkoztatja, miközben a végzet munkát a gyermek maga is ellenőrizheti: mihelyt a begombolással készen van, észreveszi, ha egy gombbal vagy gomblyukkal több maradt neki. E miatt az ellenőrzés miatt, mely a következő, tisztán látási típusu játékoknál már nem fordul elő, a legértékesebbek közé kell sorolnunk az utóbbit, mert az ítéletet is gyakorolja, olyan képességet, amelyet a gyengeelméjűeknél nem igen találunk meg.

3. **játék.** Tárgyak lottója, mely a számfogalom felismerését korán lehetővé teszi.

A játék 6 nagyobb kartonból áll, melyek mindegyike négy kisebb mezőre van

*) Részletes leírásukat lásd az „Ecole Nationale”, Bruxelles 1913. Nr. 1. Febr. Ezt szószerint közölte az „Intermédiaire des éducateurs”, 1915. Genève, Inst. J. J. Rousseau.

felosztva. Az első, nagyobb karton 4 kisebb mezőjére egy gomb, egy kanál, egy karika, egy gyufa-, a másik nagy kartonra ugyanezekből a tárgyakból 2—2 van felerősítve stb.; vannak aztán kis kártyák is, melyek akkorák, mint a nagy kartonok kis mezői, ugyanazok a tárgyak is vannak rajtuk. Ezeket amazokra kell a gyermeknek rárakni.

Ezzel a játékkal többféle értékes gyakorlatot is végezteshetünk s hiba lenne, ha ezt a játékot — a lottó természetének megfelelően — csak egyeztetésre használnók fel:

a) mint lottó, elsősorban is az 1—6 számok egyeztetését kívánja a gyermektől. Akárcsak az előbbit, ezt is tetszés szerint lehet nehezíteni vagy könnyíteni. Eleinte csak az 1-eseket adjuk oda a gyermeknek a nagy kartonnal együtt, amíg jól megérti, miről van szó; aztán az 1-et és a 2-öt, az 1—2—3-at stb.-t. Ez a játék már lehetővé teszi, hogy megfigyeljük a tárgy alakjának a befolyását a szám észrevezésére; így megállapíthatjuk, hogy a hosszúkás alakú (3—4) pálcikát többször összecserélik, mint a 3—4 kerekalakut, pl. a gombot vagy karikát. Ezt a lottójátékot még a nagyon visszamaradt gyengeelméjűek is könnyen felfogják; korán hozzáfoghatunk, miközben gyakran tapasztalhatjuk, hogy némely számfogalmak már megvannak, mielőtt más úton erről meggyőződhetünk volna.

Mindezeket a gyakorlatokat előbb a tanítónővel együtt végzik, ami azért fontos, hogy a gyermeket a módszer mikéntjébe némileg bevezessük s ezáltal a lehető legkedvezőbb eredményt érjük el; aztán a tanuló maga ismétli azt, miközben kitűnik, hogy a tanult fogalmat elsajátította-e. Ugyanezzel a játékkal más gyakorlatokat is végezhetünk

b) A nagy kartonokat félretesszük s csak a kis kártyákat tesszük a gyermek elé, hogy azokat kiválogassa, amiről az első játéknál szó volt; előbb azokat a kártyákat válogatja ki, amiken egy, aztán azokat, amelyeken két, három, stb. tárgy van; erre következik az osztályozás munkája: az 1. és 2. tárgyakat osztályoztatjuk, ami ugyanígy megy végbe, aztán a 2-öt és 3-at; az 1—2—3-at; a 3—4-et stb.

Azok a gyermekek, akik a számokat osztályozni még nem tudják, úgy gyakorolják az ítéletet, hogy előbb a gombokat, aztán kanalakat stb. válogatják ki.

c) Mivel ennél a lottónál különböző tárgyak kerülnek a gyermek kezébe, a számolás mellett beszédgyakorlatokat is végezteshetünk vele; előbb megkülönböztettjük, aztán megneveztetjük a játékban előforduló tárgyakat. Ezen módon 1 gombot, 1 kanalat, 4 gyöngyöt stb. előbb megmutatják, aztán megnevezik; gyengeelméjűeknél szellemi munka az is és nem mindegyik tudja azt nehezség nélkül elvégezni, ha két gondolatot: a számot és a tárgyat össze kell kapcsolniok.

d) Itt újra elővesszük azokat a gyakorlatokat, amelyekről már volt szó s amelyeket a gyermek behunyt szemmel végez el, miközben a szeme előtt levő tárgyakat kicseréljük 1 gomb helyébe 1 kanalat teszünk; 1 kanalat 2, 3 pálcikával helyettesítjük stb. Természetesen figyelembe kell venni, hogy a szellemi munka itt nehezebb; mert az a gyermek, aki az érzéki gyakorlatoknál észreveszi pl. hogy alma helyébe cseresznyét, vagy vörös kavics helyébe feketét tettünk, még nem biztos, hogy észreveszi a két és három tárgy közt levő különbséget; az 1 és 2 közt levő különbség felismerése jóval megelőzi a 2 és 3 közt levő különbség észrevezését.

Amint azt már az érzékszervek gyakorlása alkalmával felelítettük, a becsozott szemmel végzett kicserélések a beszédet is felkeltik a gyermeknél s a csere felfedezését szóbelileg is ki akarják fejezni. A beszéd fejlettségéhez mérten, azokról az első gyakorlatokról, melyek egy szóból (gomb, kanál) vagy kettőből (2 gomb, 1 pálcica) állanak, nehezebbre is átmehetünk; pl: 3 vörös pálcica, 2 kék gomb; aztán egyes mondatokra; (a gomb kék); ez a gomb kék stb.

l) Mikor a gyermek már a számjegyeket is tanulja, — a számjegyek előgyakorlatáról később lesz szó — s a számjegyek jelentőségét kezdi felfogni, ugyanazt a lottót vesszük elő, amit az első játéknál használtunk. Hogy a gyengeelméjűek oktatásának legfőbb elvéhez, a nehezségek fokozatos elosztásához hívek maradjunk, azon kezdjük, hogy a gyermek elé olyan kártyákat teszünk, amelyeken egy tárgy van, kezébe pedig egy marék 1-est (számjegyet) adunk; a gyermek minden 1-est egy tárgyra tesz; közben az „egy“-et ki is mondja. Aztán sok egyest adunk neki, eléje pedig olyan kártyákat teszünk, amelyeken 1, 2, 3, stb. szám váltakozva van meg, ekkor meglátjuk hogy az egyeseket (számjegyeket) az egy-tárgyas kártyákra rá tudja-e tenni? Aztán ennek megfordítottját csináltatjuk vele: eléje egytárgyas kártyákat, kezébe pedig összekeverve különféle (egyes, hármast stb.) számjegyeket teszünk; feladata az, hogy az 1-eseket (számjegyeket) kiválogassa s egy-egy tárgyra rárakja. Ha ezeket a gyakorlatokat a tanítónő segítségével megcsinálták úgy, hogy a gyermekek egyedül is el tudják azokat végezni, akkor ugyanezt a gyakorlatsort a 2-vel is elvégeztesztjük; azután pedig megpróbáljuk az 1-et és 2-öt egyidejűleg kezébe adni s azt egy illetőleg két tárgyra rárakatni.

f) Ha a tárgyak, amelyek a lottó kartonjaira rá vannak erősítve, külön (duplikátumban) is megvannak, akkor kitűnő gyakorlat lesz a következő: kis fehér kártyákat készítünk, akkorákat, amekkorák a lottó kicsiny kartonjai s egyet üresen a gyermek elé teszünk, de eléje teszünk egytárgyas kártyát is. Feladata, hogy az üres lapon ő is csinálja meg: az egyikre tegyen 1 gombot, a másikra 3 pálcikát, a 3-ikra 4 gyöngyöt stb. ezek a tárgyak t. i. szintén előtte vannak. Ép úgy mint a lottójáték egyeztető gyakorlata — a gyermeknél ez a gyakorlat is többször sikerül, anélkül, hogy a helyesen kiválasztott tárgyak számát megtudná mondani. Ezután következhetik a nagy kartonok utánzása.

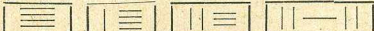
g) Az utóbbi gyakorlat természetesen rávezet a rajzra; először is a négyyszöglet rajzoltatjuk le, amelyre a tárgyak fel vannak erősítve; aztán megkíséreltetjük az 1, 3 gomb, 1—4 pálcika stb. lerajzoltatását. Később megfelelő színes krétákat válogattatunk ki a gyermekkel, hogy a tárgyakat színesen is lerajzolhassa. Később gyakorolhatja a nagy karton lerajzolását is, négy beosztással s a rajta levő tárgyakkal.

4. játék. Az előbbi játéknál megemlítettük már, hogy ezt a lottót fel lehet használni annak megállapítására, hogy melyik a legjobb tanítói eljárás a számfogalmak elsajátíttatására normális vagy abnormis gyermekeknél. Az alábbi lottókat e célra szintén jól fel lehet használni, mert lehetővé teszik azon tényezőknél a pontos megfigyelését, amelyek a számfogalmak fejlődésére kedvezően vagy gátlóan hatnak.

a) Az 1—6-ig menő számokat nagy kartonokon korongocskák segítségével kétféleképp állítjuk össze, az egyik sorozatban egyenes sorban vannak a korongok, a másik sorozaton két sorban. Normális gyermekekkel elmehetünk 10-ig, gyengeelméjűekkel 6-ig, annak a bebizonyítására, mily könnyen összehavarják az egy sorban elhelyezett számokat. 45 normális, 3—7 éves gyermek vizsgálatánál kitűnt, hogy a négyyszögletes (két soros) mezőkön 17 hibát ejtettek, egyenes soroknál 78-at. A 78 hiba között 9 esetben az 1-, 2-, 3-at, — 69 esetben a 4-, 5-, 6-ot cserélték el más számokkal. A számképeknél erre még visszatérünk.

b) Ez a lottó is két sorozatból áll: az egyiken egyenes sorban álló karikákkal, a másikon hosszúságokkal van ábrázolva a 6 első szám. Ez a feltétel a 3. játéknál csak részben van megvalósítva. Ha a hibák számát összehasonlítjuk egyiknél is a másiknál is, könnyen megállapíthatjuk, hogy a hosszúság tárgyakkal több hibát ejtenek; ebből következik, hogy a tanítás segédeszközeinek kiválasztásánál lehetőleg kerek tárgyakat keressünk ki.

5. játék. Ezuttal osztályozási gyakorlatok következnek, előbb a két első, majd a három első számmal. Decroly ajánlja, hogy egyes kis tárgyakat egyedül vagy 2-es, 3-as, 4-es csoportokat (gombokat, gyűrűket stb.) osztályoztassunk. Képeket is használhatunk, amivel végtelenül változatosá tehetjük a gyakorlatokat.

6. játék. Decroly érdekes számolási lottói közt van egy, amelyet számolásra és rajzra is felhasználhatunk, ez a villajáték. Öt nagy kartonon a számok különböző állású villákkal vannak ábrázolva pl. az 5 így:

Ezt a lottót a 3-ik játék után adjuk a gyermek kezébe; itt már gyakorlottabb figyelemre van szükség. A 3-ik játéknál leírt (a, b, c, d, e, f, g) gyakorlatokat mind elővehetjük ezzel is.

A c) és d) alatt leírt kiejtési és figyelőgyakorlatokat, amelyeknél behunyt szemmel kell a gyermeknek a kicserélt tárgyat kitalálnia, nehéz lesz elvégeztetni; az f) és g) alattiakat, amelyeknél a gyermek a tárgyak számát és helyzetét hasonló tárgyak kirakásával, vagy rajzolás útján adja vissza, a rajzolásra való előkészítés szempontjából különösen fontosaknak kell tartanunk.

Mivel a megelőző játék némelyik gyengeelméjűnek nehéz, hogy a felfogást megkönnyítsük, keverjünk színeket közé; a háromnál pl. piros és sárga, a 4-nél kék és narancsszínű pálcikákat használjunk stb., mégpedig minden számnál 4-féle elrendezésben (1 sárga 2 piros; 2 sárga 1 piros; 1 sárga 1 piros, 1 sárga; 1 piros, 1 sárga, 1 piros). Ez igen hathatós módszer arra is, hogy a különböző kombinációkat, elősegítsük, amire a számok szétbontásánál lesz szükség.

Másik lottó ugyanezt a szétbontást szolgálja, de nem pálcákkal, hanem színes gombokkal; a gombok kettes vagy hármas sorokban vannak elrendezve; segítségével legkülönbözőbb alakban szemléltethetjük a számok szétbontását:

o o	● ●	o o	o ●
o o	● ●	o o	● ●
o o	o ●	o o	o o
o o	o ●	o o	o ●

7. játék. Ez a lottó már feltételezi a számfogalmakat, melyeket a megelőző gyakorlatokkal előkészítettünk.

Most már nem arról van szó, hogy a számot egyeztessék, hanem arról, hogy azt megértsék. Ép azért a tárgyak a nagy kartonon más és a kis kartonokon is más-más alakban vannak elrendezve. Megjegyzendő: ezt a játékot akkor végeztetjük, mielőtt a gyermek számlálni tud. Az egy és a kettő gyengeelméjűnek is elég könnyű, de a hármat és a négyet csak később és nehezen tudja megkülönböztetni, ami érthető is, mert ez a gyakorlat sok elvonást kíván, ha számlálás nélkül kell azt elvégezni. Ennek az elvonásnak a gyakorlására szolgálnak az alábbi számképek. Az egyes kis kartonlapokon a mennyiségek könnyen felismerhetően, de mind-egyiken más-más elrendezésben lesznek összeállítva. A három pl. így: $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ \\ \circ & & \circ \end{matrix}$; a négy így: $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ & \circ \\ \circ & & & \circ \end{matrix}$ | $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ & \circ \\ \circ & & & \circ \end{matrix}$ | $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ & \circ \\ \circ & & & \circ \end{matrix}$ | $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ & \circ \\ \circ & & & \circ \end{matrix}$ | $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ & \circ \\ \circ & & & \circ \end{matrix}$ | $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ & \circ \\ \circ & & & \circ \end{matrix}$ |

Ha a gyermekek a számjegyeket ismerik, dobozt kapnak, melynek tetejére a 3-as nagy alakban és ez a kép $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ \\ \circ & & \circ \end{matrix}$ van felragasztva; a másikon a 4-es és annak a képe $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ & \circ \\ \circ & & & \circ \end{matrix}$. Amint fentebb jeleztük, előbb a kiválasztásra térünk át: minden hármat kiválasztatunk; ezután az osztályozást vesszük elő, miközben a 3-at és a 4-et a megfelelő dobozba rakatjuk. Ez a játék alkalmas arra, hogy a gyermek lelkében az első számok képzetét megerősítse, ez a képzet abból áll, hogy a számot lehetőleg minden alakban felismerje, megkülönböztesse. Változtathatjuk ezt a játékot úgy is, hogy a gyermeknek sok 3-as és 4-es számjegyet adunk a kezébe, hogy azokat az előtte levő kis kártyákra rátegye. A játék némely változatai egyes gyermekeknél sok nehézséget okoznak: azt a kártyát, amelyen a négy így van felragasztva $\begin{matrix} \circ & \circ & \circ \\ \circ & & \circ \end{matrix}$ különösen nehezen ismerik fel 4-nek, mégpedig a 3 miatt, mely az alapsoron szerepel. De ha ezt a játékot megértik, a 7-ik játék is sokkal könnyebb lesz nekik.

A 3-at, 4-et osztályozó játék folytatásaképp elővehetjük a 4 és az 5 megkülönböztetését.

Két gyengeelméjű gyermeket figyeltem meg, akik a 3—4 megkülönböztetésével hónapokig nem tudtak megbirkózni, de mikor ezt megtanulták, a 4—5 megkülönböztetésével hamar tisztába jöttek. Kétségtelen, hogy kis gyermekeknél és gyengeelméjűeknél az első három szám felismerését, a következő számok.

8. játék. Az utóbb említett játékokat megelőzően elővehetjük a számjegyek ismertetését a következő gyakorlatok segítségével:

a) kettős lottójáték:

1. Nagy kartonra a 0—9 számjegyek különböző színekben vannak felragasztva: a 0 piros-, az 1 kék-, a 2 zöld-, a 3 sárga-, a 4 fekete színben és így tovább egészen 9-ig. A gyermek ezekre ugyanilyen színű kis kártyákat rak ki; ekkor a gyermeket még a szín és az alak is segíti.

2. A másik lottón, jó nagy alakban, minden szám fekete színben van felrajzolva: itt már csak az alak vezeti a gyermeket az egyeztetésben. Ezzel a két lottóval végzendő gyakorlatot meg is nehezíthetjük, ha pl. a fekete számjegyeket a színesekre rakatjuk, vagy megfordítva; arról van szó, hogy az alakot a színtől elvonatkoztatva is felismerjük.

Nyilvánvaló, hogy ezek a játékok az érzékszervek gyakorlatainak a folytatásai, melyek az alakok és a színek felismerését szolgálják; de megfelelnek a betűk felismerését szolgáló gyakorlatoknak is, amelyekről már bővebben beszéltünk. Ezek látási gyakorlatok csupán, amelyek a számjegyek jelentésének ismerete előtt is alkalmazhatók.

b) Egy dobozban összegyűjtve tartjuk az 1—10 számjegyeket mindenféle alakban; ezuttal kivesszük a 2—4 cm nagyságú, kartonra ragasztott naptárszámokat (ha a számok nem egyforma nagyságúak, alakúak, színűek: annál jobb). A gyermek a kiválasztással kezdí és a számok közül minden 1-est kikeres. Jobb, ha nem a számok sorrendjében megyünk tovább, hanem előbb az elütőket, az össze nem téveszthetőket válogatjuk ki a gyermekkel, pl. a 4-et, a 8-at, a 0-át. A 2-öt, a 3-at, az 5-öt sokáig összetévesztik, különösen pedig a 2-öt és az 5-öt. Ezen megkülönböztetésnek gyakorlására kiváltképpen alkalmas a következő játék: a gyermek kezébe adunk egy csomó 2-est és 5-öst, összekeverve; valamennyinek egyenesen (nem fejfel lefelé) kell állnia. Hogy a helyes állást könnyebben felismerjük, mindegyik számjegynek az alsó részét valamiképp (pl. egy-egy ponttal) meg lehet jelölni. Ekkor aztán akármilyen helyzetben a gyermek elé tesszük azokat, akinek az a feladata, hogy álló helyzetben rakja ki őket. Ugyanúgy járunk el a 9 és a 6, aztán a 2, 3 és 5 megkülönböztetésénél: előbb csak egy, később két, aztán több, végül mind a 10 számot kiválogatjuk s egy dobozba berekatjuk, amelynek a tíz számjegynek megfelelően 10 rekesze van s az utóbbiak fenekére egy-egy szám van beragasztva.

Elképzelhető, mennyire megkönnyítik ezek a bevezető gyakorlatok a számjegyek megtanulását, ha arra kerül a sor, hogy azokat az általuk ábrázolt mennyiségekkel kapcsoljuk össze.

9. játék. A könnyűek sorába tartozik az írott összeadásba bevezető játék is. A gyermek már ismeri a 10 első számjegyet és a nekik megfelelő mennyiségeket: az összeadást és elvevést szóval gyakorolta is már, itt az idő, hogy áttérjünk az írásbeli dolgozatokra. Hogy ebben gyakoroljuk, ezt a játékot adjuk neki: 18×8 cm nagyságú kartonon, mely nagy négyszögekre van felosztva, egymás a'att 2 és 3 virág, 1- és 4 lepke stb. van felragasztva; e játékhoz tartoznak az 1—10-ig terjedő számjegyek és a + jel. A két virág mellé teszi a 2-est, alája a három virág mellé a 3-ast, ettől balra a + jelet, az összeget pedig a nagy kartonon már készen levő vastag vonal alá teszi. Így aztán a konkrét összeadást tárgyakon, az elvontat számjegyeken a lehető legszorosabb kapcsolatban gyakorolják.

10. játék. Az írásbeli kivonás játéka ennek ép az ellenkezője. 4, 6, 8 üvegű ablakból néhány ki van törve; e mellé mozgatható számokkal a gyermek ezt a képletet rakja ki pl. $8 - 2 = 6$.

VI. Különböző gyakorlatok.

Kézügyesség, rajz stb. Rövidebb ideig foglalkozom immár a gyengeelmjűeknek alkalmas többi számolási gyakorlattal, mert ezek különben is hasonlítanak az óvodákban szokásos eljárásai módokhoz, ép azért eléggé ismeretesek is. Néhányat említettem is már a számolási rendellenességek tárgyalásánál. Néhány ezekből *Decroly* tesztjei közt is előfordul, különösen a ritmusérzékre vonatkozó V. és VI. számú, melyek a ritmikus és egyéb tornaórák alatt is sokféleképpen felhasználhatók, miközben a gyermeknek bizonyos számú mozgást más gyakorlatokkal együtt felváltva el kell végeznie, vagy ha már a lábakkal, kezekkel, ujjakkal, a törzssel stb. bizonyos számú mozgást elvégzett, néhány üteny alatt mozdulatlanul kell állnia. *Dalcroze* leg-egyszerűbb gyakorlatai, amennyiben azokat a gyengeelmjűek értelmének hozzáférhetővé lehet tenni, rendkívül alkalmasak nemcsak az akaratlagos figyelem, az önuralom, hanem a számérzék fejlesztésére is, még pedig testmozgások segítségével, vagyis olyan alakban, ami a gyermeknek legjobban megfelel. Mindnyájan ismerjük, láttuk az örömet, amit az ilyen gyakorlatok előidéznek az osztályban, a megkönnyebbülést, amit a tulajdonképeni értelemben vett tanulás után kiváltak.

Az óvodákban használatos *kézimunkákat* ismerjük. A Fröbel-munkák itt helyénvalók az alábbi feltételek mellett:

1 ha leegyszerűsítjük s a gyengeelmjűek korlátolt szellemi és kézi ügyességéhez alkalmazzuk azokat;

2 ha minden mértan-elméleti oktatást elhagyunk s a mértani formákat meg-
elevenítjük, vagyis olyan neveket adunk nekik, melyek a gyengeelmjűek nagyon kor-
látolt érdeklődési körébe bekapcsolhatók.

Gyakoroljuk 1, 2, 3, 4, pénz, pálcica, gomb, lapocskák stb. kirakatását, még
pedig kezdetben kisebb területen.

Fonálra gyöngyöket fűzetünk fel: minden színből 1—1-et, majd 2—2-öt, 3—3-at; aztán 2-, 3-, 4-et eggyel váltakozva stb., — kezdetben a felfűzésre kerülő gyöngyöket kis tányérba vagy kis dobozba rakatjuk ki; máskülönben a gyöngy felfűzéséhez szükséges mozgás — ami a kezdők szegény ügyetlen kezeinek bizony nagyon kimerítő foglalkozás — nagy akadály lesz a számolásnak.

A *mintázási, kivágási és felragasztási* munkák is értékesek és alkalmasak arra, hogy a számtanóra alatt szerzett számfogalmakat kézi foglalkozás által is megerősítsék. A ragasztási formák különböző színű, alakú és nagyságú készen vett anyaga kitűnő szolgálatot tehet olyan gyermekeknél, akik kezük ügyetlensége miatt a formákat maguk kivágni nem tudják — de mindig abban a feltevésben, hogy ezeket a mértani formákat a gyermeki képzelőerőhöz mértan annak mindennapi életével hozzuk kapcsolatba; aminek ezerféle módja van s amit minden pedagógus, akinek pedagógiai érzéke van, igen jól ismer.

Mint már fentebb említettük, a *rajz* igen korán értékes segítőeszközzé lehet a számtan tanításánál, amennyiben a kézzel elvégezhető egyszerű mozgások egész sorát szolgáltatja a ritmikus érzés alkalmazásának az elemi számtan tanításban, melyeket a gyermek esetleg hangosan kimondott szóval is kísérelhet.

Amint azt már az egyes számolójátékoknál (2, 4, 6) említettük, a gyermek legelső sorban a kézimunkaoktatás, aztán a rajz, vagy bizonyos lottókártyák segítségével, esetleg a beszéd- és ért. gyakorlatokból vett minták útján egyetmást meg tud csinálni, el tud készíteni. Mikor még a gyermek abban a stádiumban van,

hogy egész rajz elkészítését tőle kívánni nem lehet, másképp kell őt foglalkoztatni és érdekelítő módon számoltatni, pl. rajzokat adunk neki kiegészítésre, olyanokat, amelyeknél a fejét és a törzset a tanító előbb megrajzolta, a gyermeknek a két lábat, két kezét, egy kalapot, cipőt, mindegyik kezébe egy-egy almát stb. kell megrajzolnia; fejére rajzoltatunk a gyermekkel 2 fület, 2 szemet, haját, a több vagy sok fogalmánál; tálcáknak, kosaraknak 2 fület, tyukoknak 2 lábat; kis széknak vagy kályhának 3 lábat, vagy a háromszög csúcsaira 3 golyót; kis asztaloknak, tehéneknek 4 lábat; legyeknek, cserebogaraknak 6 lábat stb. stb. Tányérokra, amelyeknek körvonalait a tanító megrajzolta, rajzoltatunk 2, 3, 4, 5 almát, vagy pedig egy-egy sor virágcserepet rajzolunk, amelyekből a gyermek kinöveszt 3 (4, 5, 6) zöld szarát s azokra különböző színű virágokat növeszt ki. Ez az utóbbi eljárás a számok szétbontását teszi a gyermeknek szemlélhetővé, még mielőtt őt a formális műveletekkel, vagy a számjegyekkel megismertettük volna. Pl. ha a gyermeknek 4 sorba virágédényeket rajzoltunk, amelyek mindegyikéből 4—4 virágszarát növesztett ki, akkor az első sorban levő virágszárakra rajzolhat 4 piros virágot, a második sorban levőkre 3 piros és egy sárgát, a harmadikba két kéket és két sárgát stb. Mindegyik gyakorlatot többször ismétéljük s a gyermek így bár félig öntudatlanul ugyan, de gyakorlatilag alkot magának tiszta fogalmat arról, hogyan lehet a 4-et különféle uton módon előállítani; megfigyeltem, hogy az ilyen gyakorlatok sikerültek a gyermeknek, még mielőtt az első öt számot megnevezni tudta volna. Rajzolhat a tanító tányérok (virágcserepeket, kosarakat) egy sorba még pedig úgy, hogy mindig egy nagyobb és egy kisebbet rajzol egymás mellé s a tanuló felváltva 2, 1, 2, 1 . . . ; 3, 1, 3, 1 . . . ; 3, 2, 3, 2 . . . ; 4, 1, 4, 1 . . . tárgyat rajzol az egyenlőtlen tányérokra.

Ezen gyakorlatokat felválthatja a következő: egy hosszú vonás mellé egy rövid vonást rajzolunk (ez egy anya és kis gyermeke): utána 2 hosszú és két rövid stb. később egy bot mellé egy diót rajzolunk (amit a bottal vertünk le); aztán 2 bot, 2 dió; 3 bot, 3 dió; 1 bot, 3 dió stb; vagy pedig a virágszálak hosszú sorára felváltva 1, (2, 3, 4), majd 1, 3, 1, 3 . . . ; 2, 5, 2, 5 virágot rajzoltatunk stb. Az e fajta gyakorlatokat a végtelenségig lehet folytatni. Némelykor igen sokáig kell az első számoknál vesztegelni (gyengeelméjű gyermekeknél sokszor éveken át); ilyen esetekben a gyakorlatokat változatosakká igyekezünk tenni, hogy a gyermek ne fájadjon ki s ne unja meg ugyanazokat a gyakorlatokat. Bár az is igaz másrészt, hogy nem is olyan könnyű, az első számok keretében mindig új gyakorlatokat kitalálni. Az itt bemutatott példák nyomán haladva, kis találékonyssággal ezek a gyakorlatok változatosak tehetők.

Végezetül még néhány gyakorlat, amit a kis kezdő számolók elvégezhetnek:

1. Képeket ragasztunk fel: 2 kávéskannát, 3 kabátot stb., a gyermek feladata az, hogy ugyanennyi tárgyat rajzoljon alája.

2. Két lapon a tárgyak képei kettesével vagy hármassával vannak csoportosítva s a gyermeknek ezeket osztályoznia kell.

3. Füzetbe pontcsoportokat rajzolnak $\begin{array}{c} \circ \\ \circ \end{array} \mid \begin{array}{c} \circ \\ \circ \end{array} \mid \begin{array}{c} \circ \circ \\ \circ \circ \end{array} \mid \begin{array}{c} \circ \circ \\ \circ \circ \end{array} \mid$ ugyanezeket a csoportokat egyes papírdarabokra viszik át s a gyermek ezeket a megfelelő rajzokhoz odaragasztja.

4. Ahány újjat mutatunk, annyi tárgyat rajzol a gyermek. A tanítónőnek a lap balfélén 1, 4, 3 újjat, melléje mintának egy kalapot, egy cipőt rajzol; a gyermeknek a mintát annyiszor kell lerajzolnia, hogy az újjak számával egyenlő legyen.

5. Tárgyakat rajzolunk, változó számban s a gyermeknek ugyanannyi újjat kell felrajzolnia.

6. Egy vagy több gyermeket rajzolunk le. A gyermek alája rajzolja a fejeket, lábakat, karokat megfelelő számban:

7. A lap baloldalára 5, 7, 4, 9 újjat rajzolunk; erre a gyermeknek képeket osztunk ki, melyeken a tárgyak megfelelő csoportokba vannak összeállítva: a megfelelő helyre kell azokat felragasztania.

8. Hajóra 2 (3) vitorlát ragasztatunk fel a gyermekkel.

9. Az asztalra rajzolunk egy kávéskannát, 6 csészét, 7 kanalat stb; a gyermeknek ugyanannyi tárgyat egy sorba s mellé a megfelelő számjegyet fel kell rajzolnia.

10. 4, 7, 6, 9, 10 újjat rajzol s a számokat mellé írja.

11. Változó számú tárgyak rajzolása, a gyermek melléje ugyanannyi újjat rajzol s azok számát is odairja.

12. Ugyanaz a gyakorlat, csak hogy a számok írásán kezdjük s a gyermek a tárgyakat és az újjakat rajzolja amellé.

Gyenetehetségük.

A)

Az *újjak használata*. Már a fejezet elején eléggé rámutattunk a mozgás fontosságára a gyengeelméjűek fejlődésénél. Fizio-pszichológiai valamint pedagógiai szempontból igen előnyös, ha a gyermekek lehetőleg sokat használják ujjaitkat: a gyenetehetségüknél azonfelül ezek a gyakorlatok kitűnő eszköz a kézügyesség előkészítésére.

Ismerjük a főellenvetést, amit az újjak használata ellen fel szoktak hozni a normális gyermekeknél: attól félnék, hogyha az újjakon való számolás náluk szokássá lesz, jobban megszokják azt, mintsem szükséges; és tényleg feltűnő látni, hány felnőtt van még a műveltebbek közt is, akik beismerik, mikép az újjakon való számolás szokását gyermekkoruktól fogva oly nagy mértékben megtartották, hogy amint ezt maguk beismerik, másképp nem is tudnak számolni.

De úgy látom ez az ellenvetés sokat veszít jelentőségéből, ha gyenetehetségükről van szó. (Ami pedig a gyengeelméjűeket illeti, boldogok lehetünk, ha az újjakon való számolásra megtanítottuk őket.) A gyenetehetségükre vonatkozólag úgy látom, hogyha a tanítást jól fogtuk fel, vagyis ha nem mindig csak az újjakon számoltatjuk a gyermekeket, hanem ha arra törekszünk, hogy fokozatos gyakorlatok útján észrevétlenül a konkrét számolásról az értelmi, elvont számolásra vezetjük őket át — a gyermek magától elhagyja az újjakon való számolást. És ezt megállapítottuk nem egyszer és nemcsak normális, hanem gyenetehetségű gyermekeken is. Még más szempontra is figyelemmel kell lenni: közismert dolog, hogy a gyengék emlékező képessége gyakran igen fogyatékos: nehezen tanulnak — és ami még nagyobb baj — a megtanultat hamar el is feledik: igen elszomorító megállapításaink vannak afelől, mi marad meg lelkükben egy-két évvel az iskolából való kimaradás után. Ha a számtanban annyira vittük őket, hogy fejben tudnak számolni, vajjon biztosak lehetünk-e abban is, hogy az iskola elhagyása után ez a képesség — hogy t. i. elvontan számolni — náluk meg is marad, és meddig? De ha az újjakon való számolást megszokták — még a 10 első számon felül is — nincs-e nagyobb kilátás rá, hogy ez a kevésbé elvont, felfogóképeségüknek jobban megfelelő eljárás tovább és kitartóan megmarad náluk? A mozgási és kinezteziás gyakorlat segítségére jön a verbo-auditív emlékezetnek, hogy az emlékeket megszilárdítsák.

Szakirodalom.

A testi fogyatékosok okai és megelőzése. *Gyógypedagógiai könyvtár 1. szám. Szerkesztik: Szentgyörgyi Gusztáv és Tóth Zoltán. Kiadja a Magyar Gyógypedagógiai Társaság. Budapest, 1924. 88 old.* — A mult évben megtartott gyógypedagógiai kongresszus előadásainak első napi anyagát tartalmazza ez a kötet, melyhez *dr. Imre Sándor*, a társaság elnöke írta az előszót. „Az emberek minőségének javítása, — így ír — a nemzet erejének teljes kifejlesztése, a gyengeségek apasztása, mindenféle munkára előg emberről való gondoskodás és minden embernek tőle telő munkára való képesítése: ez az a gondolat, amely a politika más területeinek a művelődés politikával való kapcsolatát megvilágítja. Bármily kicsiny ponton álljon is valaki e gondolat szolgálatában, bizonyos, hogy a nemzet jövőjén dolgozik, mert alapot rak.” A második helyet *dr. Ranschburg Pál* tanulmánya tölti ki, melynek címe, „Az érzelmi, értelmi és erkölcsi fogyatékosok megelőzése az orvostudomány és a gyógypedagógia szempontjából”. A tanulmány élő példa arra nézve, hogyan lehet és hogyan kell mélyen szántó tudományos kérdéseket világos, magyaros nyelvezettel, hogy úgy mondjam, népszerűen előadni. Különös figyelmet érdekelnek az illusztris szerző nagyfotosságu javaslatai. Rövid, de igen értékes irodalmi tájékoztató egészíti ki a tanulmányt. *Dr. Rottenbiller Fülöp*: „A fogyatékosok megelőzésének művelődés politikai és közgazdasági jelentősége” címen értekezett. Szívhez szóló, rendkívül érdekes, fel-emelő gondolatokban gazdag előadását azzal a felhívással fejezi be: mentsük meg a romlástól a gyermekeket; neveljük a nemzetnek megannyi munkáskezet; óvjuk meg a Társadalmat a gonosztevők felnövelkedő seregétől; oltzuk be a nép lelkébe a helyes gyermek nevelés, a *gyermek iránti kötelesség eszméjét*. — *Dr. Imre József* „A vakság megelőzése” címen mond el sok olyan dolgot, aminek ismerete és megvalósítása révén a vakok száma lényegesen csökkenthető. — *Dr. Krepuska Géza* „A siketség megelőzése” című fejezetben számol be azokról a teendőkről, amelyek segítségével a siketek számát apasztani lehet. — *Dr. Horváth Mihály* „A nyomorékság megelőzése” címen írja le e tárgyban előadott javaslatait. — *Ákos István* „A fogyatékosok megelőzése pedagógiai szempontból” címen sok életre való eszmét vet

fel a gyógypedagógiára szorultak számának csökkentésére. — *Istenes Károlynak* „A beszédhibák okai és megelőzése”, címen írt érdekes és értékes tanulmánya fejezi be a művet. Amint láttuk hazánk legkiválóbb szakemberei adják e füzetben tudásuk legjavát, úgy hogy keresve sem találhatunk jobb forrásmunkát, ha ezeket a fontos kérdéseket tanulmányozni akarjuk. Hálásak vagyunk a Magyar Gyógypedagógiai Társaság vezetősége iránt, hogy ezt a hézagpótló munkát kiadta. Meg vagyunk győződve, hogy ezzel programunk egyik legfőbb pontját — a fogyatékosok kiirtását — nagy lépéssel vitte előre, a megvalósulás felé. Felemlítjük, hogy a mű a Gyógypedagógiai könyvtár I. számának van jelezve, ami nyilván sajtóhiba lehet; hiszen annak a könyvtárnak korábban medjelent 1—6 száma után csakis a 7-ik következhetik. (ém)

Dr. Frank Antal: *Lelki megújodás. Voluntarisztikus-idealizmust hirdető pedagógia néhány alapvonala. Budapest 1924.* — A 186 oldalas mű három részből áll: I. Filozófiai pedagógia. II. Etikai nevelés. III. Logikai nevelés. A nemzet és a társadalom mai szomorú helyzetéből kiindulva rámutat a bajok gyógyításának, a megújodásnak útjára. „Amíg a lelki sértetlenséget nem sikerült helyreállítanunk, addig egészséges nemzeti fejlődésről nem beszélhetünk”. Korunk emberének lelkét bizonyos nyugtalanság, kulturáját diszharmónia jellemzi, minek oka a túlzásig hajtott intellektualizmus, az értelem kizárólagos művelése. Az akarat és érzelem elhanyagolása a legtöbbször a közösség kárára válik, mert az önzők fényesen kiképzett értelmi erejüket a társadalom érdekeivel ellentétes irányban használják fel. Az igazi megújodás az akarat helyes nevelése útján történhetik meg: „az igazság szolgálatában kell edzett”-nek lennie. Az erős akarat szüli a nagy műveket tudományban, művészetben egyaránt, — „a lángész szorgalom”. A pedagógiának a saját filozófiai rendszerén kell felépülnie. Kiindulási pontja a világnézet, a tények és értékek egysége. A legvégső érték az igazság. Ebből következnek cselekvésünk alpnormája: embertársainknak az igazság irányában való kibontakozását elősegíteni tartozunk. Minden ember felelős azért, miképpen fejt ki embertársaira való hatását. Az igazság további keresésének útja hármas irányú. 1. Az igazság megnyilatkozásainak felderítését célzó cselekvések. Ez a norma a bölcsesség eszméjéhez vezet. 2. Az igazság meglátása, az értékek irányában való aktivitást kívánja. Ezt az érzéki és etikai érzelmek nagyban befolyásolják. Befolyásuk lehet kedvező és kedvezőtlen. Ez elvezet cselekvéseink megítélésére a lelkiismeretre. 3. Az igazságnak meglátott és magunkba ható-erőnek felvett megnyilatkozásait szemléletes egységbe foglalása: a harmónia normája.

A külső cselekvések útján az emberi méltóság normáját követjük. S az a kötelesség és jog eszméjéhez vezet. A belső és külső cselekvések azonban nem különállóak, hanem egységes cselekvési rendszernek kezdő illetőleg végső folyamatai. Hogyha a normatív tudományok szempontjából vizsgáljuk az előbbieket, megállapíthatjuk, hogy a bölcsesség eszméje logikai természetű, a lelkiismeret és igazságosság etikai, a szemléletes egység esztétikai, a közösség kulturájáért való felelősség, a kötelesség és jog eszméje pedig mind a három értéket egyesíti. A hármas érték azonban közös célt szolgál: az igazságot. Ha mármost az értékegységet a tényekben is konstatálhatjuk, kialakult bennünk a világnézet. A metafizikai részben szerző minden létezőnek végső mivoltában a törekvést látja. A törekvés azonban nem merev megállás, hanem állandó hatás kifejtése. És minden létezőnek a saját mivolta teljességére irányul. Az embernek tehát minden törekvése az igazság felé vezet, mert létének teljességét az igazság fejezi ki. Szerző az anyagi és szellemi világ kapcsolata szempontjából pedagógiájával a dualizmus álláspontjára helyezkedik. Állást foglal a determinizmussal szembe, mert a felelősségre való nevelésnek, a voluntarisztikus nevelésnek más álláspontja nem is lehet, de ez nem jelenti a korlátlan indeterminizmust és az örökletan tagadását. Elvszerzés-elméletében annak szükségességét hangoztatja, hogy „az ismeretet a maga izoláltságából kiragadjuk és az értékhordozók: a cselekvések irányítójává tegyük”. Pedagógiáját a nevelés hatalmában való korlátlan bizalmának alapjára helyezi. „A nevelés a jövőt készíti elő”. Minden nevelői tevékenység, — hallgatólagon is, — egy jobb jövő előkészítésére irányul. Bízunk, hiszünk és remélünk a jövőben, hogy a jövő közelebb jut az igazsághoz. Ez a bizás, hit é: remény a szeretet országába vezet, a tekintély birodalmába, a valláshoz. A filozófiai és vallásos világnézet egységének képviselője: Jézus Krisztus. „Benne a legideálisabban találjuk a tények és értékek benső egyesülését”. Az előzmények szerint a nevelésnek oly hatásokat kell kifejtenie, oly cselekvéseket kell megindítania, amelyek a tényeket, azaz a gyermek testi és lelki életét a közvetlenül meglátott értékek felé akarják emelni. Hogyha neveltünket odáig elvezetni sikerült, hogy következetesen az igazság követelményeinek megfelelően cselekszik, hogyha elhatározásaiban a külső körülményektől függetlenül akarja magát, hogyha a belső csábításoknak ellentálni képes és hogyha a saját és mások tetteit azonos elvek szerint bírálja el, akkor jellemről beszélhetünk. A kis

gyermekhez közelebb esik a külső világ, mint saját én-je. A későbbi fejlődés folyamán fokozatosan az én felé is terelődik az érdeklődés. A növendéket a saját én-jének kutatására kell szoktatni; ezt szolgálják a lelki rajzok, önvallomások s a nevelő, szükséges irányításban részesítheti növendékét, elősegítheti a növendék önnevelését. A saját lelkünk megismerése és vezetése, amikor az értékek és a lelki élet tényei összeolvadnak: ez az ember megújodása, a személyiség. Együttal a nevelés végső célja.

Szerző a nevelés fogalmának fejezetében az egyéniség kultusza ellen szól s filozófailag megalapozott rendszere következtetésképpen a gyermeknek az eszményekhez való emelését tekinti célnak, a tényeknek értékekkel való formálását.

Az igazság pedagógiájának lélektani alapját kutatva, a következő megállapítások tehetők: a cselekvés közvetlen megindítója az akarat, az akaratnak a jövőre irányuló tendenciája van, a jövőre irányuló nevelésnek tehát az akaratot kell felkarolnia. A nevelés munkájában a legfőbb tényező a nevelői lélek. A pedagógusnak nevelői gondolatkörét önmagából kell kitermelnie. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy mindenkinek legyen saját pedagógiai rendszere, de jelenti azt, hogy minden pedagógusnak legyen egyénileg színezett feljes pedagógiai gondolatköre. A nevelőnek pedagógiai életet kell élnie: cselekvése földje szavait, nevelje önmagát elsősorban. Növendékével lelki kapcsolatban álljon. Temperamentuma kifelé sugárzó legyen. Gyengéd és egyúttal energikus vonás jellemezze lelkületét. Legyen a nevelő növendékének lelki orvos, ismerje meg annak lelki baját és tudja is azt orvosolni, de úgy, hogy bizalmát megnyerje. Rendületlenül bízza kell a nevelés hatalmában. Az etikai nevelés célja: a helyes cselekvésre való lelki készség a kényszerű engedelmissége útján. Az etikai nevelés módját kutatva, szerző három problémakört állít fel a szerint, amint az etikai nevelés módszeréről az értékek, a tények vagy a nevelői tevékenység szempontjából vizsgálja. Ezekhez negyediknek csatlakozik az önnevelés kérdése. Az értékek rendszere a szerzet normájával kezdődik és a felelősség eszméjéhez vezet. A felelősség követelte tisztánlátás és számadás a neveléstől függ, ami már a legkisebb korban veheti kezdetét. A tények szempontjából az etikai nevelésnek az akaratot kell megfognia, a becsületes vasakatort kell a növendékben kifejlesztenie. Szerző ennél a fejezetnél akaratindításokat, akaratgyakorlatokat mutat be. A nevelői tevékenység szempontjából az erkölcsi nevelés módja: szoktatás, fegyelmzés, a lélek gondozása.

A logikai nevelés célja: helyes elvek nyújtása. Az iskolák tananyaga annyira felhalmozódott, hogy általa csupán csonka lelki folyamatokat indíthat meg, megindítja az értelmi életet, az érzelmit azonban csak esetleg érinti. A tananyag minőségileg való kiválasztása szempontjából szükségesnek véli az etikai kultúrának kifejezésre juttatását a tantervben, a tanmenetben. A formális fokozatoknál is éreztette hatását az intellektualizmus, amennyiben a tárgyalásra szánja a legtöbb időt, elnyomta az előkészítést és a befejező részt. Szerző szót emel emellett, hogy a gyermek az iskolában megértett anyaggal otthon is foglalkozhassék, azaz legyen a gyermeknek leckéje. Így szokja meg a tanulást, a munkát. Az osztályozás kérdését érintve, megállapítja, hogy arra szükség van, csak a módját kell revízió alá venni. Figyelembe kívánja venni a tudás mögött rejtő etikai értékeket is. Az osztályvizsgálatokat károsnak tartja, mert nem fedik a növendéknek szorgalma által elért tudását. A magaviselet és szorgalom osztályozását nagyfontosságúnak itéli és kívánatosnak tartja, hogy minden iskolában jellemlapokat, minősítési lapokat vezessenek a növendékekről.

A munka az izzig vérig pedagógus sok évi gyakorlati tapasztalatának és elméleti elmélyedésének terméke. Egy ideális és sovén pedagógus léleknek nagyon komoly, igazságról feltétlenül meggyőződött megnyilatkozása. Eszméi mély megfontolást kívánnak nemcsak a pedagógusok, hanem az egész társadalom részéről. *Ungermann J.*

Mayrou: *A vakok egy új Abc-je. Néptanítók Lapja 1924. évi 31–32. szám 12. lap.* A „Manuel Général” de l’instruction primaire nyomán ismerteti *Mayrou* nevű francia földbirtokos új Abc-jét a vakok számára, mely egyszerűségével és könnyűségével vonja magára figyelmünket. Azt mondja, hogy a *Braille*-féle Abc bonyolult és nehéz. A háboruban megvakult 3000 francia katona közül csak 300 tudta elsajátítani. A *Mayrou*-féle Abc-t pedig minden előzetes tanulmány nélkül könnyen meg lehet tanulni; voltaképpen csak háromféle jelről van szó, melyek érintésre nagyon különböznek. A N. L. közli az egész Abc-t és a számokat. Reméljük hazánkban is kísérletet tesznek hamarosan vele. *(ém.)*

Herodek K.: *A vak gyermek olvasási készsége és differenciája a látó gyermekkel szemben. Népevelő 1924. jún. 1.* A vakok olvasásáról mond el — inkább laikusoknak — érdekes dolgokat. Bennünket főleg az a megállapítása érdekelhet, hogy „a vaknál az olvasási készség inferiálisabb a látó gyermekkel szemben” és hogy a vakok intézetében a szóttagolási csoportba jutott gyermekek legalább két évvel idősebbek, mint a népiskola ugyanezen fokán álló tanulói. Szerző tehát, mint a gyakorlat

embere bizonyítja, hogy a vakot a látás hiánya a normális gyermekek mögé legalább 2 évvel visszaveti, még akkor is, ha a vak egyébként normális képességű. (ém.)

Herodek K.: *Keresztény karitás az vakok intézetében. Nemzetnevelés, 1924. szept. I.* — A vakok orsz. kir. intézetében általában a növedékek 70—80°-a a rkath. valláshoz tartozik, miért is az intézet berendezkedése és egész konstrukciója természetesen ezen irányzatnak kénytelen behódolni és a nevelés-oktatás ebben a szellemen történik . . . A prot. egyházak is mindent megtesznek a felekezetiükhöz tartozó vak gyermekek hitbéli nevelésére.

Prof. Dr. G. Aschaffenburg: *Das Verbrechen und seine Bekämpfung. (A bűnözés és leküzdése.) Heidelberg 1923. Karl Winters Universitäts-Buchhandlung.* Szerző a bűnözést mint szociális problémát fogja fel. Foglalkozik a bűnözés keletkezésének okaival, a szociális környezettel, az individuális hajlammal és a már bűnözővé vált egyén fejlődésével. Előre kijelenti, hogy a bűnözés, a bűnös pszichológiája még nem befejezett, hanem fejlődésben levő tudomány, de feladatát, mely abban áll, hogy a mai büntető igazságszolgáltatást alapjában átgúrja, — idővel be fogja tölteni. A könyv első része nagy és gondosan összeválogatott statisztika, mely a bűnözés keletkezését tárgyalja. Vizsgálja az évszakok, a faj, a vallás, a hivatás, a város, a vidék, az alkohol, a prostitúció, az irodalom, a mozi, a háboru és más befolyások, különösen pedig a gazdasági inség hatását a bűnözésre. Könyvének ezen része világosan kifejti, miből keletkezik a bűn s mily óriási befolyása van arra a környezetnek, amelyben a bűnöző él; itt tárgyalja a testi és lelki okokat, amelyek a bűnözésre kihatnak. A szerint a bűnözés elválaszthatatlanul összefügg az emberi társadalommal és felsorakoztatja a kulturélet minden elképzelhető hibáit, amelyek a bűnözés keletkezésére és az eltévelyedésre hatással vannak. A bűnözés individuális okaival könyvének második részében foglalkozik. A szegénység és a nyomor egyik főorrása a bűnözésnek. A gazdasági egyensúlynak minden ingadozása a társadalomban az egyedek bizonyos részénél bűnözést vált ki. Ezen bűnözési esetek mindegyikében azonban egy tényező mindig találmunk s ez az egyénnek a kísértés ellen való csekély ellenálló képessége. A szociális és más általános előzmények a bűnözésre megadják a lökést. Az emberiségnek nagy része ezek dacára is meg tudja tartani erkölcsi egyensúlyát, de vannak egyesek, a kik gyorsabban, mások lassabban, végeredményben mégis eltévelyednek. Epen ezért a bűnözőknél azt az okot, vagy okokat kell kutatni, az a legfontosabb, ami a bűnöző individuumnál az ellenálló képességet legyöngítette. A hajlammak, a testi elváltozásoknak, az öröklött terheltségen alapuló lefokozottságnak, a lelki betegségek káros hatásának, az iszákosságnak, az epilepsziának, stb.-nek nagy figyelmet szentel. Felettel fontos az a megállapítása, melynél fogva a bűnözésnél a nevelésnek és a rossz példának van a legnagyobb szerepe. *Tegadja annak a lehetőségét, hogy egyes bűnöző családokban a bűnözési hajlam átöröklődhetne.* Azt mondja: „Olyan gyermek, ki kora ifjúságától kezdve bűnözők, rossz nők, stb. között él, természetesenüleg átveszi, magáéval teszi azoknak a gondolkodási módját és befolyásmentes szemléletekhez nem juthat“. Családoknál, amelyekben geneologiailag kimutatható kriminalitás mutatkozik, A. szerint a bűnözést túlnyomóan nem az öröklött karakter okozza. Ennek magyarázatát a szomorú környezetben kell keresni, mert ezek nem engednek a gyermekben altruisztikus érzelmeket felszínre kerülni ilyen értelemben tárgyalja könyvének harmadik részében Lombroso tanát „a született bűnözőről“ s azt elveti. Külön foglalkozik a bűnözők individuális fejlődésével. Rámutat arra, hogy az intelligencia, az iskolai tudás foka még korántsem bizonyítékai a teljes morális érzéknek. Külön fejezetet szán könyvében az ifjúkorú bűnözőknek, hangsúlyozza, hogy a helyes megelőzéstől várható a legjobb eredmény. Mint utánzó példát az amerikai ezirányú berendezkedéseket, különösen a progress eljárást ajánlja, amely a gyermekeket fokozatosan — a javulásához mérten — mindig jobb és jobb viszonyok közé juttatja.*)

Horváth Kálmán.

Prof. Dr. W. P. Kascsenko: *Nervnoszt i defektivnoszt doskolynogo i skolynogo vozrastov. Moszkva 1921. 122 old. — (Idegesség és fogyatékoság az iskolaelőtti és az iskolás korban.)* A szerző a jelenlegi orosz gyógypedagógiai oktatásügyet szembeállítja a külföld ezirányú oktatásügyével s megállapítja, hogy újonnan kiépülő „medicopedagógiai“ intézményeik egyedülállóak lesznek. Fontos, hogy a gyógyp. intézetekben csakis pedagógus orvosok (pedagógvrcacs) és orvospedagógusok (vrcacspedagog) alkalmaztassanak. Ez újabban már meg is valósult, amennyiben K. vezetése alatt 1922-ben megnyílt a moszkvai „Medico-Pedagógiai-Klinika“, mely az egyetemhez tartozik mint

*) Ez az eljárás Amerikában már régebben ismeretes, mint „Elmira“-módszer. Elvezetését attól az intézettől kapta, ahol ezt először alkalmazták. Az elmírai Amerika egyik legnagyobb intézete idősebb és súlyosabb ifjúkorú bűnözők számára. Itt az ifjaknak bizonyos számú intézeti fém táblát (pénznemet) kell megszerezniük, hogy egy-egy jobb fokozatba kerülhessenek.

annak egyik külön fakultás. A fakultás dékánja *Kascsenko*. — A tanárok soraiban ismert egyének foglalnak helyet: *Rossolimo*, a gyermektanulmányozástan, *Netsajev* az experimentalpedagógia előadója. A „medicoped. klinika“ kilenc nagy, több emeletes épülettömbből áll. (Pogodinszkája 8. sz. alatt.) Itt vannak a laboratórium helyiségei, a statisztikai osztály, a gyógy.-múzeum, a felvételi- s elosztó-osztály. Másik nagy épületben vannak a fakultás előadótermei, gyógy. könyvtár, olvasótermek, irodák, a hallgatók ebédlő-, háló-, tanul- stb. termei. A nagy kertben külön épületekben a fogyatékos gyermekek különböző csoportjai foglalnak helyet. Az itt elhelyezett osztályok kísérleti és gyakorló-iskolai célt szolgálnak. Könyvének negyedik, ötödik és hatodik fejezetében nagyértékű anyagot halmozott össze a szerző s minden egyes gyermeknél külön-külön közli a vizsgálatok, valamint az alkalmazott gyógy-pedagógiai eljárásoknak — a különböző fázisokban elért — eredményeit. Könyvének utolsó részében kimerítő útmutatást ad a gyermektanulmányozás részére.

Horváth Kálmán.

Prof. Dr. W. P. Kascsenko: „*Torzszesztvennij trud*“. Moszkva 1923. — (Ünnepi munka). A munka ismerteti a Montessori—Decroly—Descoqueres-féle módszert s foglalkozik azokkal a nehézségekkel, amelyeket a fogyatékosok oktatásában — a régi olvasási módszerek alkalmazása mellett — le kellett küzdeni. Indokoltnak tartja, hogy Decroly az olv. tanításánál két fokozatot, — a hanghoz kötött betűismertetést és a szótagolást elhagyja. Külön fejezetben összegezi az olvasás vizsgálatának laboratoriumi eredményeit s bizonyítja, hogy az is olágyermek kezdetben nem betűnkint olvas, hanem szóképeken. Beszámol arról, hogy a moszkvai „Medicopedagógiai-klinikán“ a módszert kipróbálták a szellemileg elmaradt gyermekek csoportjain és felette hasznosnak találták. Mint könyvének címe („Ünnepi munka“) mutatja, a szerző teljesen el van ragadtatva ezen módszer helyes és jó voltáról, ami valóban — indokolt is.

Horváth Kálmán.

Dr. Focher László: *A pályaválasztási tanácsadás egészségügyi vonatkozásai. Különlenyomat „A pályaválasztás“ 1923—24. évfolyamából.* — A szerző ezen kisebb műben meggyőzően fejtegeti a pályaválasztási tanácsadás fontosságát. A lelki alkalmasság szempontjából a következő szempontokat emeli ki: 1. „a pályának az értelmi képességek szempontjából támasztott igényei ne múlják felül a jelölt képességeit; 2 a pálya által kívánt különös képesség a megkívánt mértékben jelen legyen; 3. a jelölt különös képessége kellőképpen foglalkoztatva legyen; 4. lehetőleg egyezzenek meg egymással a jelölt és a pálya munkaritmusa és munkaakcentusa, valamint 5. a jelölt és a pálya figyelmi típusa“. A jelöltnek valamely pálya iránti hajlamát tagadásba veszi s azt mondja: „Az, amit közönségesen hajlammak tartanak, legnagyobbért csak műtermék: a szülők ambíciójának, a környezet befolyásának s a jelölt készségeik által vezetett óhajának eredője“. A helyes pályaválasztás csakis az egyén tulajdonságainak ismeretével lehetséges és hogy ez miként történjék, erre vonatkozóan programot ad.

Horváth Kálmán.

Lagovszkii: *Obucszenije gluhonyemih usznoi recsi. Petrográd 1908.* — (A siketnémák hangos beszédre való tanítása.) Ezt a két kötetes munkát a szentpétervári siketnéma-intézet igazgatója írta s négy nagyobb részre oszlik. Az első részben a skn. oktatás történetével és módszerének fejlődésével foglalkozik. A második részben a fület mint érzékszervet, a beszédfejlődést és az orosz fonetikát tárgyalja nagy alapossgal. Kiterjeszkedik a fonetikai s pszichológiai laboratóriumokban sknemákon végzett különböző vizsgálatokra és azok eredményeire is. — A harmadik részben foglalkozik — a jelenleg alkalmazásban levő — különféle módszeres eljárásokkal és azok jelentőségével. — A negyedik részben gyakorlati s részletes módszertani utasításokat ad az orosz viszonyoknak megfelelően.

Horváth Kálmán.

Otto Rühle: *Grundfragen der Erziehung. Dresden 1923.* — Szerző az eddigi nevelési eljárásokkal foglalkozik és amellet nagy vonásokban megadja az alapját az új nevelési-eljárásnak. A nevelés célja szerinte, a munkában örömet találó ember kitermelése. Az eddigi eljárás sokszor a munkától való irtózásra, avagy ürhatnám-ságra nevelt. Az individuális nevelésnek irányt kell változtatnia s a meglevő ped. tudomány esetében a szociális felé kell haladnia.

Horváth Kálmán.

Tiboldi József: *Kétszólamú hazafias dalok iskolai használatra. I. füzet. Ára: 3 aranykorona. Szerző kiadása Pesterzsébet, Attila-u. 15. 1924.* — Tizenkét hazafias, kétszólamú dalt tartalmaz a füzet, valamennyi érzéssel teli, bájos dallamú és irredenta szerzemény. Megvagyunk győződve, hogy hamarosan énekelni fogják azokat intézeinkben és iskoláinkban. Meg is érdemlik.

— s —.

Bodnár László: *Az örök béke előfeltétele az egyetemes népműveltség.* Budapest, Neuwald Illés utódai könyvnyomdája 1924. — Szerző nagy tisztánlátással tárgyalja az örök békét s sürgeti annak megvalósítására az igazi népművelés fejlesztését. Azt mondja többek közt: „Amikor végtelen testvérszeretettel keblemre ölelek minden népet, hogy valamennyi megelje eszményi boldogságát az Örök Béke idején: a maroknyi magyar pompásfényű világosságáért esengek, mert az ismételten felkavargó háború szennyében menthetetlenül elveszne.“ (ém.)

Dr. A. Jager en A. Janse: *Rekenboek „Eerst kunnen dan kennen“ Kemink et Zoon, overden dom Utrecht.* — Elemi iskolai számtankönyvecskék ezek, melyekből 6 füzet a tanító-, 12 pedig a gyermek kezébe való. A gyermek felévenként, a tanító évenként (osztályonként) kap új füzetet. A tanító füzetében módszeres utasítások, a gyermekében megfelelő feladatok vannak. Ezek az utóbbiak oly gyermekiesek, oly érdekeltők, oly játékosak, de emellett oly módszeresen előrehaladók, hogy szinte önmagukat magyarázzák és a módszeres füzeteket feleslegesekké is tehetik. Úgy jutottunk ezekhez a könyvekhez, hogy a szerzők megküldték azt *dr. Ranschburg Pál* prof. úrnak hálából és elismerésből, jelezve egyúttal azt is, hogy módszeres eljárásaiknál a kiváló magyar tudós idevágó kutatásait és megállapításait vették alapul. Fájó érzés fogja el az embert, ha látja, mily gyönyörű gyakorlati munkákat írhatnak pl. a hollandusok *Ranschburg* megállapításai nyomán, jóllehet a szerzővel sohasem beszéltek; ellenben nekünk, akik naponta érintkezünk vele, meg van köve a kezünk. (ém.)

Dr. Redepening: *Aus der Provinzial-Erziehungsanstalt in Göttingen (Zeitsch. f. Kinderpsych. XXVIII. 1924.)* — Az elmeorvos által kiválasztandó kevés esettől eltekintve, a büntetésre szükség van a pszihopatak nevelésében is. *A testi fenyíték* lehetőleg kerülendő, de teljes eltörlése súlyosan sértené a gyermek lelki egészségét. A büntetés kiszabásába a növendékeknek semmi szín alatt sem szabad beavatkozást engedni. (?!) Ref.) A büntetés kiszabása csak nyugodt, higgadt lelkiállapotban, sohasem a felháborodás elmulta előtt történjék. A megbüntetett gyermekkel a büntetés közlése előtt érzékeltetni kell a kifogásolt cselekményben rejlő gonosz szándékot vagy indulatot és azt, hogy a bűnhődés ennek szükségszerű és végeredményben jótékony következménye. Ref. szerző mindvégig érdekes megállapításaihoz, melyekhez teljes egészségükben hozzájárul, még azt szeretné megjegyezni, hogy a testi fenyíték minden kerülendő volta mellett, már csak azért sem nélkülözhető teljesen, mert adott esetben pl. az „Affekt-krämpfe“ bizonyos eseteiben való elhanyagolása a legsúlyosabb egészségháborításra vezethet.

Focher dr.

Hans W. Grühle: *Anregungen zur Charakterforschung (Ideen).* — Felhívás a tanítószághoz, hogy a jellem-tan kiépítéséhez a nagy tapasztalatú szerző utasításait követve járuljon hozzá. A fajok és társadalmi osztályok jellemi kutatására falusi és kisvárosi gyerekek az alkalmasabbak, míg a gyárvárosok és más nagyvárosok lakosságát a nagyarányú be- és kivándorlás és összeházasodás, faj- (vagy osztály-) tipológiai kutatás szempontjából kevésbé alkalmassá teszi.

Focher dr.

Fontègne, Julien: *L'Orientation Professionnelle (Neuchatel-et Paris. 1921.)* — A pszihológiai pályaválasztási tanácsadás (ppt.) történelmi fejlődését, társadalmi és egyéni jelentőségét, a ppt.-nál tekintetbe veendő szempontokat és támpontokat, majd — országok és foglalkozási ágak szerint — a kérdés mai állását tárgyalja. Megoldási kísérletek technikai és kritikai ismertetése, érdekes kérdőívek és táblázatos kimutatások egészítik ki ezt a szép munkát. Gyűjtőmunkák a bennük rejlő adat-tömeg miatt nem alkalmasak kimerítő ismertetésre. De ha nem is áll módomban, hogy *Fontègne* munkájának minden értékére s mindarra, miben nem értek vele egyet, rámutassak, mégis dicsérettel kell megemlékeznem arról a jóindulatú tárgyilagosságról, mellyel ez az izzó hazafiságú francia szerző német és magyar (*Máday*) szerzők munkásságáról megemlékezik; de másrészt nyomatékosan rá kell arra is mutatnom, hogy bár államnak, társadalomnak és egyeseknek nemcsak joga, de kötelessége is az ifjúságot kedvezések, megszervezők, felvilágosítók és hazafias érzületre való hivatkozással a közérdeknek is megfelelő pályaválasztásra buzdítani, semmiképp sem szabad a ppanácsadónak a hozzá bízalommal forduló közérdeklőségi szempontok által meghamisított pályaválasztási tanácssal félrevezetni.

A pszihopatiás magasabbértékűség eszméje *Fontègne*-t is megkísérti. Magam részéről egy bizonyos pálya szempontjából fontos készség hiánya esetén csak egész kivételes és csakis minden más területen jó és részben átlagon felül jó készség jelenlétében elképzelhető lehetőségnek tartok egy oly túlkiegyenlített, mely ép erre a pályára való különös alkalmasság alapja lehetne.

Focher dr.

Walter Hoffmann: *Der Vollzug v. Freiheitsstrafen Reichsgesetzblatt 1923.* (Ideen.) — Az új német birodalmi törvény szerint a szabadságvesztés-büntetés a bűnöző jóra nevelésére fordítandó. Ebből a célból a büntető-intézetek hivatalnokai

pedagógiai és pszichiai ismeretekkel (? Ref.) látandók el. A fiatalok, fogyatékosak és gümőkórosok elkülönítendők. A hivatalnokok mellett tanítók és nagyobb intézetekben (elme) orvosok alkalmazandók. Fiatalok dohányt és szeszes italt semmiképp sem élvezhet. Amint látjuk, az új német törvény legtöbb intézkedése nálunk már élő valóság. Csak a fogyatékosok és gümőkórosok elkülönítésében és a szeszes ital és dohány kiltításában nélkülözzük még az intézményes berendezést, bár az igazságügyi kormány — legalább is a fiatalok ügyosztálya — rendeleti úton e téren is már a német példa előtt igyekezett a haladó tudomány eredményeit eszbe venni. *Focher dr.*

Dr. M. Roller: *Ein Entwurf eines Hilfsschutzgesetzes.* (Ideen.) — A mi régi törvényünkkel szemben sem haladást, sem lényeges eltérést nem mutat. A gyermekek felvételére és a normális iskolába való esetleges visszahelyezésére külön bizottságot létesít, mely elnökből, 1 kiegészítőiskolai és 1 normális el. isk. tanítóból és 1 orvostól áll. Minden helyen, ahol 3 évi átlagban legalább 15 rázoruló gyermek van, kiegészítő iskola állítandó fel. A kis. iskolákban iparosmesterek is alkalmazandók. (? Szerk.) *Focher dr.*

Bardócz Pál: *Dr. Montessori nevelési rendszere és módszere, Bpest székesf. háziomdója. 1924. 48 old.* — A gyógypedagógusból orvossá, majd ismét gyógypedagógussá lett *dr. Montessori Mária* világhírűvé vált módszerét ismerteti a tudós szerző, akinek nagy érdeme, hogy a magyar pedagógiai irodalmat ezzel a szakmunkával megajándékozta. Montessori rendszere és foglalkoztató eszközei egyaránt érdeklik a kisednevelő-intézeteken kívül a gyógypedagógiai intézeteket, az elemi és kiegészítő-iskolai oktatás alsó tagozatait, mert a normális és abnormis egyéneket a gyermekkorban lehet összehasonlítani. *Montessori* meggyőződése szerint a nevelés mai rendszerében valami hibának kell lenni, hogy nem tudja magasabb szellemi fokra emelni a normális tanulókat, mert hiszen a szellemi defektusban szenvedők, megfelelő módszer alkalmazásával elérik őket. Ez a hiba a rossz módszer, az, amelyik nem törődik, nem számol a gyermek egyéniségével, az ő különös hajlamaival, természetével. *Montessori* módszerében az elv és a módszer szoros kapcsolatban áll egymással. Ismerteti a módszert, beszél annak elterjedéséről, végül irodalmi tájékoztatást is nyújt, ami azonban a valósághoz mérten nagyon kevés munkára terjed ki. A műhöz *dr. Finácsy Ernő* egyet. tanár írt előszót. (ém)

Reinhold Gürtler: *Triebgemässer Erlebnisunterricht II. Aufl. C. Marhold, Halle a. S.* — Szerzőnek ezt a kitűnő munkáját lapunk múlt évi évfolyamában már ismertettük. Ezuttal a második kiadásban került előnk a mű, melynek terjedelme több mint kétszerese az első kiadásnak. Aki fogyatékos elméjű gyermekekkel szakszerűen kíván foglalkozni, *Gürtler* munkáját nem nélkülözheti. A legértékesebb része az, ahol gyakorlati mintaleckéket közöl a gyengeelméjűek oktatása köréből. (ém)

Ewald Schulze: *Richtlinien zum Hilfsschullehrplan. C. Marhold, Halle a. S. 1924. 31 old.* — A kitűnő gyakorlati munka a szellemi fogyatékosok lelki működésének és fejlődésének alapos ismeretén épült fel. A kiegészítő-iskola tananyagát 3 fokra (alsó-, középső-, felső-fokra) osztva tárgyalja. Ujdonság, hogy e szerint nincs órákra beosztott foglalkozás, hanem kitűz egy tárgyat s azt minden oldalról megbeszéli, kidolgoztatja a gyermekekkel. Ilyen középponti tárgy a felső fokon pl. „Az üvegipar”, részletes pedig: A homokbánya. Olvasztás. Üvegszinek. Kéneső. (Természetrajz.) Üveggyár. Hőmérő. Lencsék. Fényképezés. Távcső. Szemüveg. Palackok. Ablaküveg. Tükrök. Üvegdísz. Légsúlymérő. (Művelődéstört.) Egy-egy láda hőmérő szállítása Szegedre, Amerikába stb. Vasuti, hajón való szállítás, kikötő stb. (Földrajz). Az üveg, a távcső, a hőmérő felfalálása. (Tört.) „Az üveggyártás” (Olvasókönyv). Hőmérő rendelés. Látogatás az üveghutában. Mért akarok üvegfúvó lenni? Fizetési felszólítás (fogalm.) Üveg, üveges, üvegez, üvegszerű, termometer, barometer, fotográfia, glazur, stb. (Helyesírás, idegen szók). Órabér, napibér, hetibér, évbér. Teherszállítási tételek. 1 hőmérő 40 ar. fill., mennyibe kerül 1 tct, 1 nagyod (számolás) stb.

F. Lichtenberger: *Reineke Fuchs. Marholds Jugendbücher. Halle. S. 1924.* (Ifjúsági irat gyengetehetségük számára.) — Egyszerű, könnyen érthető nyelvezettel megírt kedves történetek a gyengeelméjű gyermekek számára. Ez a szépen illusztrált füzet méltán sorakozhatik a megelőző három ifj. olvasmány mellé, amelyeket a németországi kiegészítő-isk. tanítók szerkesztettek gyengetehetségű tanulóiknak.

W. Raatz: *Heilpädagogik auf arbeitsunterrichtlicher Grundlage. C. Marhold Halle a. S. 1 24. 330 old.* — Szerző a munkaiskola eszméjére felépített gyógypedagógia körvonalait írja le művében, melyet nagy értékűnek kell jelezniünk a szakirodalomban. Az első rész a kiegészítő-iskolai munka lélektani alapjait fejtegeti. A második részben a gyengeelméjűek nevelőoktatásának általános kérdéseivel

foglalkozik. A harmadik részben a kisegítő-iskolai munka jellegzetességét tárgyalja. A negyedik rész a kisegítő-iskolai módszereket ismerteti, miközben sok vitás kérdésben is állásfoglalásra kényszeríti az olvasót, ilyenek pl.: olvasástanulás Abckönyv nélkül, újjakon való olvasás, konkrét és elvont számolás, stb. A függelékben 16 mintaleckét is közöl, aminek különösen a gyakorlat embere veszi nagy hasznát.

Dr. G. Bacher: *Grundlagen und Ziel der Heilpädagogik vom Standpunkte der Derterminationspsychologie.* C. Marhold Halle. S. 1914. 82 old. — Szerző új, alapvető eszméket hirdet s tanulmányainál a lélektan legújabb eredményeit veszi alapul. Fejtegetései mélyebb bepillantást engednek a kisegítő-iskolák munkájának lényegébe, sajátosságába és jelentőségébe, másrészt tudományos alapot ad a kisegítő-iskolák egyes gyakorlatilag fontos kérdéseire. Gazdag irodalmi tájékoztató egészíti ki a művet.

Schulze-Schmidt: *Wer rechnet mit? Schülerheft I. 38 old. Schülerheft II. 72 old., Schülerheft III. 68 old.* C. Marhold Halle S. 1924. — A német gyógypedagógia haladásának egyik fényes útjelzője ez a három füzet, amelyek segítségével a nehezen számoló kisegítő-iskolai tanulót fokozatos nehézségeken át elvezethetjük a 10.000-es számkörbe. A legkülönbözőbb körökből vett példákon teszik a szerzők változatossá és élvezetessé a számolást a nehézfajú gyermekek részére.

Vegyes.

Dr. Ranschburg Pál és Sarbó Arthur egészségügyi főtanácsosok. A Kormányzó úr Ófőméltósága dr. Ranschburg Pál és Sarbó Arthur egyet. rk. tanár urakat egészségügyi főtanácsosokká nevezte ki. Társaságunk tagjai közt nagy örömet okozott mindkét kítüntetés, mely akkor érte Ranschburg professzort, mikor a német gyógypedagógusok elhatározták, hogy a kongresszusra szánt korszakalkotó munkáját — amelyet a szerző mostoha viszonyok közbejötté miatt a kongresszuson személyesen elő nem adhatott — a kongresszus költségén kiadják. A jeles tudós neve nemcsak itthon, de a külföldön is általános elismerésnek örvend. Most emlékezünk meg egyik hollandus számolókönyvről, amelyet a szerzők dr. Ranschburg Pál lélektani megállapításaira építettek fel. Társaságunknak kezdettől fogva odaadó, lelkes híve, ép azért szívből óhajtjuk, hogy e magas kítüntetést viselje sokáig, jó egészségben, boldogan! Társaságunk július 7-iki ülésén meleg ünneplés keretében emlékezett meg a kítüntetéséről.

Dr. Sarbó Arthur prof. úr is a régi oszlopos tagja a magyar gyógypedagógiának. Bennünket A beszéd c. s az epilepsziáról írt nagyrértékű munkái érdekelnék különösen. Ezenfelül jellegzetes tudományos gondolkodás módja is sok tisztelőt szerzett neki. Öszintén kívánunk szerencsét kítüntetéséhez.

Tóth Zoltánt, az ifjú vakok budapesti intézetének igazgatóját, Társaságunk főtitkárát, a Tanárképző előadó tanárát, a gyógypedagógiai tanárképző igazgatójává nevezte ki a miniszterium. Kívánjuk és reméljük, hogy működése eredményes legyen.

R. Gürler a vakok és gyengeelméjűek chemnitz-i intézetének igazgatója folyó évi július 7-én, amint azt lapunkban jeleztük, megtartotta előadását, amelyen a kartársak szép számban vettek részt. „Die Ganzheit, als Unterrichtsprinzip“ volt előadásának a címe s azt fejtegette, hogy a nevelőnek le kell eszkenednie a gyermek primitív lelki világához s ezi kell alapul vennie, ha eredményt akar elérni. A gyermek t. i. nem kicsinyített formája a felnőtteknek, hanem „gyermek“, akit mint ilyent kell megérteni és így kell vele bánni. Az előadást nagy tetszéssel fogadták. Az előadó s befeljeztével a német vendégek még két napig maradtak itt s tanulmányozták hazai gyógyp. intézményeinket, amelyeket, különösen pedig a képzőt, mintaszerűnek mondták. Kifejezték abbeli óhajukat is, hogy a magyar és a német gyógypedagógusok a háboru alatt és után megszokadt baráti érintkezést újból felvegyük.

A Magyar Gyógypedagógiai Társaság közgyűlése. Folyó évi október hó 14-én tartotta dr. Imre Sándor elnöklete alatt a Magyar Gyógypedagógiai Társaság évről közgyűlését, mely alkalommal Tóth Zoltán a Társaság főtitkára számolt be a Társaság II-ik évi működéséről.

A közgyűlés mindenekelőtt örömmel veszi tudomásul, hogy a Kormányzó Úr Ófőméltósága a magyar gyógypedagógiai oktatásügy két legkiválóbb szakemberét, dr. Ranschburg Pál, dr. Sarbó Artur egyet. tanároknak az egészségügyi főtanácsosi

címet adományozni méltóztatott. A közgyűlés dr. Ranschburg Pál és dr. Sarbó Artur egyetemi tanároknak a legmagasabb helyről nyert kitüntetésük fölött a legőszintébb örömét fejezte ki.

Abból az alkalomból, hogy *Berkes János* a Gyógypedagógiai Tanárképző Intézet igazgatóságától saját elhatározásából megvált, az elnök indítványára a Közgyűlés e minőségben is kifejtett működéséért a legőszintébb elismerését fejezte ki és ugyanezen alkalommal az igazgatói állásra kinevezett új igazgatót, Tóth Zoltánt, a Társaság főtítkárát melegen üdvözölte.

A főtítkár bejelentette, hogy a Vasvármegyei Általános Tanító-Egyesület felkereste a Társaságot, hogy a gyógypedagógia köréből a tanítóság részére továbbképző tanfolyamot tartson. Ugyancsak bejelentette a főtítkár azt is, hogy Magyarország papnevelő intézetei közül több helyről oly irányú felhívás érkezett Társaságunkhoz, melynek értelmében a teológiák igazgatóságai és az illetékes püspökök a IV-ed éves papjelöltek részére felvilágosító gyógypedagógiai tanfolyam tartását szükségesnek és célszerűnek tartják. A Társaság minden lehetőt megtesz, hogy a tanfolyamok még a folyó tanévben megkezdhessék működésüket.

Majd az I Országos Értekezlettről, a szakülésekről és a vidéken tartott előadásokról számolt be a főtítkári jelentés, melynek kapcsán a Közgyűlés tagjai tudomásul vehették azt, hogy a Magyar Gyógypedagógiai Társaság bejelentett programját komolyan veszi és annak megvalósítása érdekében eredményesen működést fejt ki.

Baranyai Géza pénztáros jelenti, hogy az elmúlt év folyamán (1923—1924).

1. Tagsági díjakból befolyt	465,880.— K
2. Államsegély	1,498,300.— K
3. Adományokból befolyt	1,470,066.— K
4. A Társaság által tartott előadásokból	19,376,190.— K
Összes bevétel	22,810,436.— K

Kiadások:

Papirbeszerzésre	4,973,827.— K
Nyomdai számlákra	3,013,852.— K
Postabélyegre és telefondíjakra	532,035.— K
Tiszteletdíjakra az irodaségéd és vak szereplők részére	1,586,228.— K
Vidéki előadások költségeire	4,107,733.— K
Villamos költségekre	97,000.— K
A Magyar Gyógypedagógiának segély	1,500,000.— K
Vegyes kiadások	854,140.— K
Összes kiadás	16,664,815.— K
Bevétel	22,810,436.— K
Kiadás	16,664,815.— K
Maradvány	6,145,621.— K

A társaság pénztárosának jelentése is fényesen igazolja azt, hogy kitarító és komoly munkával még a mai kedvezőtlen gazdasági viszonyok között is lehet oly eredményt elérni, amely a magyar kultúrát megfelelő anyagi eszközök birtokába juttatja.

A Magyar Gyógypedagógiai Társaság Az 1923—24. évi előadásainak sorozatát november 14-én *H-né dr. Révész Margit* gyógyped. szanatóriumi igazgató nyitotta meg, aki a müncheni II. gyógypedagógiai kongresszuson szerzett tapasztalatait adta elő.*) December 10-én *Dr. Ranschburg Pál* egészségügyi főtanácsos, egyet. tanár tartott kísérleti vizsgálatok során nyert sok és értékes adattal alátámasztott igen érdekes előadást a vakok, siketnémák és gyengeelméjűek számolási képességéről. Rendkívül érdekes a tudós előadónak kísérleti adatai alapján leszűrt az a végső megállapítása, hogy a fogyatékosok közt legjobban a vakok számolókézsége van kifejlődve, amiben még a normális gyermekeket is messze túlszárnyalják. A nagyszámú közönség mindvégig lankadatlan figyelemmel kísérte a szép előadást.

Vidéki előadásaink. Folyó tanévben folytatta a társaság vidéki propaganda előadásait okt. 20—25-én *Debrecenben*, *Kisujszálláson* és *Karcagon*, november 15—17-én pedig *Kecskeméten* és *Nagykőrösön* voltak előadások.

*) Lapunk jövő számában részletesen közöljük.

A Társaság elnökségi ülése. F. évi dec. 10-én Társaságunk elnöksége ülést tartott, melynek legfontosabb tárgyát szaklapunk ügye képezte, amennyiben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium kebeléből megalkandó Magyar Közművelődés szerkesztősége részéről felhívást kaptunk a szervezendő lappal való egyesülésre. Elnökségünk oly értelmű határozatot hozott, hogy a „Magyar Közművelődés“ című szaklapot teljes erkölcsi erejével kész támogatni, a Magyar Gyógypedagógia önállóságát azonban felelőssége tudatában nem áldozhatja fel — és azt az ügy fejlődése érdekében minden anyagi nehézségek ellenére is fenntartja. — Örömmel közöljük azt is, hogy Magyarország püspökeihez intézett oly irányú javaslatunk, hogy a IV-ed éves papjelöltek részére a gyógypedagógia köréből rövidebb tanfolyam tartassék, kedvező fogadtatásra falált, és az elnökség most a tanfolyam anyagának összeállításán dolgozik.

Vakságügyi Gyógypedagógiai Laboratorium. Örömmel közöljük a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak azon rendelkezését, amelyben a Vakok Orsz. kir. Intézetében elhelyezendő vakságügyi gyógypedagógiai laboratorium szervezéséhez elvi hozzájárulását megadta. Régi óhajunk egy része teljesül a miniszter úr ezen intézkedésében, amennyiben épen Társaságunk részéről történt a legelső lépés abban az irányban, hogy a gyógypedagógia mindhárom ágának legyen meg a maga laboratoriuma. Ezt a program-pontunkat támogatta később a Siketnéma Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete, majd *dr. Ranschburg Pál* egyetemi tanár terjesztett a miniszter úr elé a laboratoriumok szervezése tárgyában részletes javaslatot, s *Herodek Károly* feltérjlesztésével kapcsolatban a döntés megtörtént. A laboratorium működése elé a legnagyobb bizalommal nézünk. (T.)

Gyógypedagógia Lengyelországban. *M. Wawszjowski*, a varsói gyógyped. tanárképző tanára november havában több héten át tanulmányozta hazai gyógyped. intézményeinket s érdekes adatokat mondott el a lengyelországi gyógyped. törekvésekről. Elbeszélését most megerősíti az ide érkezett folyóirat,* amely lengyel nyelven jelenik ugyan meg, de a fontosabb közleményeket francia kivonatban is közli. Megtudjuk ebből, hogy az abnormis gyermekek nevelő oktatására készülő jelöltek számára Varsóban 1922-ben „áll. specialpedagógiai intézetet“ létesített a közoktatási minisztérium.*) Az intézet siketnéma, vak, értelmi és erkölcsi fogyatékos gyermekek számára képez szakembereket; szervezete a következő: Az általános ú. n. pszihopedagógiai rész, melyet kötelezően hallgatnia kell minden jelöltnek; a másik rész az alkalmazott pedagógia és didaktika a különböző fogyatékos gyermekek tanítására s végül az ú. n. technikai rész. Az intézet tanfolyamának és gyakorlati munkájának tananyaga a következő: 1. Anatomia, fiziológia és iskolai egészségügy. 2. Pedagógiai pszichológia. 3. Ped. szociológia. 4. A pszihopatologia alapvonalai általában s a gyermekek pszihopatológiája. 5. Az internátusi nevelés alapelvei. 6. A beszéd fejlődése, annak zavarai és azok kezelése. 7. Torna, játék és sport. 8. A kézügyesítés és módszerei. 9. Szemináriumi összejövetelek. 10. Látogatás a különböző gyakorló iskolákban és minta tanítások hallgatása. 11. Nevelő-intézetek és iskolák látogatása. — *Az egyes szakok tárgyai: A siketnémaság:* 1. fonétika. 2. A sn-ák lélek- és oktatástana. 3. Nevelésük története és szervezete. 4. A rajz s annak módszertana. *A vakság:* 1. Lélektan. 2. Oktatástan. 3. A vakok nevelésének története és szervezete. 4. Ének és annak módszere. *Az erkölcsi fogyatékoság:* 1. Az erkölcsileg elhagyott gyermekek pszihopedagógiája. 2. A fiatalok bűnösök nevelésének története és szervezete. Törvények és törvényszékek kiskorúak számára (részvétel a gyermekbíróóságok tárgyalásain.) 3. A rajz és annak módszere. 4. Az ének és annak módszere. *Az értelmi fogyatékoság:* 1. Lélektan és oktatástan; 2. A nevelés története és szervezete. 3. A rajz és annak módozata 4. Az ének és annak módszere. Különösen hangoztatják az első csoportban felvett pedagógiai szociológia nagy fontosságát. Lehetetlen jól megismerni a gyermeket anélkül, hogy környezetét ismernők, amely en él. Ez azért is szükséges, hogy az elfajzás okait s a szociális szervezet hiányait kideríthessük. Az intézet tantervéből kihagyták az általános lélektant és nevelést, mert egy-két évi elemi iskolai gyakorlattal rendelkező okl. elemi iskolai tanítókat vesznek fel, akik ezeket a tanulmányokat már elvégezték. A pszihopatologiai előadásokkal kapcsolatosan demonstrációkon is résztvesznek a kórházakban. A szemináriumi gyakorlatokon megbeszéléseket és vitákat tartanak általános és szakpedagógiai kérdésekről. A gyakorlati képzés az intézetek és iskolák látogatásából áll, (6—10 óra hetenkint.) A második fél évben a hallgatók mintatanításokat tartanak a szakeladók vezetésével mellett. Azonkívül feljegyzéseket végeznek a gyermekek tanulmányozásáról. Az intézetnek van 4 osztályu, gyakorló kisegítő-iskolája. A többi fogyatékosokat a

*) *Szkola specjalana.* Redaktor: Dr. Maria Grzegorzewska. Rok I. No. 1. 1924. Redakeja: pl. Trzech, Krzyzy 4—6.

*) Adatokat annak idején a magyar minisztériumtól kértek. Lásd lapunk 1922. évf.

megfelelő városi iskolákban tanulmányozzák. A képzés egyelőre egy évig tart, de két évre akarják kitolni. Az év végén a jelöltek elméleti és gyakorlati vizsgálatot tesznek. 10 hónapi határidő alatt be kell mutatni egy tanulmányt, amelynek alapján a jelölt megkapja az intézet oklevelét. A hivatásra való előkészület mellett bevezetik a jelölteket az abnormisok tudományos vizsgálatába. Az intézet pszihopedagógiai laboratoriuma ezt a célt szolgálja és a laboratorium vizsgálja és választja ki a kisegítő-iskolákba való gyermekeket. Az 1922–23. évben 397, az 1923–24. évben 486 gyermeket vizsgáltak így meg. Ezen és az intelligencia hányadosról szóló érdekes cikken kívül, amelyeket Dr. med. *Grzegorzewska* szerkesztő irt, *Jaroszycki* az ideges gyermekek neveléséről, *Jarecki* a vak és siketnéma gyermekeknél található vérbajról, *Mogilnicki* a gyermekek kriminalitása elleni küzdelemről Japánban. *Hellmann* a siket-némák neveléséről Londonban, *Luniewska* a vakok zemüni iskolájáról értekezik. *Kuhn* a müncheni 2-ik gyógypedagógiai kongresszusról, *Jarecki* pedig a bécsi logopediai és foniatriai kongresszusról irt beszámolót. Gratulálunk kell a lengyel kartársaknak kitünően szerkesztett tudományos folyóiratukért s Társaságunk is készséggel járult hozzá, hogy lengyel kartársaink óhajára velük lapot cseréljünk.

Helyreigazítás. *Berényi Ferenc* annak a közlésére kért fel bennünket, hogy lapunk f. évi 3–8. számának 28. oldalán „A pályaválasztásról” című cikkéből egyik jegyzet kimaradt, még pedig az, amelyben utal rá, hogy dolgozata megírásánál *dr. Focher László* főorvosnak a „Gyógyvesztésben” a Pályaválasztásról irt tanulmányát is felhasználta forrásmunka gyanánt.

Gyógypedagógiai kongresszus. November 12-én kongresszust tartottak a gyógypedagógiai tanárok, hogy anyagi helyzetüket megbeszéljék. *Herodek Károly*, akit a megelőző kongresszus választott meg elnöké és küldött ki a végrehajtó-bizottságba, rövid beszámolóban visszaadta a kongresszusnak a mandátumot, mire a kongresszus a régi vezetőséget újra megválasztotta. A tárgyalások során különösen a rangsor szerinti — és a szolgálati idő szerinti előléptetés pártolói mérték össze fegyvereiket. Erős felszólalások hangzottak el mindkét részről, de ennek csak örülni lehet, mert végre nyilvános tárgyalás alá vették ezt a sokat hánytorgatott kérdést. Kitént, hogy egyiknek a sérelmeit a másik rovására kielégíteni nem lehet és nem is oly könnyű dolog. Végre is megbízták a végrehajtó-bizottságot, hogy sérelmeinket illetékes helyen újból tárja fel és kérjen orvoslást. 1925. jan. 17-én a végrehajtó-bizottság hívta össze *Herodek K.* elnök és beszámolt az eddig tett lépésekről. Jelentését tudomásul vették és elhatározták, hogy a sérelmek kiküszöbölését újból megkíséreljük s e célból a költségvetés tárgyalása előtt az illetékeseket újból felkeresik. Különös hálával emlékezett meg a végrehajtó-bizottság többek közt egri *Nagy János*, *Csőngedi Lajos* és más képviselő urak közreműködéséről.

Szerkesztői üzenet.

Dr. E. L. Fentartás nélkül hozzájárulunk az „intrafötális”, „extrafötális” stb. szók értelmezéséről irt felfogásához. De ebben az esetben a munka ismertetőjét sem érheti vád, mert ő a szerzők szavait használta, mikor a fenti kifogásolt kifejezéseket leírta. Csak egy részét közöljük az eredeti szövegnek. „Die ärztliche Untersuchung umfasste 7. Urin (Eiweiß, Zucker Eos. 16. Jahrg. [1922.] 2. old.) Továbbá: Im weitesten Sinne ergibt sich daher folgende, vom rein klinischen Standpunkt aus durchzuführende Gruppierung für die Erkrankungen des Innenohres: I. Konstitutionelle, hereditär-degenerative Innenohr-Oktavus-Affection: a) *intrafötal* manifest, II. Individuell erworbene Innenohr-Oktavus-Affection: a) *intrafötal* nach 1. Trauma, 2. Lues, 3. Acuten Infekten. b) *postfötal* aufgetreten nach 1. Trauma, 2. Meningitis stb. (Eos. 16. Jahrg. [1922.] 7–8. old.) Végig, minden eset leírásánál ezeket a kifejezéseket és ezt a sorrendet használják a szerzők. Referens a kifejezéseket — nagyon helyesen — eredeti értelmezésükben hűen adta vissza. — **K. J.** Memorandumunkat annak idején benyújtottuk illetékes helyen és kértük annak jóakarató elintézését. Azóta érdeklődtünk is sorsa iránt és megnyugtató választ kaptunk. Amit Ön említ, az csak egyik része a memorandumnak. Még ha osztjuk is nb. véleményét, méltóztassék belátni, hogy a döntés joga nem a mienk.

Felelős szerkesztő: ÉLTES MÁTYÁS. ••• Szerkesztőtárs: UNGERMANN JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII. ker., Mosonyi-utca 6. szám alatt.

Nyomatott a váci kir. orsz. fegyintézet könyvnyomdájában.